

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

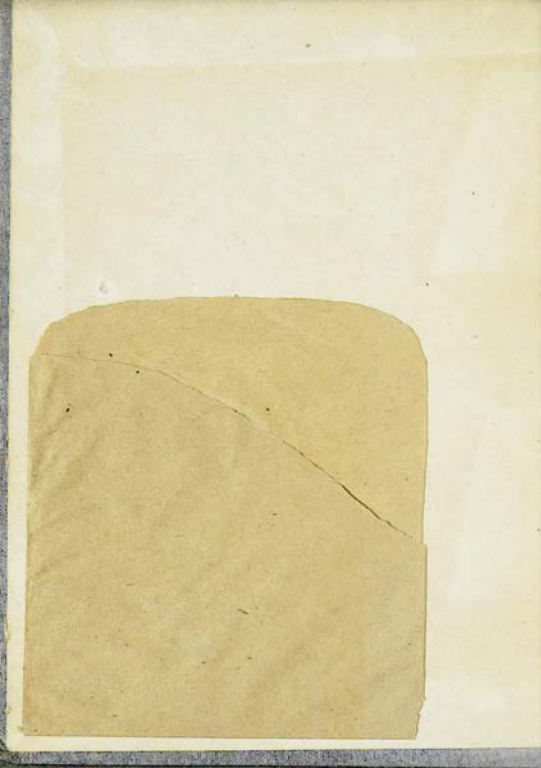
ΑΝΘΡΩΠΩΝ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ

ΑΝΕΣΤΩΤΟΣ

891-99

G V

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՐԹԱԳՐԱԴԱՐԱՆ 1935 թ.

Մ. ՋԱՆԱՆ

ՇԱՀՆԱՄԵ

ՔԱՏՐԵՐԿ ԴԻՆԳ ԱՐՄՐԿԱՅՈՒ

ԱՐԺԱՆԱՑԵԼ Ե

ԽԱՂՍ ԺՈՂՈՒՄԻՄԵՐԻ ԴՅՅԱՐԹԹԵ
ՄԻՓՈՒԹՅԱՆ ՅՐԴ ՄԵՐԱՆԿՐՆ

ԳԵՏԳՐԱՆ 1935 ՅԵՐԵՎԱՆ

1075
9374
186
5914
937

Սույնը շափիկը, կազմը, անվանաբերը
յով նկարները՝ նկ. Ալ. Գանդուբյանի

Տեխ. խմբագիր Տ. Խաչվանյան
Սրբազրիչ Ա. Շահբազյան

*Պետրասի տպարան
Գլխավոր 84, պատվեր 193
Հրատ. 3256, տիրամ 5000*

ЖЮРИ КОНКУРСА
СОВНАРКОМА СССР
НА ЛУЧШУЮ ПЬЕСУ

Тов. ДЖАНАН

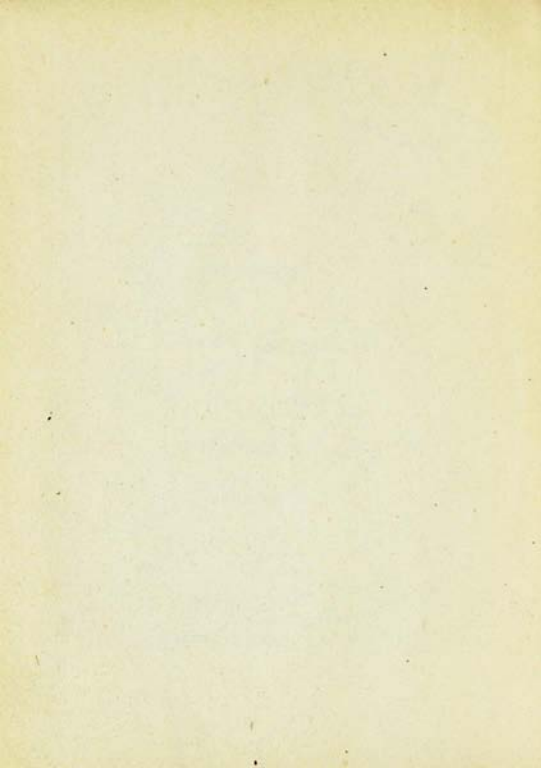
Жюри извещает Вас, что
на конкурсе Совета Народ-
ных Комиссаров СССР на
лучшую пьесу, объявленном
17 февраля 1933 года, Ваша
пьеса „Шахнама“ удостоена
третьей премии.

•
ПРЕДСЕДАТЕЛЬ ЖЮРИ

ЧЛЕНЫ ЖЮРИ

11 апреля 1934 г.
Москва.

И. Д. —

ԽՍՀ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ԳՐՈՂՆԵՐԻ ՄԵՋ ԼԱՎԱԳՈՒՅՆ
ՊԻԵՄՆԵՐԻ ՄՐՅՈՒԹՅՈՒՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵԼՈՒ
ՄԱՍԻՆ՝

ԽՍՀ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ԳՐՈՂՆԵՐԻ ԿՈՄԻՍԱՐՆԵՐԻ ԽՈՐՀՐԳԻ
1933 թ., ՓԵՏՐՎԱՐԻ 17-Ի ՎՈՐՈՇՈՒՄԸ

Հատուկ նշանակութիւն տալով թատրոնին, վար-
պետ աշխատախորհական լայն մասսաների քաղաքական
դաստիարակութեան առաջնաւոր ազդու միջոցներից մե-
կի, և թատերական բարձր դեղարվեստական սիւնե-
ներ ստեղծելու նպատակով, վարձք կարող լինեն յ-
ժանդակել մասսաներին սոցիալիզմի վաղով լուսա-
վարելու գործին, և

ԽՍՀ Միութեան Ժողովրդական Կոմիտարների
Խորհուրդը վերոշում և .

1. Հայտարարել ԽՍՀՄ գրողների մրցութեան՝
թատերական լավագույն սիւնեներ ստեղծելու համար
(թեմաները՝ գրողների ընտրութեամբ, ԽՍՀՄ և ար-
տասահմանի կենցաղից) :

2. Մրցութեան ներկայացված լավագույն դրամա-
տիկական գործերի պարզեւտարման համար սահմա-
նել ԽՍՀՄ Ժողովրդական Կոմիտարների Խորհրդի տաս
մրցանակ .

2 աստիճանի մրցանակ 15-ական հազար ուրլի .

3 յերկրորդ մրցանակ 10-ական հազար ուրբլի:

5 յերրորդ մրցանակ 5-ական հազար ուրբլի:

Պիեսները մրցանակին ներկայացնելու ժամկետը՝
1-ն նույնմբերի 1933 թ.:

Պիեսները կարող են ներկայացվել մրցանակին
դեմիդով կամ հեղինակի ստորագրությամբ:

2. Մրցությանը ներկայացվող պիեսները քննելու
և մրցանակ հատկացնելու համար նշանակել ժյուրի
հետևյալ կազմով՝ Սահեկի Ա. Ի. (ժյուրիի նախա-
դահ), Բուրնով Ա. Ս. (ՌՍՖՖՀ լուստողկոմ), Գրոն-
սկի Ի. Մ. (խորհրդային դրողների Միության կազմ-
կոմիտեյի նախագահ), Լուսաշարսկի Ա. Վ. (ԽՍՀՄ-ի
Կենտրոնական կից Գիտական կոմիտեյի նախագահ),
Ստանիսլավսկի Կ. Ս. (Մոսկվայի Գեղարվեստական
Ակադեմիկ Առաջին թատրոնի ղեկավար), Մեյեր-
խոլդ Վ. Ե. (Թատրոնի ղեկավար), Կուլիկ Ի. Յու.
(ՌՍՖՖՀ խորհրդային դրողների Միության կազմկո-
միտեյի նախագահ), Վլադիմիրով Վ. Կ. (Փոքր թատ-
րոնի ղեկավար), Սիմոնով Ռ. Ն. (Վախթանգովի ան-
վան թատրոնի սեփական), Լյուբիմով-Լանկոյ Յե.
Ո. (Մոսկվայի Արհմիութենական թատրոնի ղեկավ-
ար), Լիտնովսկի Ո. Ս. (ՌՍՖՖՀ Գլխակերտկոմի
պետ), Տուստոյ Ա. Ն.:

ԽՍՀ Միության ժյուրի նախագահ՝

Վ. ՄՈՒՆՏՈՎ (ՍԿԻՍԱԲԻՆ)

ԽՍՀ Միության ժյուրի գործերի կառա-

վարչի տեղակալ՝ Ի. ՄԻՐՈՇՆԻԿՈՎ

Մոսկվա, Կրեմլ

ՄՐՅՈՒԹՅԱՆ ԺՅՈՒՐԻԻ ՎՈՐՈՇՈՒՄԸ

Քննելով շրջությանը ներկայացված շինանիշը (ընդամենը 1200 պիես), ժյուրին վարչում և .

1. Ստալին մրցանակ չհասկացնել, նկատել ունենալով այն հնչյունները, զոր ներկայացված պիեսներին մեջ չկան կառավարական մրցության պահանջներին յիսովին բավարարող պիեսներ :

2. Մրցությանը ներկայացված պիեսներից լավագույն պիեսներին հասկացնել .

Յերկուրդ մրցանակը .

1. Վ. Կիրչոն— «Հրաշալի ձուլվածք» :

2. Ա. Կոբնեյչուկ — «Եսկազբայի կործանումը» :

Յերրորդ մրցանակը .

1. Բ. Ռոմաշով— «Մարտիկներ» :

2. Մ. Զաման— «Շահնամե» :

3. Ի. Կոչերգա— «Փամպործը և հավր» :

Համեմարարել բեմադրուքյան .

1. Բիլլ-Բելոցերկովսկի— «Կյանքը կանչում և» :

2. Գլերով— «Աշխարհի վերականգնողը» :

3. Կարավանա— «Իր սուներ» :

4. Ադուե— «Ինչպես և նրա անուներ» :

5. Հելփանդ— «Աստվածունիին պսկում և աչքահար» :

6. Հեյսաման— «Փամանակավոր կառավարությանը» :

7. Գալ'չեմիւն — «Մաժոր» :

8. Բուլաւ — «Մարդիկ» (ոսեթական լեզվով) :

9. Ուսմանով — «Փող» (թաթարական լեզվով) :

10. Կուլմիյցե — «Աւմաստյա բերդ» :

11. Պլեւնյուլ — «Գլխարկ» :

12. Լեվիմ — «Հինդ սուլի պատմութիւնը» :

13. Պերսունուլ — «Սեփականութիւն» (դյուղական թատրոնների համար) :

14. Նովոսելուլ — «Վար» (դյուղական թատրոնների համար) :

15. Դ. Շչեգուլ — «Ճեղքված աշխարհ» (սլաւոնական թատրոնի համար) :

4. Բեմադրութեան համար վոչ պիտանի, բայց նրանց հեղինակների շնորքը հայտարարող պիեսները հետագա վերամշակման համար հանձնել ԽՍՀՄ խորհրդային դրողների Միութեան Կազմկոմիտեայի դրամատուրգների ինքնավար սեկցիային, հետագա աշխատանք տանելու հեղինակների հետ :

5. Մրցութեանը ներկայացված մի շարք պիեսներ մանրադնին ճանութեան առնելուց հետո, հրատարակել պիտանի և բեմադրութեան հանձնարարելի աշխատութիւնների լրացուցիչ ցուցակ :

Ժյուրիի նախագահ Ա. ՍՏԵՅԿԻ
Ժյուրիի անդամներ՝ Ա. ԲՈՒԲՆՈՎ,
ՅԵ. ԼԵՈՒԲԻՄՈՎ-ԼԱՆՍԿՈՅ, ԱԼԵԲ-
ՍԵՅ ՏՈԼՍՏՈՅ, Վ. ՄԵՅԵՐԵՆՈՎ, Ի.
ԿՈՒԼԻԿ, Ո. ԼԻՏՈՎՍԿԻ, Վ. ՎԼԱԴԻ-
ՄԻՐՈՎ, Ռ. ՍԻՄՈՆՈՎ, Ի. ԳՐՈՆՍ-
ԿԻ :

ԼԱԼԱԳՈՒՅՆ ՊԻԵՍՆԵՐԻ ՄՐՅՈՒԹՅԱՆ
ԱՐԳՅՈՒՆՔՆԵՐԸ

Պրոֆեսորանալ դրամատուրգների, ահուժբնների աշխատավորների, ճարտարապետների, բանվորների, կոլտնտեսականների, գյուղատնտեսների դրած հաղաբ յերկու հարյուր պիես եր ներկայացված ԽՍՀՄ ԺԿԽ-ի 1933 թ. փետրվարի 17-ի հայտաբարած մրցությանը: Դրանք հարյուրավոր նոր թեմաներ են, վերցրած մեր հսկայածավալ յերկրի կյանքից, այդտեղ կա և հեռավոր Հյուսիսի կենցաղը և կովկասյան ժողովուրդների կյանքը, պայքար կուլախության դեմ և պայքար ախրապետելու ինդուստրիալ տխրաններին, գյուտարարական ստեղծագործություն և մանր-բուրժուական ինտելիգենցիայի վերափոխում, աշխատանքը ձկնորսական կոլտնտեսություններում և կոլչակովչչինայի քայքայումը, մեր յերկրի յեռուն առարյան և Ամերիկան՝ անցյալ դարի վերջում, — դժվար և անգամ պարզապես թվել մրցության ընդգրկած թեմաների հսկայական բազմազանությունը: Խորհուրդների յերկրի բոլոր ծայրերից ստացվում եյին պիեսներ ուսական, ուկրայնական, բելուսական, հայկական, սսեթական, թաթարական, հրեական, ուղմուրտական, գերմանական, անգլիական և հունական լեզուներով:

Մրցությունը մասսայական գրական շարժման նոր ալիք առաջ բերեց, նա ոժանդակեց ի հայտ բերելու տասնյակ նոր և հաճախ տաղանդավոր յերիտասարդ դրողներ, վորոնք իրենց վրա համառ աշխատանք տանելու գեպքում կարող են խոսկական դրամատուրգիական գործեր ստեղծագործել: Մրցության արդյունքը յեղավ, վոր մեր դրամատուրգիայում հայտնվեցին նոր անուններ և նոր աշխատություններ, ինչպիսիք են Ջանանի «Շահնամե»-ն, Գալչենկոյի «Մաժոր»-ը, Կոլոմիյցեի «Ալմաստյա բերդը» և այլն:

Մրցությանն ուղարկված պիեսների բնորոշ հատկությունը ժանրերի և գեղարվեստական ձևերի աջ բազմադանությունն և, վորով զրովմ են նրանք: Պարզևատրված են և հանձնարարված բեմագրության գրամաներ, կոմեդիաներ, վոդյեբոյություններ, պատմա-ժամանակագրական պիեսներ և եպոպեյներ, վորոնք ընդգրկում են Հոկտեմբերյան հեղափոխության սոճրող պատմությունը: Վորոշ պիեսների թեմաների մշակումը (ինչպես, որինակ, «Փամագործն ու հավը», «Շահնամե») ցույց են տալիս, վոր մեր մի շարք դրամատուրգներ հաջող կերպով տիրապետում են դրամատուրգիական տեխնիկայի արվեստին և սկսում են իրենց պիեսները կառուցել որիզինակ ձևով, բարդ ինտրիգայով և հրապուրիչ սյուժեյով:

Մրցությանն ուղարկված և յերկու տասնյակից ավել պիես գրված չափածո, վորոնց մեջ կան, անտարակույս, վարպետորեն գրված պիեսներ: Այս նույնպես վիկայում և մեր դրամատուրգիայի գեղարվեստական կուլտուրայի վերելքը, վորովհետև չափածո պիեսն ամենից գժվար ձևն և դրամատուրգիական

ստեղծագործութեան մեջ, վորք մինչև այժմ շատ քիչ
և հաջողակի մեր գրողներին:

Մրցութեանն, անտարակույս, շափաղանց դրա-
կան գեր խաղաց մեր գրող — գրամատուրգների ստեղ-
ծագործութեան մեջ, նա մղում սուսը բերեց գրամա-
տուրգների մեջ ստիսրելու, աշխատանք տանելու ի-
րենց վրա և գրամատուրգների մեջ ամբաստանեց պա-
տասխանատուութեան պայուսք հանդեպ պրոլետարա-
կան գիտողի և վողջ խորհրդային հասարակայնու-
թեան՝ իրենց աշխատութեանն ի համար:

Մրցութեանն սպարկիսման պիեսների մնչոց մեծա-
մասնութեանը գրված և հատկապես մրցութեան հա-
մար: Չնայած համեմատաբար կարճ ժամանակամի-
ջոցին (ուժ սմիս), վոր ամս և բ, մրցութեանն ի
հայտ բերեց մի շարք հետաքրքիր, քաղաքականա-
պես տկատուալ և գեղարվեստականորեն լավ գործեր:

Մեր բնագոտութեան գործը պիտի հանդիսանա
ուսումնասիրելու, հսկայական և մասսայական ստեղ-
ծագործութեան փորձը, ոչնէլ գրամատուրգիային լը-
րիմ կերպով յարացնելու աշն արժեքադորը, ինչ ար-
վեց ԽՍՀ Միութեան Ժողովրդական Կոմխարնների
Խորհրդի աշն, իր թափով արատառվոր մրցութեանը:
Խորհրդային գրամատուրգիան, ինչպես աշղ ցույց և
առիտ մրցութեան արդյունքը, շախտղանց աճել և
աշն յերկու տարիների բնթացքում, վոր անցել և
ՀամԿ(բ)Կ ԿԿ-ի 1932 թ. սպրիլի 23-ի պատմական
վարչումից հետո: Բաղժաղան և դարձել թեմատի-
կան, տկատուալ պրոլետները մշակվում են ամէլի խո-
րը, հրատարակ յեկան սրիտինալ և իր ժանրով նոր
աշխատութեաններ: Գլխադորն աշն և, վոր սուսը-

տար են հանդիսացել և ստեղծադործականորեն առա-
վել խորունկ մշակման են յենթարկվել այն թեմաներն
ու պրորելեմները, վորոնք առաջադրվել են մեր ներ-
կա ժամանակի կողմից, թեմաներ, վորոնք արտա-
ցույում են սոցիալիզմի նոր աշխարհի համար լայն մաս
սաների մղած պայքարը:

Մեր դրամատուրգիան, իր բոլոր, անվիճելի հա-
ջողություններով հանդերձ, դեռևս բավարար չափով
չի հաղթահարում այն հսկայական խնդիրները, վոր-
ոնք դրվում են նրա վրա այն հանդամանքով, վոր
նա Խորհուրդների յերկրի դրամատուրգիա յե, պրո-
լետարական պետութայան դրամատուրգիա: Մենք
դեռևս չունենք առաջնակարգ պիեսներ, վորոնք ի-
րենց զաղափարական և դեղարվեստական նշանակու-
թյամբ արժանի լինելին մեր մեծ դարաշրջանին: Այդ-
խակ տեսակետից հենց մրցութայն ժյուրին հնարավոր
չհամարեց առաջին մրցանակը տալ: Այս փաստից
խորհրդային դրամատուրգները պետք և իրենց համար
լուրջ յեղբակացություններ անեն: Հարկավոր և ե՛լ
ավելի լարված աշխատել, հարկավոր և ե՛լ ավելի լավ
ուսումնասիրել կյանքը, հարկավոր և ե՛լ ավելի ակ-
տիվ մասնակից լինել սոցիալիստական շինարարու-
թյան, հարկավոր և ե՛լ ավելի խորը տիրապետել
Մարքս - Ենդելս - Լենին - Ստալինյան հաղթական
ուսմունքին:

Մրցութայն ժյուրին մատնանշում և, վոր դրա-
մատուրգիան դեռևս չարունակում և յետ մնալ
սոցիալիստական շինարարութայն տեմպերից և
դրամատուրգներին կոչ և անում չարունակել պայքար

ճղել բարձր դեղարվեստական վորակի, իրապես մեծ արվեստի համար:

Յերկրորդ և յերրորդ մրցանակներն արժանացել են այն պիեսները, վորոնք ունեն նշանակալից թեմատիկա, դադարիար և դեղարվեստականորեն հետաքրքիր ձևավորում: Վո՞րոնք են այդ պիեսները:

Կիրչոնի «Հրաշալի ձուլվածքը» — կոմեդիա, վորի հիմքում պտուկած և ողադնացության արդյունաբերության մեջ չափազանց մի կարևոր դրուտարարության համար մղվող պայքարը: Ողատարածելով այդ նյութը և նրա վրա հետաքրքիր այուժե կառուցելով, հեղինակը, առանց խոշոր սրոբիմատիկայի մեջ ընկնելու, կարողացել և ցույց տալ մեր յերիտասարդության տիպերի մի ամբողջ դալերես: Կիրչոնի դժադը բաժ որբայները չափազանց մեղմ են, լիբիկական: Պիեսայում շատ կան ուրախ կոմեդիական դրություններ և դրված և սրամտ լեզվով:

«Հրաշալի ձուլվածքը» մեծ աշխուժությամբ, լավատեսությամբ և կենսախնդրությամբ հաղեցված պիես և:

Ա. Կորնեյչուկը, «Նսկադրայի կործանումը» պիեսի հեղինակը, ուկրայնական յերիտասարդ դրամատուրգ և, կոմյերիտական և կուսակցության թեկնածու, վորի պիեսները բեմադրվում են Ուկրայնայում և ՌՍՖՍՀ-ում: Նրա նոր պիեսն, անտարակույս, արդյունք և աճող վարպետության: Թեման վերցված և Ուկրաինայի քաղաքացիական կռիւններից (Սևծովյան նավատորմի խորատակումը): Չափազանց լարված դրամատուրգիական փնտրիչայում հեղինակը կարողացել և

ցույց տալ ուկրաինական նացիոնալիզմի պետլուարով-
յան դեմքը, մեծ ջերմությամբ դուրս բերել խորհրդ-
դային օրրադները: Այս պիեսը պատմա-հեղափոխա-
կան լավագույն պիեսներից մեկն է հանդիսանում:

Նրա խոշոր և անտարակույս արժանիքը, բացի
նրա գեղարվեստական հասկություններից, հանդի-
սանում է այն, Վոր նա ուժգին հարված է հասցնում
ուկրաինական աղքատականության և դիտողներին
դատախարակում է սլոբուտարական ինտերնացիոնա-
լիզմի վոզով:

Յերրորդ մրցանակն ստացավ Ռոմաշովի «Մար-
տիկներ» պիեսը: Պիեսը հաջող սերձ է ցույց տալու
Կարմիր բանակի հրամանատարներին ուսման ժամա-
նակ, խաղաղ պայմաններում: Դա առաջին ընդհ
պիեսն է այդ թեմայով, դրված է պարզ, անբռնադ-
բոսիկ և կառուցված է հետաքրքիր նյութի վրա:

Պիեսում դուրս բերված հրամանատարները՝ կու-
սակցական և անկուսակցական՝ օրրադները՝ համոզիչ
են և կենսական: Պիեսան ընդհանուր առմամբ խո-
սում է մեր Կարմիր բանակի հզորության և առանձ-
նապես նրա հրամանատարների և ղեկավարության
բարձր վորակի մասին:

«Շահնամե» պիեսը պատկանում է Հայաստանի
ԽՍՀ վաստակավոր դերասան Մ. Ջանանին և գրը-
ված է հայերեն լեզվով: Պիեսի սյուժեն պատմական
է: Հեղինակն ողտադործել է սրբեկյան հեքիաթ-
ների նյութերը: Համարյա հեքիաթային ձևով հեղի-
նակը պատմում է Իրանում յերեք շտարերը՝ քաղա-
քական օրիննտացիայի տեր շահերի թագավորելու
պատմությունը. շահ, Վոր հովանավորում է Ֆեո-

դաշներին, շահ զազատամիտ», վոր փորձում է հեն-
վել մանր բուրժուազիայի վրա և Փաշխտական տի-
պի շահ: Իրանց բոլորի դեմ դուրս է դալիս Կուլյա-
բը, հանձինս վորի մարմնավորվում են աշխատավոր-
ները և ճնշվածների ձգտումները և հույսերը: Պիե-
սում չափազանց նրբորեն ցույց է տրված, վոր Իրա-
նի և նրա շահերի տերը հանդիսանում է անգլիացի
Բալխոդը:

Ոգտագործելով լեզենդայի նյութը, հեղինակը կա-
րողացել է տալ Արևելքի ճնշված մասսաների կյանքի
վառ պատկերը: Ջանանի պիեսը բեմականորեն չափա-
զանց և ֆեկատավոր է և դրված է սքանչելի բանաստեղ-
ծական լեզվով (բիթմավոր արձակ):

«Ժամագործը և հայր» պիեսի հեղինակը՝ Ուկրա-
նայի հին դրամատուրգ՝ Ի. Կոչերզան ՌՆՍՖՀ միան-
դամայն անծանոթ էր: «Ժամագործը և հայր» որիդի-
նալ և կենդանի կառուցված պիես է բուլլեիկյան ժա-
մանակները և բուլլեիկյան տեմպերի մասին:

Չորս դործողության ընթացքում հեղինակը ցույց
է տալիս նույն մարդկանց նույն յերկաթուղային կա-
յարանում, բայց տարբեր տարիներում (մինչպատե-
րողմյան, քաղաքացիական կռիւի և մեր որերին):
Բեմական մի շարք բարդ դրությունների միջոցով,
վորոնց մեջ շատ կոմեդիական, լիրիկական և սլաթե-
թիկ դրություններ կան, հեղինակը հաստատում է սո-
ցիալիստական դարաշրջանի հաղթանակը, բուլլեիկյան
տեմպերի հաղթանակը: Պիեսում ցույց է տրված նաև
բանվոր դասակարգի հերոսությունը քաղաքացիական
կռիւմների տարիներում և սոցիալիստական շինարա-
բության եպոխտում:

Հանձինս դերմանացի «ժամադրործի», ժամացույցի խոշոր Ֆիրմայի ներկայացուցչի, վոր մնացել և Ռուսաստանում, հեղինակը յուրահատուկ և որիզինալ գույներով այլաբանում և բուրժուական կարգերի անկումը: Պիեսում կան բաղմաթիվ կոլորիտային պատկերներ և դեմքեր, բարդ հետաքրքիր ինտրիգա, վորը պիեսան դարձնում և խիստ բեմական:

Մրցանակի արժանացած պիեսներն, անտարակույս, հանդիսանում են ներկայիս խորհրդային դրամատուրգիայի լավագույն որինակները:

Նախ և առաջ մեր դրամատուրգիան զարգանում և միակ ճիշտ բեալիտատական ճանապարհով, ամեննվյին չհրաժարվելով վոճի, ձևի և ժանրերի բաղմազանությունից և միաժամանակ չընկնելով դանհիկ և վուրդար կենցաղադրության գիրկը: Սոցիալիստական բեալիզմը, վորին ձգտում են տիրապետել մեր դրամատուրգները, գեղարվեստական արտահայտությունների, ժանրերի և թեմաների մեծագույն բաղմազանություն և ընձեռում: Այդ բաղմազանության առկայությունը մենք ունենք նաև մրցությանն ստացված տիեսներում:

Անկասկած և նաև, վոր խորհրդային դրամատուրգիան հաջող կերպով ազատագրվում և սխեմատիզմից, հասարակացումից, վորոնք դեռևս նորերս հատուկ եյին նրան:

Համկ(բ)կ ԿԿ-ի 1932 թ. ապրիլի 23-ի պատմական վորոշումն ազատեց դրամատուրգիական ստեղծագործությունը սխոլաստիկայի, վերացականության և խմբակային դոգմատիզմի ուղիներից, դրամատուրգ-

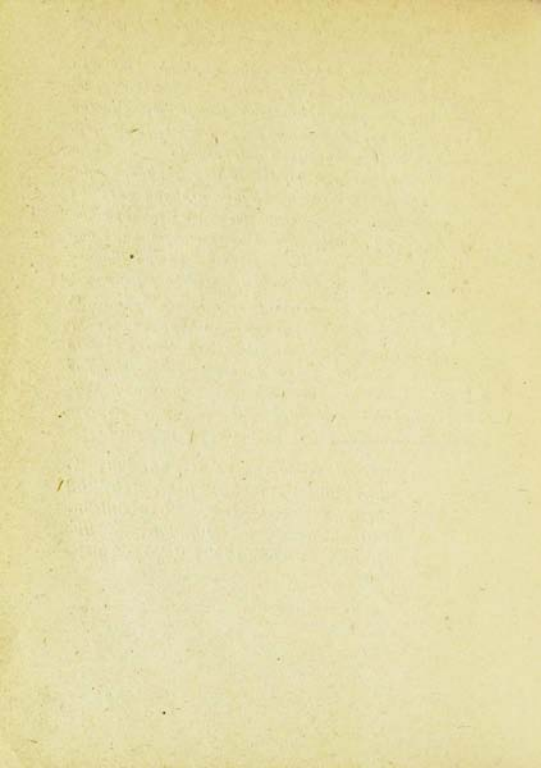
ների առաջ բաց անելով հետագա ամճան հսկայական հեռանկարներ :

Մրցության ամփոփումն այդ վերելքի առաջին ակնհայտ արդյունքն է : Մրցությունը դրական-դրամատիկական ստեղծագործության բնադավառ դրամվեց հարյուրավոր նոր մարդկանց, դրամատուրգիան լայն մասսաների սեփականություն դարձնելով :

Գրականությունը և արվեստը մեր յերկրում պետական հսկայական նշանակութուն ունեցող գործ է : Նա կոչված է դաստիարակելու աշխատավորներին կոմունիզմի մոտով, նա կոչված է պայքարելու նոր, սոցիալիստական մարդու ձևակերպման համար : Մրցությունն ընդդեմ այդ հատուկ մոտոչակիտությամբ :

Խորհրդային դրամատուրգիան պետք է արժանի լինի կուսակցության 17-րդ համագումարի կողմից իբր մյա դրված պատմական խնդիրներին : Դրա համար կան ամեն տեսակ հնարավորություններ լենինյան կուսակցության և նրա հանճարեղ առաջնորդ ընկ. Ստալինի ղեկավարությամբ անդասակարգ, սոցիալիստական հասարակութուն կառուցող յերկրում :

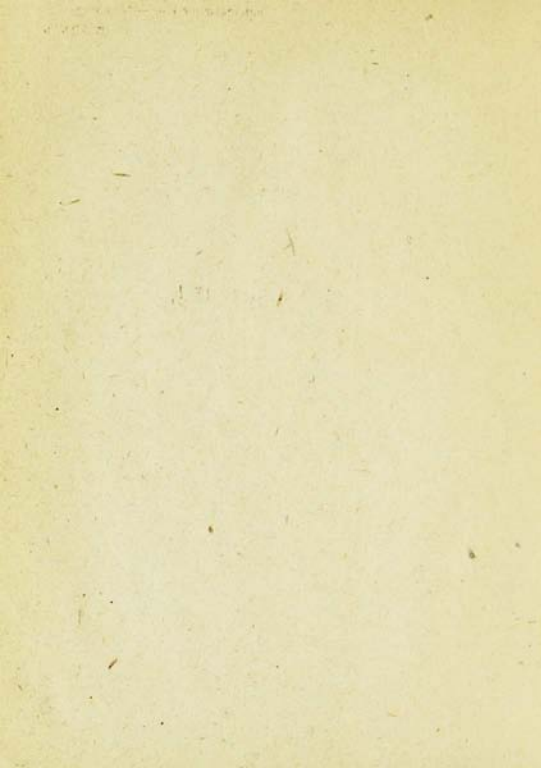
Մրցության ժյուրի — Ա. ՍՏԵՑԿԻ, Ա. ԲՈՒԲՆՈՎ, Վ. ՄԵՅԵՐԽՈՂԻ, ԱԼԵՔՍԵՅ ՏՈՒՍՏՈՅ, Ի. ԿՈՒԼԻԿ, ՅԵ. ԼՅՈՒԲԻՄՈՎ-ԼԱՆՍԿՈՅ, Ի. ԳՐՈՆՍԿԻ, Ռ. ՄԻՄՈՆՈՎ, Ռ. ԼԻՏՈՎՍԿԻ, Վ. ՎԼԱԴԻՄԻՐՈՎ

Կեդրա՛ ընկերո՛րս՝ ժամնային և
ճկիբձում իմ այս աշխատությունը:

Մ. ԶԱՆԱՆ

Շ Ա Գ Ն Ա Մ Ե

ՄԻ ՔԱՆԻ ԽՈՍՔ

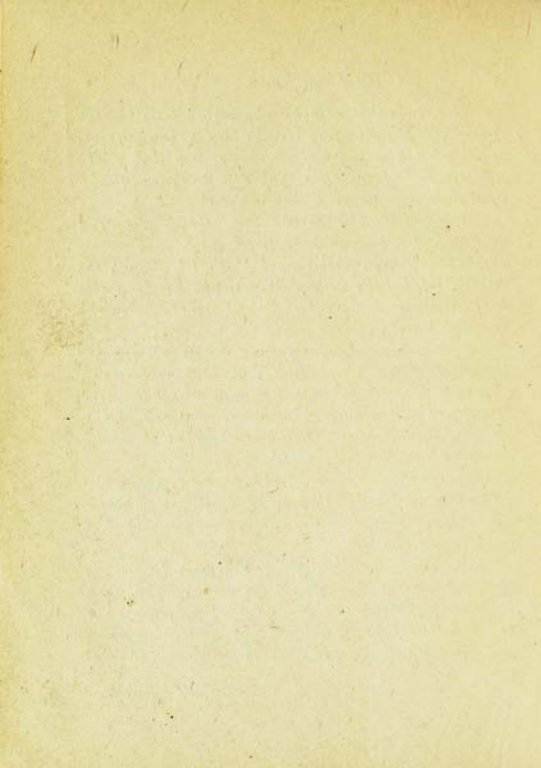
Թատերական այս յերկի վերնադիրը «Շահնամե» նշանակում է շահադրություն, պետք և կարդալ չափերտների մեջ: «Շահնամե»ն պատմական յերկ և միայն այն չափով, զոր դեպքերի մեծ մասը քաղված և իրանի պատմագրերից ընդհանրապես:

«Շահնամե»-յի փարուլան կաղմելիս, ոգտադործված են նախորդ դարերի մի շարք դրողների և պատմիչների գործերը, ինչպիսիք են՝ Փ. Ախունդով, Առաքել Դափրիժեցի, Հակոբ Ջուղայեցի, Հ. Արարատյան, Ջաֆարիա վարդապետ, Ջոն Մալիով, Գարգան, Կոցերու և այլն:

«Շահնամե»-յում պատմական ֆոնը լուկ դեղարվեստական միջոց և արևելյան յերկրների սոցիալ-քաղաքական և ժամանակակից մի շարք հարցերի շուրջ հրատարակով մտածելու: Այդ պատճառով ել, գործող անձանց անունները թողնված կամ ընտրված են միայն թատրոնական առաջադրություններով:

«Շահնամե»ն գրված է, մեծ մասամբ, հնգրտանի չափածո արձակով: Այդ չափը միշտ չի պահպանվում, չհոգնեցնելու համար թատրոնական հանդիսականի լսողությունը:

Յուրաքանչյուր թատրոնական յերկ— ինչքան ել նա բաղմիցս մշակված լինի— կարոտ և, փորձերի և ժամանակի ընթացքում, զորոչ փոփոխությունների և կրճատումների՝ ներկայացման տևողության նորմալ չափը և ամբողջականությունն ապահովելու համար:

ՇԱՀ ԶԵՅԻՐ

ԱնՈՒՆԴ ՍՍՄԱԴ— ալազ մոլլա
 ՄԻՐԶԱ ՄՈՒՇՏԱՐ— խաղնադար
 ՄԻՐԶԱ ՄՈՒՀՍԻՆ— վեդիր
 ՋԱՄԱՆ ԽԱՆ— գլխավոր հրամանատար
 ԱԶԸՄ ԲԵԿ— շահի անձնապահ զորական
 ԽՈՋԱ ՄՈՒԲԱՐԵՔ— ներքինապետ
 ՄՈՒՖԱԴԴԱԼ— յերկտասարդ ներքինի
 ՄԵՎԼԱՆԱ ՋԱԼԱԼԵԴԴԻՆ — ծերունի աստղագետ
 ՍԱԴՐԵԴԴԻՆ — ալազ աստղագուշակ
 ՅՈՒՍՈՒՖ— Միբդա (նամակներ և խնդրադրեր գը-
 րող, մտավորական)

ԾԵՐՈՒՆԻ ԱՇՐԱՑ

ՋԵՄԻԼ

ԹԱՄԱՋԱՆ

ԿՈՒՐԲԱՆ

ՋԵՔԻ

} մաճառականներ

ԿՈՒԼԱԲ — նախկին վորմնադիր, ժողովրդական հե-
 րոս

ՇԱՀՐՈՒՀ ԽԱՆ— նահանգապետ զորական

ՖԱՐՐԱՋ ԽԱՆ

ՇԱՔԻՐ ԽԱՆ

} զորականներ

ՄԵՅԻԴ ԱՄԱՆՈՒԼԼԱՀ

ՄԵԼՄԱ ԽԱԹՈՒՆ— Թաղուհի Թաղուհյաց

ՆԱԶԼՈՒ ԽԱԹՈՒՆ

ՖԻՐՈՒԶԱ ԽԱԹՈՒՆ

} պալատական կանայք

Պալատականներ, հարեմուհիներ, արհեստավորներ, գյուղացիներ, վաճառականներ, աղնվականներ, վաճառորդներ, գնողներ, դորգ գործող կանայք, ներքինիներ, զինակիրներ և այլն:

ԴԵՊԲԵՐԸ ՏԵՂԻ ԵՆՆ ՈՒՆԵՆՈՒՄ 18-ՐԴ ԴԱՐԻՎԵՐՁԵՐԻՆ, ԻՐԱՆՅԱՆ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ:

Պ Ր Ո Լ Ո Գ

Պալատական աստղադիտարան՝ բարձր աշտարակ-
ներով. գետնոված են խոշոր հեռադիտակներ: Աստ-
ղաբաշխները դիտում են աստղերի շարժումը: Ներ-
քևում աշտարակի մի խուց, տեղ-տեղ ծածկված հո-
րասանի կապույտ և սպիտակով գործված խալիչանե-
րով: Նստած են վանառականներ՝ Ջեմիլ, ԿՈՒՐԲԱՆ,
ՔԱՄԱԶԱՆ, Ջեֆի, ծերունի ԱՇՐԱՑ:

(Լուսքյուն Ե):

Ներս Ե մտնում իմաստուն շուֆով ավագա-
գույն աստղագետ Մեվլանա ՋԱԼԱԼԵՂԻԻ-
ՆԷ: Բոլորը վառֆի, բացի ծերունի Աշրաֆից:
Մեվլանան կենտրոնում իր տեղն Ե գրավում, դի-
տում բոլորին և հետո.—

Մեվլանա.— Չի՞ յեկել Յուսուֆը:

ԲՈԼՈՐԸ.— Դեռ չե՛զ:

Մեվլանա.— Տարորինակ և...

Ծանր լուսքյուն: Վերևի աշտարակից յեր-
կու աստղագետ Մեվլանայի մտ:

Ա. ԱՍՏՂ.— Հայտնում ենք ավագագույնին, չոր

աստղերի ընթացքի մեջ փոփոխութիւնն և յերեւում :

Բ. ԱՍՏՂ. — Խնդրում ենք ավադադույնից, շնորհ բերել և յերևույթն ստուգել :

Մեվլանան գնում է և կենտրոնական մեծ պիտակով գնում յերկիմքը :

ԹԱՄԱՁԱՆ. — Մռայլ և Մեվլանան ախոր և խորհրդալոր :

ԿՈՒՐԲԱՆ. — Նա վրդովյալ է ի ներքուստ :

ՋԵՄԻՆ. — Բայց նա խաղաղ է յերևում :

ԱՇՐԱՖ. — Այդպես և մեծ բնութիւնը, մեծ փոթորկի սկզբին :

Մեվլանան վերադառնում է, գտնում և դիտում բուրբիկ : Լռություն :

ՄԵՎԼԱՆԱ. — Չեկա՞յ Յուսուֆը :

ՅՈՒՍՈՒՖ. — (Մտնելով) Այստեղ եմ, Մեվլանա :

Խոնարհվում է և համբարում Մեվլանայի զգեստի ներքևի ծայրը :

ՄԵՎԼԱՆԱ. — Նստեցե՛ք (յռություն) . կռիվը վերջացավ :

ԲՈՂՈՐԸ. — Արդե՞ն : Ինչպե՞ս :

ՄԵՎԼԱՆԱ. — Ղաթրը Ողլի Բեգիր փաշայի առաջնորդութեամբ, սամանյան զորքը մոտ յոթանասուն հազար կլինէր : Կարող էինք մենք փառավոր կռիւլ, բայց Շահ Ջեյրը հրաման եր ճամբել տասնհինգ որվա տարածութեան վրա դրու-

դերն այրել, ցանքերը վառել, նախիրնները քշել, քանդել կամուրջները և փչացնել ճանապարհները: Ոսմանցիները հասնելով Թավրիզ, վոչինչ չլսան ուտելու՝ վոչ յեղ, վոչ վոչխար... Յերեք որ հետո, տխուր, հիասթափ, թմբուկի դարկով, Բեքիր փաշան սկսեց հետ շարժվել: Ահա՛ թե կոխին ինչպե՛ս վերջացավ:

ՁԵՄԻՒ — Այսքա՛ն ել աղետ, այսքա՛ն ել չարիք:

ՁԵՔԻ — Վերջին յերաշտից և ջրի սակավությունից շրջակա ցանքերն ել փչացան:

ԿՈՒՐԲԱՆ — Կամուրջներն ավերակ, ճանապարհները փչացած... Ել վոչ մի կարավան ապրանք չի կարող բերել Պարսկաստան:

ԹԱՄԱԶԱՆ — Յե՛վ ժողովուրդը, քաղցած ու տկուր, կկոտորվի սովից:

ՅՈՒՍՈՒՅ — Թաղավորն և, թաղավորն և պատճառ: Կուրացել և արյունով... Կարելի յեր դրախտի վերածել այս յերկիրը, յեթե թաղաժառանգը լիներ թաղավոր — չինե՛լ կտար բաղձաթիվ նոր ճանապարհներ, կկառուցեր կամուրջներ ու քարվանսարայներ, կքաջալերեր դիտնական մարդկանց, վաճառականներին և ժողովրդի հետ միացյալ ուժով, կծաղկեր յերկիրն: Իսկ Շահ Ձեյիրը հափշտակում և յերկրի, յուրբի, հարստությունը. անարդար տուրքեր, բռնություն, արյուն: Պաշտոնեյությունը, մեծից մինչև փոքր, սպրում և կաշառքով:

ԱՇԲԱՅ — Յա՛յն այնքա՛ն և շատ, վոր ժողովուրդն ալլևս չի լալիս... Ասել ե՛՛ Շահ Ձեյիրն ել յերկար չի՛ սպրի:

ՄԵՎԼԱՆԱ.— Յե՛ղ չի՛ ապրելու :

ԲՈԼՈՐԸ.— Այսի՞նքն :

ՄԵՎԼԱՆԱ.— Նրա մահւման լուրը կստանաք քիչ հետո . դրա համար ել կանչել եմ յես ձեզ :

ԲՈԼՈՐԸ.— Ինչպե՞ս :

ՄԵՎԼԱՆԱ.— Յերբ դավադրութիւնն իր մտայլ դեմքը կիտիտի պայծառ հերոսութեան, պետք և վորոտան թնդանոթները . յուրաքանչյուրդ պետք և վոր մտնեք ժողովրդեան մեջ և վողկորիչ խոսքերով նրան հուզեք, համոզեք :

Ծամր ու անավոր քակվում ե դուռը յերկաքյա քակով : Բոլորը վոտի . մտնում ե ավագ աստղագուշակ Մադրեդդիմը, ընկնում ե Մեվլանայի վոտեքիմ : Լուռ ե :

ՄԵՎԼԱՆԱ.— (Խուլ ձայնով) Խոսի՛ր... (լռութեամբ) :
Վեր կաց և խոսի՛ր :

ՄԱԴՐԵԴ.— Դավադրութիւնը բացվեց, Մեվլանա... Մատնութիւն... Թագաժառանգն ու աստնահնդ դավադիրներ, կալանքի տակ են... Յես թողի պալատն ու վաղեցի քեզ լուրը հայտնելու :

ՄԵՎԼԱՆԱ.— Իսկ թագուհի թագուհայց Սերմա խաթունը :

ՄԱԴՐԵԴ.— Յերկու որ առաջ, յերբ Շահ Ջեյիրն ինձ իր մոտ կանչեց, վորպեսզի նրան շիտթեցնեմ՝ հայտարարեցի թագուն, մոտալուտ մի դավադրութիւն՝ Սերմա խաթունի կողմից սարքված : Սերմա խաթունը, անտեղյակ այժմ դործոց ընթացքից, դեռ լրտեսներով շրջապատված ե :

ՄԵՎԼԱՆԱ.— (Բռլորիմ) Գնացե՛ք, ցրվե՛ք և պատ-
րաստվեցե՛ք մի նոր դավիթի:

Բռլորը մեկնելու յեմ պատրաստվում:

Յուսու՛ւթ, վորդյակ իմ, դու մի քիչ մնա՛:

Գնում եմ: Յերկու աստղադետ գալիս եմ
նորից:

Ա. ԱՍՏՂ.— Այազազու՛ւյն, Հրատը մոտեցավ Կարի-
ճին:

Բ. ԱՍՏՂ.— Այազազու՛ւյն, Կարիճը մոտեցավ Հրա-
տին:

ՄԵՎԼԱՆԱ.— Այազ աստղազու՛շակ Սադրեղզի՛ն,
գիտի՛ր, սասուզի՛ր:

Սադրեղդիներ գնում ե յերկուսի հետ:

ՄԵՎԼԱՆԱ.— Լսի՛ր ինձ, Յուսու՛թ, յերկրի և յերկ-
նի անցուդարձերը զուգադիտում են... Կարիճն
և Հրատ հույժ մոտենում են... Նշանակում ե
թողալորնների մեջ փոփոխումն... Կարող ե լի-
նել, վոր դու խիտ շուտով թազալոր դառնաս...
Յեթև Սադրեղզի՛նն ինձ հետո միանա, իմ նոր
ծրադրին...

Յերկու աստղադետները գալիս եմ շտապ:

Ա. ԱՍՏՂ.— Այազ աստղազու՛շակ Միրզա Սադրեղզի-
նը խնդրում և գիտել աստղերին:

Բ. ԱՍՏՂ.— Այազ աստղազու՛շակ Միրզա Սադ-
րեղզի՛նը խնդրում և այազազույնից շտապել:

Մեկլաման գնում է :

ՅՈՒՍՈՒՑ. — (Մեմակ) : Այս մուսլ լալրում, մուսլ
ցնորքներ են ինձ թելադրում, մարդիկ, լորոնք
միշտ յերկնի աստեղաց հետ կապ են պահա-
նում... Թագավոր լինել... Ինչքա՛ն է հեռու իմ
յերադանքից... Թե՛ւ... չի՛ լինի... Հիմար դա-
ռացանք, շիոթի պրոյունք... Բայց ինչո՞ւ ա-
սադ այստեղ Մեկլանան իմ ընկերներին. «Պատ-
րաստվեցեք մի նոր գալիքի»...

Մքնում է :

ԱՌԱՋԻՆ ԱՐԱՐՎԱՆ

Պապատի դահլիճ: Ներքինապետ Խոջա Մուրաբեքը մեմակ մտած, կարծես ներքուստ է. համկարծ, մտնում է ներքինի Մուփադդալը:

Խ. ՄՈՒԲ.— (Ընդոտտ) Ո՞վ է:

ՄՈՒՖԱԴ.— Յես եմ, Մուփադդալը:

Խ. ՄՈՒԲ.— Ինչո՞ւ յես դուռնատ:

ՄՈՒՖԱԴ.— Թագուհի թագուհայց Սելմա խաթունը...

Խ. ՄՈՒԲ.— Ի՞նչ:

ՄՈՒՖԱԴ.— Պահանջում ե...

Խ. ՄՈՒԲ.— Խոսի՞ր:

ՄՈՒՖԱԴ.— Իբ մոտը բերել թագածառանդը իշխանին:

Խ. ՄՈՒԲ.— Անկարելի յե... թագածառանդը ձերբակալված է մեծ շահն-շահի հրամանովը: Այդպես ել հայտնիր Սելմա խաթունին:

ՄՈՒՖԱԴ.— Շատ լավ, կհայտնեմ (յերկու քայլ), բայց ահա ինքը, Սելմա խաթունը:

Մտնում է քագուհի քագուհայց Սելմա խաթունը: Խ. Մուրաբեքն ու Մուփադդալը խոնարհվում են:

ՍԵԼՄԱ.— (Մուֆադդայիմ) Մի պահ առանձին թող
մեզ, Մուֆա'դդալ:

Մուֆադդայը հեռանում է: Սելմա խաբուսը
դիտում է Խ. Մուրաբեֆիմ:

Խ. ՄՈՒԲ.— (բազմիցս խոնարհվելուց հետո) Թա-
ղուհիների թաղուհու համար ամեն վրդովմունք
հասկանալի չէ:

ՍԵԼՄԱ.— Բե'դ և հանձնված իմ միակ վորդու պահ-
պանութունը...

Խ. ՄՈՒԲ.— «Պահպանութունը»... Այդ լավ եր
տալած... Մեծ և անասան և կամքն արքայի,
ո՞վ իմ թաղուհի:

ՍԵԼՄԱ.— Այսպիսի դեպքում իմ կամքիցն ավել
մեծ և անասան վոչինչ չպետք է լինի, լսեցի՞ր,
Խոջա Մուրաբեք:

Խ. ՄՈՒԲ.— Լսողութունս դեռ չի փչացել կարծեմ,
թաղուհի:

ՍԵԼՄԱ.— Ուրեմն լսիր. մեծն Իրանի մեծադուչն
տոհմի դուստրն եմ յեղել յես, պալատ եմ յե-
կել փառքով ու դանձով, Ջեյիր արքայի առաջին
կինն եմ, վոր ընծայել եմ նրան մի վորդի, թա-
ղաժառանգին, վորն այժմ հոր կամքով և սխա-
լանքով բանտարկված է:

Խ. ՄՈՒԲ.— Անսխալական և կամքն արքայի, ո՞վ իմ
թաղուհի:

ՍԵԼՄԱ.— «Ո՞վ իմ թաղուհի, ո՞վ իմ թաղուհի»...
Ել մի' անվանիր դու ինձ թաղուհի. ներքինի յես
դու, գրկված հավերժ, ծնող լինելու մեծ զղացու-
մից, բայց ասա՛ դու ինձ, մայր չե՞ս ունեցել...

յես մայր եմ այժմ և ուրիշ վոչինչ: Ուզում եմ, ուզում, ուզում եմ տեսնել, խոսել վորդուս հետ: (Խ. Մուրաբեֆն անշարժ և լուռ է): Լսի՛ր, Մուրաբեք, չեմ վախեցել յես կյանքում վոչ վոքից և պարզ ասում եմ, յեթե իմ վորդուն մի բան պատահի, ել մի՛ մտածիք վոր քո դոււխը ուսերիդ վրա կանդնած կլինի:

Խ. ՄՈՒԲ.— (Անհամզիստ): Յես ինչացո՞ւ յեմ այստեղ, տիրուհի, վեհասպետական կամքին հնազանդ հլու մի դործիք... Ի՞նչ եք ուզում, ի՞նչ, ինձնից, տիրուհի...

ՍԵԼՄԱ.— Տեսնել իմ վորդուն և դրա համար ինձնից կարող ես ստանալ ընծա և վարձատրություն (վզից հանում է մարգարոյա մանյակը և տալիս):

Խ. ՄՈՒԲ.— Մի բոպե միայն... Թե հնար լինի, իմ կյանքի դնով, ի կատար կածեմ տիրուհուս կամքը, սակայն մի պայման...

ՍԵԼՄԱ.— Ի՞նչ պայման, ասա, ասա՛ միայն շուտ:

Խ. ՄՈՒԲ.— Իսկույն հեռանալ, յերբ վոր արքայի դալուստն հայտնեն:

ՍԵԼՄԱ.— Լավ, խոստանում եմ:

Խ. ՄՈՒԲ.— Թաղուհու տված խոստումը նույնքա՛ն արժանավոր է, վորքան թաղուհին... (զննում է):

ՍԵԼՄԱ.— (Մեմակ) Թաղուհի!!! Յերբե՛ք, վո՛չ մի ժամանակ, անուեն այս հորը, ՚ի հեչել այսուես պատարկ, անխմաստ և վողորմելի... Միրում եմ, սիրում ԶԻՅի արքային, սխալանքսերի մեջը թավալվող իմ մեծ ամուսնուն, սիրում եմ նաև իմ միակ վորդուն, վոր մոլորվել է անալով միայն

չար խորհուրդների... Սիրտս կռնեմ հոր և վոր-
դու մեջ, մարդարեններից նշմարիտ խոսքեր կա-
ղերսեմ հողով, իսկ սիրող մի մոր և կնոջ սիրտը
անխորտակելի այն կամուրջն է, վորի շաղախը
կարծրացել և լուկ աստժո շնչով...: Աստված իմ,
հպարտ ստեղծել ես ինձ, վոչ վոք չի տեսել իմ
աչքերի մեջ արցունքի շողը, իսկ այժմ, յեթե հո-
դուս ամպերը վորոտան, պայթեն, Պարսկաստա-
նի մեծ անապատները կարող կլինեն հեղեղով
ծածկել... Մա՛յր... այս կարճ անունը ինչքա՛ն
անհուն ես ստեղծել, աստված...: (Նայում է
բեմի բոլոր մուտքերը գգուշ) Յեվ վոչ մի շուկ,
վոչ մի վոտնաձայն... արդյոք շղթայված կբե-
րեն վորդուս... Ժառանգ իրանյան դահի՛ շըղ-
թայված... ո՛ր, կամքն աստժո որհնյալ յեղի-
ցի: Թերևս արքան իրավունք ունի, իր վորդու
հանդեպ այդպես վարվելու... Թերևս ուղում է
փորձել նրան և... այդպես և արքան. սիրածից
յերբեմն յերես և դարձնում, յերբ վոր սիրածը
պետության մասին ասում և նրան այնպիսի խոս-
քեր վորպիսին վոչ վոք չեր համարձակվեր... Նա
վորդովում է, բայց և քիչ հետո վարձատրում
նրան արքայապայել...: (Դեպի Խոզա Մու-
րարեֆի կողմը գնալով) Ինչո՞ւ ուշացավ Խոջա
Մուրարեֆն... Ջլինի՞ խարեց և ազվեսի պես
թողեց հեռացալ... Ջե՛, չե՛, չի՛ կարող այդպես
բան լինել... Ամեն, ամեն հույս ողը կցնդի,
յերբ, յեթե հանկարծ, մեծ շահնշահի դալուստն
հայանեն...:

Եփորնների ձայն է լսվում:

Ա՛հ, սատանա, ամեն ինչ կորավ:

Խ . ՄՈՒԻ . — (Սարսափ կեղծելով մտնում Ե) Հեռացե՛ք շուտով, ո՛վ իմ թաղուհի, արքան ժամանեց : Յես հաղթով եյի բերում իշխանին, յերբ հեղաձայն շեփորներէ կանչն հնչեց պալատում : Կկորչենք յերեքս՝ յե՛ս, դո՛ւք, ձեր վորդի՛ն, յեթե մեր արքան նույնիսկ կասկածի... Հեռացե՛ք խելույն և այդ խոստովը ասել ևք դուք ինձ :

ՍԵԼՄԱ . — (Հանկարծ ինքն իրան գտաւ Ե և հոգովերասուցութեամբ) Ուժ տուր, ո՛վ ալլահ, վոր յերբ արքայի հետ յես դրուցեմ, իմ շրթունքները թուլություն չղղան... և կամքն աստծո որհնայ յեղիցի...

Հեռանում Ե հանդարտ : Լռություն : Լսվում Ե փողերի ձայն : Դռանը շարվում են միգակակիթ գինվորներ, մերփինիներ և այլն : Շահը մերս Ե մտնում տխուր, հետևից ավագամին՝ այլայլված :

ՇԱՀ ՋԵՅԻՐ . — (Ուղիղ գալիս Ե անկյունում գտնվող միհրաքի առաջ, ծնրադրում, աղոթում) Մեղա՛... մեղա՛... առաջի աստուծո... (վեր կենում և խիստ մեղմ ձայնով) Մոլլա Ախունդ Սամազ, թող ժողովուրդը հավաքի մեչիղներում և աղոթի իմ մեղքերի համար... Վերջերս սկսել են նա վատ աղոթել... Խաղնաղար Միրզա Մուշտա՛ր, բաժանի՛ր հինգ հարյուր թուման քաղաքի աղքատներին, վորոնք շատացել են ու դատարդել... Թո՛ղ նրանք աղոթեն իմ հոգու վերկության համար :

Մոլլա Ախունդ Սամադը և Միրզա Մուշտա-
րը խոնարհվում են:

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ. — (Մեղամաղձոտ, գլուխը կախ, մի
յերկու քայլ անելուց հետո, համկարծ գլուխը
բարձրացնում է, աչքերում վայրենի մի բոց,
ասես ուրիշ մարդ լինի: Արագ, մեկ-մեկ կանգ է
առնում վեզիրների առաջ, նայում նրանց աչքե-
րին, արագ նստում է գահին և դիվահար քափով
գոռում): *Դուրս կորե՛ք, դո՛ւրս...*

Բոլորն շտապում են դուրս:

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ. — *Յեզ վոչ վոք չհամարձակվի հեռանալ
պալատից:*

Բոլորը յերկրպագում են և դուրս գնում:

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ. — *Տխո՛ւր եմ, տխո՛ւր...*

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ. — (վտռների ծայրին կոխելով մոտե-
նում է և խոնարհվում շահի վտռներին): *Աղբյուր
կենաց, արեղակ արգարության: Քո հավատա-
րիմ շունն ապրում է քո դեմքի ճաճանչափայլ
նշույլով: Այժմ տեսնում եմ, սե-սե ամպեր պա-
տել են վեհափառիս հոգին: Ահա՛ իմ դուրսը...
Հրամայի՛ր, թո՛ղ մարմնիցս անջատեն, քանի վոր
չեմ կարող խոսքով կամ գործով սիրվել նրան:*

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ. — *Վեր կա՛ց, Խոջա Մուբարեք, դու
միշտ հավատարիմ ես յեղել ինձ: Դու վոչինչ չես
թողցրել, ինձանից... Նայի՛ր աչքերիս և ասա՛.
Տի՛թե չգիտես...*

Խ. ՄՈՒԲ. — *Գիտեմ:*

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.— Ճի՞շտ է :

Պ. ՄՈՒԲ.— Ճիշտ է :

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.— Ճի՞շտ է ուրեմն : Ի՞մ վորդին, ի՞մ միակ վորդին, վորի ծննդյան որը յես հրամայեցի ամբողջ Իրանին հրճվել ինձ հետ, վորի դեմքին, ամեն մի շարժվածքին նայելիս, յես ի՞նձ տեսնել կարծեցի, վորի յերջանկության համար վռչինչ չխնայեցի, ա՛յդ վորդին այժմ ուղում է...

Պ. ՄՈՒԲ.— Այժմ ուղում է պալատում ապրող տասներհնգ ռճերի հետ խավարեցնել արքայիս արեղնափայլ կյանքը : Դավադրությունն արդեն հայտնարեցի, և արքայի՛ց արքա :

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.— Ինչո՞ւ... Ուղում է աստված փորձել մարդկանց... Վերջերս մեզ մոտ դործով հյուսիս յեկած անգլիացի մեծ Բալյոզը հայտնեց, վոր շատ հեռավոր Փրանդստանում դեն և նորից դըլուխ բարձրացրել : Առանց վարտիքի ման կեող մարդիկ սպանել են իրենց թաղավորին և ազոթատեղիքը փակել, հրդեհե՛լ... Այդպիսի զարդի և ահալոր դործ միայն ավաղակ Մերյե կուլարը կուղենար անել... Իսկ սրա՛նք, իմ դեմ դավադրողնե՛րը, պալատականներ... իմ միակ վորդին... և ինչո՞ւ համար : Ձե՞ վոր յես նրան ամեն, ամեն ինչ պարզեցի եյի :

Պ. ՄՈՒԲ.— Ամեն ինչ, տեր իմ, բացի իշխանությունից : Մե՞ծ է իշխելու տենչը, մանավանդ յերբ մարդիկ փոքր են, տեր արքա :

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.— Իշխելու տենչը՛... Ասա՛, խոջա Մուրարեք, այժմ ի՞նչ անեմ :

ՊՈՋԱ ՄՈՒԲ.— Տերս յեթե թույլ տա, պալատական

առանձինը դավադիրներին տեղն ու տեղը կսպանեմ : Իսկ ինչ վերաբերում ե արքայազն իշխանին, թող ների տերս, իր հավատարիմ շանը... ներքե-նի յեմ յես, դրկված հայրական զգացումներից ե շեմ կարող վեհափառիս սրտի կապերը քննել : Թող տերս յերկինք նայի ե այլահն ու մարդարե-ները նրան խորհրդատու լինեն :

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ .— (Լուսքյունից հետո, չոք) *Կանչի՛ր այստեղ դահլեհին :*

Խոջա Մուրարեֆը դռնից ծափ ե տալիս, մտնում ե դահլեհը, վիթխարի ու դաժամ կերպարանով :

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ .— *Գանե՛լ արքայազն իշխանին, գլխա-տե՛լ ե գլուխը սկուտեղի վրա դրած բերե՛լ ինձ (Դահլեհը դուրս : ներքին մի դռը պատում ե նը-րան) Իսկ այժմ, թմբե՛լ եմ ուզում, ուզում եմ չզգալ, վո՛չ ինչ, վո՛չ ինչ...*

Խոջա Մուրարեֆը գնում ե դեպի կամանոցի դուռը, ծափ տալիս, գալիս եմ ներքինիներ : Ըս-կրսվում ե նվագածուքյուն : Հարեմուհիները շըր-ջապատում եմ շահին : Մեկը պարում ե, մի մասը սլառկում պլաստիկ ցուցադրական սյուզաներով : Նրանց մեջ կան մելամաղձոտ ու հրայրֆոտ հա-հայցֆներով գեղեցկուհիներ, վարմիք բռնկվում են ազատ հարիզոնի տեկչով : Պարող կնոջը շահը նստեցնում ե ծնկներին . լսվում ե պարսկական աղեկտուր մի յերգ :

Մտնում ե քագուհի քագուհյաց Սելմա խա-րունը : Շահի մյուս կանայք ամոքխած խոնար-հեցնում եմ գլուխները : Շահը դժգոհ ե նրա գա-

լուց, բռնադատում ե գրկած կնոջ մնալ իր նախ-
կին դիրքով :

ՍԵԼՄԱ ԽԱԹ. — (Անսահման մեղմուք-յամբ) Ի՛մ ար-
քան, իմ ամուսի՛նը ուրախ ե անցկացնում իր
որը ե դա մխիթարում ե ինձ: Նա յերե՛ք ամիս ե
մոռացել ե ինձ հիշել, բայց քանի վոր նա տխուր
չե, իմ պարտքն ե յերջանիկ լինել: Բայց իմ տե-
րը թող ների ինձ, յերբ համարձակվեմ ասել նրա
յերեսին այն, ինչ վո՛չ վո՛ք չեր համարձակվի ա-
սել... Տե՛ր արքա, ռամանյան դորքը անցել ե մեր
պետութ՜յան սահմանները, լսկ դու նստած սրալա-
տում, անց ես կանցնում քո որը պարով ու խըն-
դությամբ, պաղշոտությամբ ու խենչու-
թյամբ: Բո նախնիները քաջությամբ տիրեցին
նահանգների ե արի դործերով ընդարձակեցին
տերությունը: Դու պարտավոր ես համանման քա-
ջությամբ դործ ե դորություն ցույց տալ, վոր-
պեսզի կարողանաս անասան մնալ. յեթե վոչ,
կկործանես այս պճնադարդ պետությունն ու դա-
հը ե անարդանքի նշավակ կդառնաս բոլոր ազգե-
րի առաջ:

ՇԱՀ ՉԵՅԻՐ. — (Կանգնելով) Քաջ խոսեցիր, թա-
գուհի: Վաղուց ե, վոր չեյի յեկել յես քեզ մոտ
-կարծեմ, յերեք ամիս ասացիր- ե քո ձայնը թարմ
ե հնչում ախանջիս: Բայց, յերբ յես քեզանից հե-
ռու յեմ յեղել, վորդիս, մեր վորդին, յեղել ե
քեզնից անբաժան: Անշուշտ, նա քեզնի՛ց ե սովո-
րել աղապես վաղաժամ ու տենդոտ մտածել պե-
տության մասին ե մանավանդ ի՛մ մասին:

Փա՛ռք ալլա՛հին, լա՛վ հիշեցիր ի՛մ նախնայց :
Զդու՛մ եմ, վո՛ր չեմ կարող սանձա՛հարել թշնա-
մյաց, ինչպես ինքդ ճառեցիր : Յես մի խեղճ մարդ
եմ, իսկ քո վորդին առյուծ կորովի. նրա՛ն վա-
յել և թազ, իշխանություն, ամեն շքեղանք : Սո-
ջա Մուրարե՛ք, (ակնարկելով) կանչի՛ր ի՛մ վոր-
դուն, քաջ արքայազնին, ուղում եմ այստեղ, ի՛ր
մորը ստաջ թաղաղրել՝ նրան :

Խոջա Մուրարեքը հասկանալով ակնարկը,
գնում է :

ԵԱՀ ԶԵՅԻՐ. — (Սելմա խաթունի ձեռքից բռնելով)

Միրո՞ւմ ես դու ինձ :

ՍԵԼՄԱ. ԽԱԹ. — (Ծուռկի) Տե՛ր արքա :

ԵԱՀ ԶԵՅԻՐ. — Յերբ քո վորդուն թազը գլխին կտես-
նես, ել չե՛ս սիրի ինձ :

ՍԵԼՄԱ. ԽԱԹ. — (Վառմերիմ փաթաթվելով) Տ՛եր ար-
քա՛ :

Խոջա Մուրարեքը դահնի հետ մերս է մըտ-
նում : Վերջինս սկուտեղի վրա դրած ունի արքա-
յագնի գլուխը :

ԵԱՀ ԶԵՅԻՐ. — (Արտասվախառն, կատաղի և լեզվի
հեղմամբով) Յե՛կ, ի՛մ վորդի՛, ի՛մ հարազատ,
դո՛ւ, վոր գիտեցար այդպես դեռատի սիրել քո
հորը, ստացիր նրանից ի՛ր գլխի թազը (համում
և գլխից քազը և դնում վորդու գլխին*) և դո՛ւ,

*) Բեմական արվեստն ունի միջոցներ այս տեսա-
բանի ա՛հավոր կոպտությունը մեղմելու :

Թաղուհի', մի' մնա այդպես վոտներին փարած -
վե'ր կաց ու խայտա' քո միակ վորդով. արժե',
վոր տեսնես նրան Թաղադրված:

Ներկաները գարհուրած են տեսարանից:

ՍԵՆՏԱ ԽԱԹ. — (Ուրախ, վոտի յե յելնում ու հան-
կարծ, տեսնելով վորդու կտրված գլուխը) Վո'չ,
վո'չ, վո'չ, վո'չ... Վորդեսպա... (ուշաքայի-
վում է):

ՇԱՀ ՉԵՅԻՐ. — Խոշա Մուրարե'ք, խեղդամահ անել
սրան տասն և հինգ պալատական դավադիրներին
հետ և մարմինը կորցնել:

Ներքինիները գրկում են Սելմա խաթունին և
տանում:

ՇԱՀ ՉԵՅԻՐ. — Իսկ հիմա, ուզում եմ, ուզում եմ...
Թո'ղ պար լինի, Թո'ղ յերգ լինի... ապրում եմ
յես... իսկ նրանք ուզում էյին ինձ խեղդել, հա',
հա', հա'... ապրում եմ յես... Պարեցե'ք, աղմը-
կեցեք...

Սկսվում է սարսափախառն խուլական մի պար:
Շահը կրքոտ հարձակվում է պարողներից մեկի
վրա և փաշելով.

ՇԱՀ ՉԵՅԻՐ. — Իսկ այժմ, նոր վորդի յեմ ուզում,
վորին յե'ս կմեծացնեմ:

Յերաժշտաւթյունն ու պարը հանկարծ դադա-
րում են: Ճնշող ու տոթ լռություն:

ՖԻՐՈՒՉԱ ԽԱԹՈՒՆ. — Ալլահը մեզ ինչի' համար է
ստեղծել...

ԽՈՋԱ. ՄՈՒԲ. — Ախոսո՛ւ, վո՛ր ալլա՛ւը քեղ ի՛նձ համար
չի սահղծել. . . Դե՛, դե՛, դե՛, քաշվեք ձե՛ր բա-
ժինները, կարեք չկա դատողությունների:

Հարեմուհիները գնում են:

ԽՈՋԱ. ՄՈՒԲ. — (Մեմակ) Գնաց. . . Սելմա խաթունի
դուխն էլ դնաց. . . Իսկ նա անմեղ եր, նա մասն-
չուներ դավադրության մեջ: Նա դեղեցիկ եր, արի-
ու բարի. . . և ստացավ իր վարձը. . . հի՛, հի՛, հի՛. . .

Ուսանել և պետք մեղ, անժամանակ և անպատ-
րաստ չխրատել խտասիրտ մարդկանց. . . Ճիշտ ե
ասված. — Քո՛վ խմատուն և թո՛ղ լուի, վորով-
հետև ժամանակը չար ե: Մե՛ղ համար և ասված.
— Ժամանակը չար ե: Ժամանակ անընդունելի. . .
ժամանակ կործանման. . .

Մտնում և Աերֆինի Մուֆադդայը:

ՄՈՒՖԱԴ. — Այադ ասողադուչակ Միրզա Սադրեդդի-
նը խնդրում և աշխարհի ապաստան շահից, կա-
րևոր դործով՝ ընդունել իրեն:

ԽՈՋԱ. ՄՈՒԲ. — Աշխարհի ապաստան շահն այնպիսի
կարևոր դործ ունի այժմ, այնպիսի՛ կարևոր
դործ. . . վորն իմ ու քո կարողությունից վեր ե:

ՄՈՒՖԱԴ. — (Գնում և և նորից գալիս) Այադ ասողա-
դուչակ Միրզա Սադրեդդինը պնդում և և խընդ-
րում՝ տեսնել աշխարհի ապաստանին, շա՛տ կա-
րևոր դործով:

ԽՈՋԱ. ՄՈՒԲ. — Լավ. թո՛ղ քիչ սպասի (Մոտենում
և դեպի շահի յեղած կողմը և բարձր հայտարա-
րում) Թո՛ղ արեղնափայլ տերս ների՛ իր հայա-

տարի՛ն շանը, վոր համարձակվում է պահ մի ան-
հանդատացնել նրա արքայան լսողութիւնը: Ա-
վագ աստղադուշակ Միրզա Սադրեղդինը, վորին
չնորհված է ամեն բժպե անհանդատացնել արքա-
յիս, խնդրում է շատ կարևոր գործով ընդունել
իրեն:

Լուս-յում:

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ. — (Դուրս ե գալիս դադրած և դառը
դեմքով) Կանչի՛ր ախտեղ, շուտ, ավագ մող-
լային, իշխան Շահբուհին, իսկ աստղադուշակ
Սադրեղդինին ել ասա՛ թող ներս գա:

(Խոջա Մուքաբեքը դուրս. քիչ հետո մտնում
ե աստղագուշակ Սադրեղդինը, խոնարհվելով,
ծունկի):

Այլա՛հը յերկարի՛ արքայիս կյանքը,

Այլա՛հը նրա լույսը պայծառ պահի,

Այլա՛հը նրա սուրը հատու պահի,

Այլա՛հը նրա հողին թեթև, սիրտը ուրախ
պահի՛:

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ. — Ի՞նչ է պատահել, Միրզա...

(Մտնում են Շահբուհ և ավագ մոլլա, խոնարհ-
վում):

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ. — Նստեցե՛ք... (Սադրեղդինին) Խոսի՛ր:

ՍԱԴՐԵՂԴԻՆ. — Աշխարհի ապաստան շահն սպրած
կենա: Արեղակի և աստղերի շարժումից յես նը-
կատեցի, վոր Նուրուղից 15 որ սչնց, Հրատ և
Կարիճ աստղերը մոտենալու յեն իրար: Այդ ան-
բախտ աստղերի գործողութեան պատճառով, ա-
րևելյան թագավորների, մասնավորապես Պարս-
կաստանի թագավորի դիւխն մեծ փորձանք և վի-

նկու : Դրա համար ել յես , վորպես բարձրա-
դույն տան համարտարիժ ծառա , սլարտք համարե-
ցի զեկուցել աշխարհի ապաստանին :

ՇԱՀ ԶԵՅԻՐ .— (Գունատովում ե , փոքր լոուքյունից
հետո) . Մի՞թե այդքան շուտ . . . արյունն իմ վոր-
դու հալածում ե ինձ . . . Ինչպե՞ս եյի սիրում նը-
րան , ա՛խ . . . Ինչպիսի՛ արքա կը լինեիր . . . ա-
վա՛ղ . . . Նա յեր իմ միակ հույսը լուսատու . . .
Ո՛հ , յեթե ամեն մի իշխանավոր , մարդկանց աչ-
քերին ուղիղ նայելով , կարենար նրանց միտքը
և սիրտը կարդալ անսխալ , աստըծո նման . . .
Աստված իմ , մեղա՛ . . . (Հանկարծ կատաղի մա-
յելով ավագ մոլլայիմ) . Ինչո՞ւ . . .

ԱՎԱԳ ՄՈՒԼԱ .— (վորը գնում եր Սադրեդդինիմ) .
Արքայից արքա . . . աստղերի դիտությունը սուրբ
ե և աստվածային , բայց . . . (Լռում ե) :

ՇԱՀ ԶԵՅԻՐ .— Ի՞նչ բայց . . . Ինչո՞ւ լռեցիր :

ՇԱՀՐՈՒՀ .— Բայց զդույշ պետք ե լինել աստղագու-
չակի դաստանությունից :

ՇԱՀ ԶԵՅԻՐ .— (Լոուքյունից հետո) Խոջա Մուրա-
րեք , կանչի՛ր դահիճին :

(Խոջա Մուրարեքը դուրս : Քիչ հետո մտնում
ե դահիճը) :

ՇԱՀ ԶԵՅԻՐ .— Աստղագուչակ Միրզա Սադրեդ-
դին , յես քեզ ավել եմ մեծագույն կոչումը ավա-
դության , դու իմ պալատում ազատ յել ու մուտ
ունես կարծում եմ . . . Դու պարտավոր ես ա՛յս
խեղ բողբոջի հայտնել , թե ի՞նչպես , ի՞նչ միջոց-
ներով աստղերի դուչակած փորձանքի դեմը պետք
ե մենք առնենք :

ՍԱԴՐԵԴ. — (Ըմբռնելով դահիճի անբկայաբայու—
նը) Արեգա՛կ արդարութեան, աղբյո՛ւր շնոր—
հաց... Դժբախտութեան առաջը կարելի չէ առ—
նել: Միայն մի ժամ ինձ ժամանակ տրվի— յնա—
կերթամ և Ուլուզ բեկի կաղմած աստղադիտական
աղյուսակը կնայեմ, կխորհրդակցեմ աստղադի—
տութեան մեջ ինձնից ավելի փորձված Մելլանա
Ջալալեդդինի հետ...

ՄՈՒՖԱԴ. — (Հայտարարելով) Աստղագետ Մելլա—
նա Ջալալեդդինը խնդրում է աշխարհի ապաստա—
նից ընդունել իրեն:

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ. — Ներս կանչի՛ր, իսկո՛ւյն:

ՄԵՎԼԱՆԱ. — (Մտնում է և խոնարհվում) Աշխարհի
ապաստանն սարած կենա: Նկատի ունենալով
այն, վոր Նուրուզից տասնհինգ որ հետո Հրատ և
կարիճ աստղերի մոտենալով, աշխարհի ապաս—
տանին մեծ դժբախտութիւն կարող է պատա—
հել, պարտք համարեցի, Շահիս տված իմ այցե—
լութեամբ, բախտավորեցնել ինձ և նախորդ վր—
տանդի նկատմամբ մի քանի միջոցներ առաջար—
կել: Գուցե, տե՛ր մի արասցե, ջահել աստղա—
դուշահներին այդ միջոցներն անհայտ լինեն:

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ. — (Ուրախ) Մելլանա՛, մենք հենց այդ
մասին եյինք խորհրդակցում: Աստղերի մասին
մեզ ամեն ինչ պարզ ու հայտնի չէ: Գու միայն
ասա՛, թե այդ փորձանքից ապատվելու ի՞նչ մի—
ջոցներ են հարկավոր:

ՄԵՎԼԱՆԱ. — Միջոցը ծանր է, արքայից արքա:

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ. — Ասա՛:

ՄԵՎԼԱՆԱ. — Միջոցն է դժվար, արքայից արքա:

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.— Ասում եմ, ասա՛:

ՄԵՎԼԱՆԱ.— Միջոցն և դատան ու փորձությամբ լի,
արքայից արքա:

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.— Հրամայում եմ... Շարժումն աստե-
ղաց կամքն և աստուծո... Ինչքա՛ն ել ծանր ու
դժվար լինի, ինչքա՛ն ել դատան ու փորձու-
թյամբ լի, լսելու յեմ քեզ:

ՄԵՎԼԱՆԱ.— Ասիթ առաջնորդ: Թո՛ղ աշխարհի
ապաստան անրս, այս դժբախտ որերին, յերբ
դեռ նոյրուղից տասնհինգ որ չի անցել, հրա-
ժարվի իշխանությունից և...

ԲՈՒՈՐԸ.— Ի՞նչ, ինչպե՞ս...

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.— Լռե՛ք բոլորդ: (Մեվլանային) Շա-
րունակիր և՛...

ՄԵՎԼԱՆԱ.— Յե՛լ դահն ու թաղը հանձնի այնպիսի
մեկին, վորը ոամիկի աչքում արժեք ունի, բայց
հանցադործ և մահվան արժանի: Այդպիսով
ասողերի առաջ բերած չարիքը հանցադործին
կվիճակվի: Յերբ հանցադործը խորտակվի, այն
ժամանակ, աշխարհի ապաստանը դուրս կգա իր
թաղասի տեղից, թաղին ու դահին տեր կդառնա,
վոյ՛լ ու յերջանիկ կթաղավորի: Բայց ժողովրդ-
դից պետք և վոչ վոք չիմանա այս միջոցի մա-
սին:

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.— (Լռությունից հետո սկսում է գննել
բոլորին և հետզհետե ծիծաղել). Հա՛, հա՛, հա՛...
լավ և այդ, վատ չե: Հա՛, հա՛, հա՛...

ՇԱՀՐՈՒՀ.— Արքայից արքա, աղաչում եմ ձեզ
դրաստ լինել և հավատ ջրնծայել այս զառամյալի
զապիր խոսքերին:

ՄԵՎԼԱՆԱ.— Արքայից արքա, քո պալատումը հա-
վատարությամբ ե փայլել միշտ իմ ծառայու-
թյունը և մինչև որս չեմ արժանացել այսպիսի
ծանր վիրավորանքի:

ՇԱՀՐՈՒՀ.— Այադ, ծերունի աստղագետներ, դուք
սկսել եք աստղերին դիտել վոչ թե յերկնքում,
այլ յերկրի վրա... Մի՛ հավատաք, տեր...

ՄԵՎԼԱՆԱ.— (Մոլեռանդ) Շարժումն աստղաց կամ-
քըն ե աստծո... Շատ եմ ապրել յես, արքա-
յից արքա, դիտատեցեք ինձ, բայց ականջ դրեք
ծերունուս խոսքին, խոսքին աստծո... Շահ-
բուհ իշխանի աչքերի խորքում անարդ Յեզլիզն և,
վոր բույն ե դրել, արյուն պահանջում: Նա թա-
փել տվեց քո միակ վորդու արյունն այսօր, թա-
փել կտա և քո՛ արյունը, ամենահզո՛ր: (Ընկնում
ե Ջեյիբի վռոմերիմ):

ՇԱՀՐՈՒՀ.— Ջրպարտում են, տեր, քո հավատարիմ
միակ ծառային: Վորդուդ արյունը...

ՇԱՀ ՋԵՅԻԲ.— Լաի՛ր, հերի՛ք ե... «վորդուդ արյու-
նունը», «վորդուդ արյունը»... Գնա՛, հեռացի՛ր
(Բռնելով Մեվլանայի քեից). Վե՛ր կաց, Մեվ-
լանա... Շարժումն աստղաց կամքն ե աստծո...

ՇԱՀՐՈՒՀ.— Թող այդպես լինի... Յես հեռանում
եմ, բայց կզա մի որ, վոր ինձ կիինտուես և քո
ատելին այն ժամ կդատես քո բարեկամը, միակ
սիրելին (գնում ե):

ՇԱՀ ՋԵՅԻԲ.— Այժմ ասացեք, արդյո՞ք նկատի ու-
նեք մեզ և որեհեղին դեմ գնացող այնպիսի՛ մի հան-
ցագործի, վորը լինի մահվան արժանի:

Այդ միջոցին Մեկլաման և Սադրեդդինը ան-
յում են իրար:

ՄԵՎԼԱՆԱ.— Գոյարան մտա՛ց, Շիրազում այնպիսի
մի անդամ և Հայտնիէլ, վորպիսին ամբողջ աշ-
խարհում Հաղիվ թե ճարվի:

ՇԱՀ ԶԵՅԻՐ.— Այլադակ Մերյե կուլարի մասի՞ն և
խոսքը:

ՄԵՎԼԱՆԱ.— Վոչ, դրանից վատ: Նա սովորել և
հետև յերկրերում: Մի անաստված և, վոր քա-
րողում և, թե Մուհամեդի, Հաղրեթը Ալու, Հա-
սան-Հյուսյինի ծառաներն այժմ դողեր են բոլոր,
վորոնք միացած թագավորի հետ, խարում, ճըն-
չում են իր ժողովրդին:

ՇԱՀ ԶԵՅԻՐ.— Ո՞վ և այդ դաղիր, բազմաբիծ տեն-
դը և ինչս՞ու նրան չեն ձերբակալում:

ՄԵՎԼԱՆԱ.— Ամենահարուստ վաճառականներ և
սոսոր ոստիկն, լինի նա դեղջուկ, թե արհեստա-
վոր, լսում են նրան, հարգում, պաշտպանում:

ՇԱՀ ԶԵՅԻՐ.— Ինչպե՞ս և կոչվում:

ՄԵՎԼԱՆԱ.— Նրան կոչում են Միրզա Յուսուֆ,
տեր:

ԲՈՂՈՐԸ.— Միրզա Յուսուֆը:

ԱՎ. ՄՈՂԱ.— Արեգակ անաչառսիյո՛ւտ, նա դեմ և
խոսում մեր բարձր կառավարութեան: Յեզ լսել
եմ, վոր սոլադակ Մզրախ Մերյե կուլար Շիր-
զազը, վոր Շիրազում անդամ թալաններ և ա-
նում, դադանի կապ ունի այդ Յուսուֆի հետ:

ՄԵՎԼԱՆԱ.— Աշխարհի ապաստան Շահն իր դահն ու
թաղը պիտի հանձնի այդ սրիկային, վորպեսզի
աստղերի կործանարար, դործողության շնորհիվ
իր արժանի պատիժն ստանա:

ՇԱՀ ՋԵՅԻՐ.— (Լռությունից հետո) Մենակ թողեք
ինձ:

ԲՈԼՈՐԸ.— Այլա՛հը թո՛ղ յերկնային փորձանքներից
ազատ պահե աշխարհի ապաստանին:

Բոլորը դուրս են գնում:

ՇԱՀ ՋԵՅԻՐ.— (Մենակ) Քաղցր ե կյանքը, բայց
քաղցր ե նաև իշխանությունը: Շատ-շատերն ինձ
հիմար են կարծում, բայց այլահը մեծ, ինձ խելք
ե սոխիլ: Յես ավելի պարզ տեսնում եմ շատ բան,
քան ուտում առած իմ վեզիրները: Իմ կառավա-
րած յերկիրն այժմ խառնաշփոթ ե... Վաճառա-
կաններն արևմուտք տեսած, այնտեղից, հաճախ
ապրանքների հետ—հենց ապրանքն իր հետ—
դադարի բերեցին դիվային մտքեր և իրավունքի
դադիր պահանջներ... Ստոր ուամիլը, լինի նա
դեղջուկ թե՛ արհեստավոր, նրանց նայե-
լով, ինքն ել իր հերթին լեղու յե ա-
ռել, և յեա, Ջեյիրս, չեմ կարողանում կըտ-
րել այդ լեզուն... Իմ դեմ ապաստամբ մի ա-
վաղակի, Մերյե կուլարին, չեն կարողանում
դեռևս բռնել... Մի թանաք լիողղ, Յուսուֆ կոչ-
ված մարդ, կարողանում ե անվախ հայհոյել...
Սեփական վորդիս մոր հետ միացած՝ իմ դեմ
դավում ե... Միաք կա սրանց մեջ և ահավոր

միտք... Ահա՛ թե ինչո՛ւ սահմանադրւից տաս-
նըհինգ որոյ տարածութիւնը քար ու քանդ ա-
րի, վոր սոմանցոց հետ կույ՛վ չունենամ: Չորքը
ինձ պետք էր մայրաքաղաքում... Բայց զորքի
մեջ էլ խլրտումներ կան: Դժգոհութիւնը ձե ե
ստանում... Չուր չե, վոր Հրատ ե կարիճ աստ-
ղերը մտենալու յեն: Աստղերի դիտութիւնը
սուրբ ե ե աստվածային... Իրանի արքան վտան-
դի տակ ե: Ի՞նչ կարող ե պատահել... Արդյոք
չհեռանա՞մ դահից ու թագից... Գոնե վորոչ ժա-
մանակ յես մարդ կդառնամ, պարզ, հասարակ
մարդ... Ի՛նչխանավորը յերբեք, ո՛ր, յերբեք չի
տեսնում մարդկանց անկեղծ ծիծաղը կամ թե
դայրույթը: Ի՞մ առաջ բոլորը կեղծել են, քծնել,
սողացել, խարել... (Կամչելով) Խոջա Մուրա-
րի՛ք...

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ. — Տե՛ր ի՞մ:

ՇԱՀ ՉԵՅԻՐ. — Յենթադրի՛ր, վոր յես այլևս թագա-
վոր չեմ և մի սնկամ անկեղծ խոսիք ինձ հետ:
Յես այդ ուզում եմ վորձեւ:

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ. — Յես տիրոջս հետ մի՛շտ ել անկեղծ
եմ խոսել:

ՇԱՀ ՉԵՅԻՐ. — Թող այդպես լինի: Մի սնկամ սո՛ւտ
խոսիք:

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ. — Չեմ կարող սուտ խոսել արքայից
արքային:

ՇԱՀ ՉԵՅԻՐ. — Ամենամեծ սուտը, վոր դու խոսե-
ցիր ե խոսել ես միշտ... Հրամայում եմ. ասա՛,
տտա՛, վոր յես հիմար եմ, վայրենի յեմ, գաղան
եմ, ասա՛...

- ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ.** — Ի՞մ տերը հողնած է և տննդ ունի:
 Լավ կլիներ նա հանդատանար:
- ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.** — (Հարձակվելով բռնում է նրա կողորդից) Ասա՛, վո՞ր հիմար եմ, վո՞ճբազործ եմ, դադա՛ն եմ, ասա՛... .
- ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ.** — (Արձագանքի պես) Հիմար եմ, վո՞ճբազործ եմ, դադա՛ն եմ... .
- ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.** — (Զզվամբով հրում է նրան) Ը՛հ, խեղկատա՛կ... (Գնում է):
- ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ.** — Փա՛ռք ալլահին, այս անգամ ելի՛րկվեցի՛նք: (Դեպի շահի գնացած կողմը) Շա՛տ է յի՛ք ուղում, վո՞ր ճիշտն ասեմ. լավ. կասեմ... . վաճրենի՛ ես, դադա՛ն ես, վո՞ճբազործ ես և մա՛նավանդ հիմա՛ր ես... . Իսկ յես մի հասարակ ներքինի յեմ, ինձնից խլել են ամեն ինչ, բացի խելքից... . Յե՛վ քանի վո՞ր խելք ունեմ, պետք է մտածեմ... . Շա՛տ բան տեսա այսօր, շա՛տ բան լսեցի... . Որերը փոխվում են, մարդիկն ել հետը պետք է վո՞ր փոխվեն... . Ժամանակը շար է, ժամանակ կործանման, ժամանակ անընդունելի: Հի՛-հի՛-հի՛... .

ՎԱՐԱԳՈՒՅՐ

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԱՐԱՐՎԱԾ

Ա. ՊԱՏԿԵՐ

Բեմը ներկայացնում է արքունի ակոսապետի նոր-
կառուցվող ապարանֆի բակը:

Նստած են, դաժամ տեսնով, յերկու հսկիչ-
ներ չիբուխ են փաշում: Լսվում է վորմնադիր-
ների աշխատանֆային յերգը^{*)}:

Ա. ՀՄԿԻՉ — (Գոռալով) — Ինչո՞ւ յես դու դա-
տարի կանդնել, մենակ յերգ ասել դիտես, քեզ
յերգելու չենք բերել այտեղ:

ՎՈՐՄՆԱԴԻՐ — (Ներսից յերգելով) Տեսնում ես
քյարիֆիչին եմ սպասում, այ աղա՛ (յերգը ու-
ժեղացնելով):

Քյարիֆիչը բե՛ր, այ բալամ,
Նանդ աղբի՛, հայ բալամ,
Կուռդ ամո՛ւր, այ բալամ,
Քյարիֆիչը բե՛ր, հայ բալամ:

*) Պարսկաստանում պատ շարողները, աշխա-
տում են յերգելով: Նրանք հաճախ ճիմարովիղացիա-
յեն անում, բառերը հարմարեցնելով իրենց աշ-
խատանքի պահանջներին: Այդ սովորությունը մը-
շացել է մինչև այժմ:

Բ. ՀՄԿԻԶ. — (Գոռալով մյուս կողմը) Շո՛ւտ քյար֊
փիչը հասցրե՛ք, փեղեր սուխտաներ: Ձե՞ք լը֊
սոււմ, պատ շարողի կոկորդը մաշվեց ձեզ կան֊
չելով:

ՄԻ ԲԱՆՎ. — (Դրսից յերգելով).

Քյարփիչը բերում եմ, այ վարպե՛տ,

Բեռա ծանր ե, հայ վարպե՛տ,

Որս սեցալ, այ վարպե՛տ,

Քյարփիչը բերում եմ, հայ վարպե՛տ:

Ա. ՀՄԿԻԶ. — (Յերևացող բամվոթին մտրակով խփե֊
լով) Հառամ զաղա՛, յես քո որը այնպես սեաց֊
նեմ, վոր... Վոսկորներդ. կջարդեմ, փեղե՛ր֊
սակ:

Բ. ՀՄԿԻԶ. — (Նույնպես խփելով) Դե՛, դե՛, դե՛,
չո՛ւտ, շան ծիծ ծծածներ:

Ա. ՀՄԿԻԶ. — (Նստելով) Մարդս բեղաբում ե նույն
չանվորդկերանցը աշխատեցնելով ել, ծեծելով
ել... Մի նորերին չբերին վոր...

Բ. ՀՄԿԻԶ. — (Նույնպես նստելով) Կը բերեն, չու֊
տով կը բերեն... Նրանց մեջ հայեր ու վրացի֊
ներ ել կան, վորոնց մեր շահը իրենց յերկրնե֊
րից զուտով տեղա՛հան անել տվեց... Մեր ար֊
քունի ախոռապետը խնդրել ե նահանգապետից,
վոր քաղաքի չքավորներից ջոկեն ու դոռ^{*)} ու֊
ղարկեն իր ապարանքի շինութ՛յան համար:

Ա. ՀՄԿԻԶ. — Վրացին լավ ե. նրանց մեջ սիրուն
տղաներ շատ կըլինեն:

*) Տարածանակի բ աշխատանք, վորին յենթարկվում
եյին չքավոր տարրերը խաների կամ վանքերի շինու֊
թյան ժամանակ, ձրի աշխատելով:

Բ. ՀՄԿԻԶ. — Վրացին լալ է, բայց վերջը, անպատ-
ճառ, դիխիդ մի փորձանք կը հաննե... Այ՛, ես
աչքս, վոր կա, մի վրացու արածն ե... փեղեբ
սուխտանե՛ր... Կա՛ց մի նորերին բերեն, մի աչ-
քիս տեղ քանի աչք եմ հանելու:

Ա. ՀՄԿԻԶ. — Հայն ել մի բարի պտուղ չե:

Բ. ՀՄԿԻԶ. — Չլինի՞ քո ել մի տեղը... Հա-Հա-Հա...

Ա. ՀՄԿԻԶ. — Քյոռ, ինչո՞ւ յես ծիծաղում:

Բ. ՀՄԿԻԶ. — Հեչ, այնպես... Վո՞րտեղդ...

Ա. ՀՄԿԻԶ. — Մի՛ հարցնի...

Ներս և մտնում Միրզա Յուսուֆը:

Ա. ՀՄԿԻԶ. — (Յերկրորդին) Միրզա Յուսուֆն և դա-
լիս... Որդ բարի՛, Միրզա Յուսուֆ:

Բ. ՀՄԿԻԶ. — Բարի յես յեկել, Միրզա Յուսուֆ: Ի՞նչ
դորձով և յեկել Միրզան մեզ մոտ:

Ա. ՀՄԿԻԶ. — Տերս կանչել եր ստացած կարևոր մի
նամակը կարգալ տալու: Շնորհ բերեք ներս, Միր-
զա Յուսուֆ:

Լսվում և պատ շարողի յերգը: Յուսուֆը
կանգ և առնում:

ՊԱՏ. ՇԱՐ. — (Ներսից յերգելով).

Քանի աշխարհում սերն և անմահ,
Շարիբ տերերի պատերը, բեննա*),
Ավերակ հողում, կարիճ կը դա ման,
Չսիրող սիրտը ինչի՞ յե նման:

*) Վարմնադիր:

ՅՈՒՍՈՒՑ — Վավերակ հողում, կարիճ կը դա ման, շտիրող սիրաը ինչի՞ յե նման... Վայրի գազաններն անգամ այդ յերգից կլցվեն սիրով... Հսե՛ք, այդ սրտի տխուր մեղեդին: (Ներս Ե գնում):

Հեռվից լսվում Ե, քե ինչպես մտրակների հարվածով բերում են պարսիկ, վրացի և հայ չֆավորներին:

Բ. ՀՄԿԻՉ — Բերում են, բերին:

ՁԱՅՆ ԴՐՄԻՑ — Կանդնեցե՛ք, փեղեր սուխտանե՛ր... Յեկե՛ք այս կողմը: (Մտնում Ե չֆավոր մարդկանց խումբը):

Գ. ՀՄԿԻՉ — (Համձմելով նորեկներին) Նահանգապետ խանը, սրանց փեղեղ ուղարկեց ձեր տիրոջը, արքունի ախոռապետ Հուսեյին խանին: Ասաց — թող իր նոր շենքի համար դործածի:

Ա. ՀՄԿԻՉ — Խանի շվաքը մեր գլխից անպակաս լինի: Համեցեք, ադա Խուրշիդ, հոգնած կլինեք, չայ ու դաջան համեցեք, ճաշն ել պատրաստ կլինի:

Բ. ՀՄԿԻՉ — (Նորեկներից մի ֆանիսին ապրակելով) Դեհ, ես կողմը յեկե՛ք, ցեխ շաղախեցե՛ք, քյարփիչ վերցրե՛ք, շո՛ւտ դործի անցե՛ք, փեղեր սուխտանե՛ր, հանգստանալու տեղ չե ետեղ: (Վառների հարվածով նրանց գործի յե դնում: Յերբորդ հսկիչին դառնալով, շոգոֆորք) Համեցեք, ադա Խուրշիդ, մեր սեղանը շնորհ բերեք:

Ներս Էն գնում: Լսվում է նորից պատ շա-
րողների յերգը:

ՄԻ ՊԱՏ ՇԱՐ.—ՈՓ, մեջքս կտարվեց, թութուն ու-
նե՞ս, կացո:

Բ. ՊԱՏ. ՇԱՐ.—Ունեմ, ախպեր, ա՛ն:

Գ. ՊԱՏ ՇԱՐ.— Այ դարդաշնեք, ինձ մոտ հաց կա,
կերեք, ուղո՞ւմ եք:

Ա. Ե. Բ. ՇԱՐ.— Տո՛ւր, ամբողջ որը չենք կերել:

ՄԵԿԸ.— (Շշուկով) Լսե՛ք, Մերյե Կուլարը յեկել է
Շիրազ:

ՄԻ ՈՒՐԻՇԸ.— Ի՞նչ Մերյե Կուլար:

ՄԵԿԸ.— Նա՛, վոր մեղ նման պատ շարող եր, դաչաղ
դառաւ ու զենքը ձեռքին սարերը քաշվեց... Իր
մարդկանցով, հիմի յեկել է ախտեղ, Շիրազ:

ԱՅԼԸ.— Վորակողի՞ց գլտես:

ՄԵԿԸ.— Գլտեմ:

Ա. ՇԱՐՈՂ.— Մեղ մոտ չի՞ դալու:

ԱՅԼԸ.— Կամաց, ուրիշ բան խոսեք, դժվե՞լ եք,
ի՞նչ է:

Ներսում ուժեղ աղմուկ:

ՀՄԿԻՉԻ ՉԱՅՆԸ.— (Ներսից) Փեղեր սուխաանե՛ր,
չե՞ք տեսնում, վոր հյուր ունենք, ի՞նչ եք աղ-
մկում:

Լսվում է մտրակի ուժեղ հարվածների ձայն
ու հեծեծամբ:

ՅՈՒՍՈՒՅ.— (Մտնում է և ինքնիրեն խոսում) Տիրոջ
բերանից մի քաղցր խոսքը նրանց ավելի կխրա-
խուսեր, քան թե մտրակի շառաչունները:

Լսվում է ուժեղ միչ, հետո լուսքում: Հա-
վաքվում են բանվորներ և սարսափով մայում
դեպի այդ կողմը:

ԱՌՍՁԻՆ. — Պատ շարողը վայր ընկավ:

ՅՈՒՍՈՒՖ. — Յերդը բերանին, չդիմացավ հարվածին
ու ընկավ:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ. — Խեղճի յերեխեքը վորբացան:

Բոլորը մնում են հառաչակույ:

ՎԱՐԱԳՈՒՅՐ

Բ. Պ Ա Տ Կ Ե Ր

Շահի պալատը: Վարագույրը բացվելիս, լուռ և
անշարժ, կանգնած են իշխաններ, ազնվականներ,
բարձրատիկան պաշտոնյաներ, հոգևորականներ
և այլն: Շահ Ջեյիրը դուրս է գալիս քագը գըլ-
խին, ադամանդագարդ գայիսոնը ձեռքին, մեջքին
քուր և գոտի: Բոլորը խոնարհվում են:

ՇԱՀ ՋԵՅԻՐ. — (Բարձրանում է գահին) Այն որից,
յերբ ամենաբարձրյալն աստուծո բարեհաճու-
թյամբ, դահ բարձրացա, թաղավորում եմ ձեզ
վրա: Այժմ, թելադրությամբն ալլահի ու մար-
դարեյի, յես ցանկացել եմ հրաժարվել թաղից ու
դահից: Գնացեք և հանդիսավոր շուքով դահ
բարձրացրեք այն մարդուն, վորն իմ հրամանով
ինձ պիտի հաջորդի: (Հանում է քագը և դնում
գահի վրա, հանում զգեստները, քուրն ու գոտին

և մնում սև պարզ զգեստով) Այժմ աղքատ Ջեյթրն եմ յես, Մեհմեդի վորդին: Ինձ մի փնտռեք, միևնույն ե, չեք դռնի: Գնացե՛ք և թո՛ղ ալլա՛հը որհնի ձեզ:

Ալազամին, զգեստներն ու քազը առած, գնում է:

Ջեյթր. — Խոջա Մուրադե՛ք, խոկ իմ հարեմի կանանց ասե՞լ ես:

Խոջա Մուրադե՛ք. — Այո՛, ասել եմ:

ՇԱՀ Ջեյթր. — Կանչի՛ր նրանց, շո՛ւտ. Անհրաթեշտ ե նրանց ապահարդան տալ:

Խոջա Մուրադե՛ք գնում է:

Ջեյթր. — (Մեկակ) Ինչո՞ւ վիճակվեց այսպիսի շիտթ ժամանակներում ինձ թաղավորել... Ապրել եմ ուզում... Կարիքների մեջ թաղված վողբալի ոսմիկն անդամ ձդտում ե ապրել և նա ապրում ե ինձանից հանդիսա... Յես եմ միշտ քնից վախով վեր թռել... Քնքուչ վայելքի ցնծության պահին, կասկածն իժերի մի կծիկ դառած, ժամաժամա թույնով սիրտս լցրել ե: Այս ե ահա այն իշխանութունը, վորի արտաքին փայլից շացած, հարազատներն անդամ, շատ հաճախ, միժյանց ընդդեմ դահիճ են դառնում... Ինչ լավ ե թողնել, թողնել ամեն ինչ, փա՛ռք, իշխանութուն, շքեղանք պատիր և աստվածորոն դարվիչի նման քյաշքյուլ ի ձեռին, աղքատ, մուրացիկ, թափառել, ընկնել աշխարհից աշխարհ: (Մնում ե մոայլ ու ներամփոփ):

Խոջա Մուրաբեֆի հետ ներս եֆ մտնում հա-
րմի բազում կամայֆ :

ՁԵՅԻՐ .— (կամանց) Հայտնի յե ձեզ ել, վոր
յես այլևս Իրանյան դարձի թաղալորը չեմ : Իմ
ալադանին դնացել ե նոր թաղալորին, փառալոր
չքով, բերելու այստեղ : Յես պարզ հայտնում
եմ, վոր ձեզ սահելու, զարդեր, հաղուսաներ
աալու միջոցներ չունեմ : Անհրատեչտ ե ձեզ ա-
սահարզան տալ : Խոջա Մուրաբե'ք, պատուի'ր ա-
մուսնության արձանագրությունները :

(Խոջա Մուրաբեֆը պատուում ե) :

ՁԵՅԻՐ .— (կամանց) .— Իսկ այժմ ո՞վ ե ձեզանից
այն, վոր թշվառությունից չվախենալով, կուղե-
նա ինձ, Մեհմեդի վորդի Չեյլիի հետ դալ :

ՖԻՐՈՒՉԱ ԽԱՌՈՒՆ .— Այն, ինչ մեզ ասին և ասիր,
տե'ր իմ, այնքան անախորժ, անակնկալ եր, վոր
մենք չպիտենք, յերազումն ենք, թե՞ . . . : Մեր
տերն հրամայեց բաժանվել իրանից և մենք հնա-
զանդ, յենթարկիցինք իր հզոր կամքին : (Լռում
ե) :

ՁԵՅԻՐ .— Հետո ի՞նչ, խոսի'ր, իմ ժամը կարճ
ե, ինչո՞ւ լռեցիր :

ՖԻՐՈՒՉԱ ԽԱՌ .— Տեր իմ, ներսում մենք յերկար
խորհեցինք և այն, վոր ասել վիճակվել ե ինձ,
ցանկությունն ե. մեր այս բուլորի : Ամուսնացել
եյինք թաղալորի հետ և շատ դոհ եյինք մենք
մեզ վիճակված բախտով ու դիրքով . . . Իսկ
այժմ, յերբ վոր այդ բարձր բախտից դրկվել ենք
մենք, նորից Մեհմեդի վորդի Չեյլիի հետն ա-
մուսնանալ չենք կարող, տե'ր իմ :

ՁեՅԻՐ — Այդպե՛ս... այդպե՛ս... Ա՛յդ է ուրեմն
բոլորիդ կամքը:

Կանայք գլուխները կախ են ամուսն:

Խոջա Մուրաբե՛ք...

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲԱՐԵՔ — Այստեղ եմ:

ՁԵՅԻՐ — Կանչի՛ր դահճին շուտ:

Հարեմուսիների մեջ սարսափ:

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲԱՐԵՔ — (Անվրդով) Ի՞նչ բանի համար:

ՁԵՅԻՐ — Շո՛ւն, հրամայում եմ կանչել դահճին:

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲԱՐԵՔ — Իսկ շունն հարցնում ե՛՛ր ի՞նչ
բանի համար:

ՁԵՅԻՐ — Գլխատե՛լ խկույն այս անդամ կանանց:

Սարսափը ամուսն է կանանց մեջ

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲԱՐԵՔ — Ուշ է:

ՁԵՅԻՐ — Ի՞նչպե՛ս ես համարձակվում առարկել դու
ինձ:

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲԱՐԵՔ — Մեհմեդի վորդի Ձեյրին միշտ
եւ կարելի չի առարկել և կարիք չկար այդքա՛ն
դուռայու:

ՁԵՅԻՐ — Կորի՛ր, հեռացի՛ր:

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲԱՐԵՔ — Ձե՛մ կարող հեռանալ. յես
սպասում եմ նորընտիր շահին:

ՁԵՅԻՐ — Ը՛հ, դո՛ւ, վոտի հո՛ղ, նստի՛ր իմ զբլ-
խին... (կանանց) Նորից մի անգամ և վերջին
անգամ գիժում եմ յես ձեղ. դուք, վոր իմ փառքն
ու հզորութ՛յունը վայելել եք միշտ, մի՞թե չկար

մեկը, վոր այս որերի իմ թշվառությունն ինձ
հետ բաժանի:

Փոքր լուսւթյուն:

ԽՈՒԼ ՄԻ ՁԱՅՆ.— Կա'...

Բոլորը դառնում եմ դեպի ձայնը:

ԲՈՒՆՈՐԸ.— Նազու'ն...

ՆԱԶԼՈՒ ԽԱԹՈՒՆ.— (Առաջ գալով) Այո', յե'ս:

ՋԵՅԻՐ.— Նազու խաթո'ն, դո'ւ... դո'ւ, վոր բըռ-
նությամբ պալատ ես բերվել, վոր ինձ կամովին
յերբեք չես տրվել...

ՆԱԶԼՈՒ.— Այո', յե'ս... վորին դու բռնի հայրենի
յերկրից, հայրենի տնից քաշ տվիր այստեղ, այս
քո հարեմը: Բռնացար վրաս, անվերջ բռնացար և
հաճախ, վորպեսզի ինձ անարդես, իմ ներկայու-
թյամբ աղախիններիս հետը լրբացար: Այդ քո
մեծ փառքի որերն եյին, ո', արքա եյիր դո'ւ
արքաների, շահն-շահ համայն Իրանի և այս
կանայք, վորոնք քեզ այժմ լքում են, միմյանց
մտերը կրծոտում եյին, վոր արժանանան քո մեկ
դժվանքին... Իսկ այժմ, լսի'ր... Մեհմեդի վորդի
Ջեյի'ր, ամենքից լքված և մենակ, ինչպես տա-
րինեք ինքս եմ յեղել, յե'ս կարող եմ քեզ միայն
հասկանալ... Վոչինչ, թող բոլոր կանայք քեզ
լքեն, յե'ս դալիս եմ քո թշվառությունը քեզ հետ
բաժնելու:

ՋԵՅԻՐ.— (Ընկնված) Ծնորհակալ եմ... պետք չե
դա... պետք չե... յես մենակ կերթամ:

ՆԱԶԼՈՒ.— Դու յերբե'ք, յերբե'ք, մենակ չե'ս դնա...
Այժմ քեզ համար յես անհրաժեշտ եմ:

ՁեճԻՐ — Վո՛չ, կարիք չկա... Իմ ամբողջ կյանքում վողորմություն միշտ ինքս եմ տվել, այժմ դժվար և ինձ վողորմություն ուրիշից ստանալ... Յես մենա՛կ կերթամ:

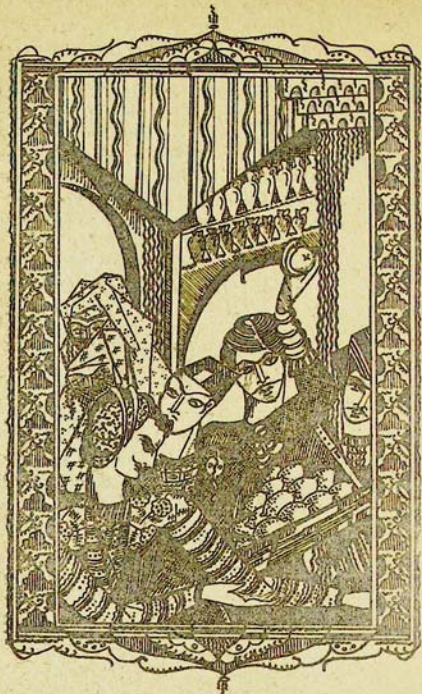
ՆԱԶԼՈՒ — Դու յերբեք, յերբեք մենակ չես գնա: Դու աղաստում ևս թաղավորական այս նենգ պալատից, կեղծիքից, դավից... Դու առաջ յերբեք չստացար սիրո այն մեծ հաճույքը, վորով իմ հոգին միշտ լիքն և յեղել... Իսկ այժմ դալիս, դալիս եմ քեզ հետ... Գնանք միասին... Տարիներ ամբողջ, իմ բռնադատված մենակության մեջ, յես յերազել եմ յեղնիկի նման աղատ թռչկոտել... աղատության վառ ականջները սրբաւմս, յես ցանկացել եմ իմ հայրենական լեռներում լինել և գիշերները լսել աստղերի լուսե մեղեդին...

ՁեճԻՐ — (սպառնազին) Ձեամարձակվես մտածել դու դալ ինձ հետ միասին... Յես մենակ կերթամ:

Ձեյիբը գցում Ե իր վրան մի վերաբերու:

ՆԱԶԼՈՒ — Հիմա՛ր, ո՛ր, հիմա՛ր... (տեսնելով Ձեյիբի գնալը) Առաջին անգամ, առաջինն եյի, վոր աղատ կամքով, աղատության մեջ յես քեզ սիրեցի... Ձեյի՛ր, Մեհմեդի վորդի՛ր...

ՎԱՐԱԳՈՒՅՐ

Արևելյան աղմկոտ բազար:

Արասի ռնառ ծախսող մի մարդ, շարունակ
խոսում է:

ՄԱՆՈՂԸ — Ուրեմն ախպես, խաներ, բեկեր, աղա-
ներ... Ահա տեսե՛ք, սա մի փոքրիկ բան է, բռնը-
փում է յերկու մատով, աջ ձեռքը բոլորովին
ադատ է: Մի քիչ տաք ջուր, չեղավ՝ դու ջուր,
չեղավ՝ սառը ջուր—հաշիվը մեկ է: Թրջեցիր...
Վորակ՞ող է լաքան, ո՞վ ունի զգեստի վրա լաքա,
թող բերի, հանեմ, ցույց տամ, չհավատացող-
ները հավատան...

Մի խումբ մարդիկ իրենց գգեստների գանա-
զան մասերը բարձրացնում են խոնկելով:

Մի ձերուների դարձիչ, վոր ման էր եկել
Հնդստանն ու Արարստան, Թումի աշխարհն ու
Ֆրանգոստան, մեռնելուց առաջ յերազում տեսավ,
թե ինչպես, ասածս հրեշտակը թևերը թափ
տալով, ասաց.— «Վեր կաց, աստված ինձ ուղար-
կեց, վոր մեռնելուց առաջ այս սատունը հնարես,
ժառանգ թողնես քո սերնդի մարդոց և թող նրանք
եւ քեզ նման աշխարհն աշխարհ ման դան և այս
ստպոնով արատներ մաքրեն... Թող մեղավոր
մարդկու թյունը տեսնի, թե ինչպես, այս զգեստի
վրայից արտար մաքրվում է, այնպես էլ հողի-
ների վրայից պետք և արտար մաքրել... Բերե՛ք,
բերե՛ք, ո՞ւմ զգեստի վրա արատ կա, ձրի...
Տեսե՛ք, յիթե հավանեցիք այս ստպոնից կտոնեք,
հաար մի շահի, բերե՛ք, բերե՛ք... Այ, բռնվում

ե յերկու մատով, աջ ձեռքդ բոլորովին ազատ ե,
մի քիչ տաք ջուր, չեղամ՝ դու ջուր, չեղամ՝
սառը ջուր—հաշիվը մեկ ե:

Այդ միջոցին քակահատուկները հանում են մի
քանի մարդկանց քակները:

Հրապարակի մի այլ կողմը: ՅՈՒՍՈՒՖԸ անու-
տած ե գրեյու դայակի մոտ, ծնկամիտի: Գա-
լիս են յերեք գյուղացի:

Ա. ԳՅՈՒՂԱՅԻ.— Խեղճ միշտ խորունկ, դրեչէ առ-
դու թո՛ղ լինի, Միրզա:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Արեւներդ վառ, որերդ յերկար լինի,
ժողովո՛ւրդ:

Ա. ԳՅՈՒՂԱՅԻ.— Յեկեւ ենք քեզ մոտ, վոր մեր ցա-
վերին մի դարման անես, ա՛յ Միրզա Յուսուֆ:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Ի՞մ գլխի վրա. դա ի՞մ պարտքն ե. յես
պարտական եմ ի՞մ ժողովրդին... Ի՞նչ եք ցան-
դ-ում:

Ա. ԳՅՈՒՂԱՅԻ.— Ինձ մի հատ նամակ... սրանք մեր
գեղից հենց նոր են յեկել... Հաս ե, վատ, շատ
վատ... կինս մեռել ե...

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Գերեզմանի հողը թող դալար լինի...

Ա. ԳՅՈՒՂԱՅԻ.— Որերը քե՛ղ, Միրզա Յուսուֆ...
Հիմի մնացել են դյուղում աղջիկս ու պտտի ազաս,
հա՛... Հող չունենք դիտես, յես եւ այստեղ նոքյաք
եմ, բեկի մոտ, մի բերան հացով... Հիմի մի հատ
արիզա դրի ի՞մ աղին, վոր ինձ թողնի գեղ գը-
նամ... Մի նամակ եւ դրի յերեխանցս, վոր շու-
տով գեղ եմ դալու... Դու դիտես մեր ցավը,
ա՛յ Միրզա Յուսուֆ (անկատուի փող ե դնում
Յուսուֆի նստած քարձի տակ):

ՅՈՒՍՈՒՅ. — Ձուխտ աչքիս վրա (գրում է) :
Հրապարակի մի այլ կողմը : Ծարրաք ծա-
խող :

ՄԱՆՈՂԸ. — (Յերգելով) Ծարրաթս և քաղցր, համե-
ցեք խնդրեմ... մեկ շահի, սարերի անհալ սա-
ռույցից... շարրաթս և քաղցր, մեկ շահի...

Ծարրաթս և քաղցր, պեսպես դույներով,
Բարձր սարերի անհալ սառույցով.
Նուս ու սերկեվիլ, ընտիր ծիրանից.

Շաքարը՝ Շամից, միրզը՝ Իրանից :

ՄԻ ԽՄՈՂ. — Ես շարրաթից վատ ջրից ե, մեջն ել հա-
սարակ ներկ ես դրել, շաքար ել չկա :

ՄԱՆՈՂԸ. — Մեկ չե՞... Խմեցի՛ր, դնա՛ :

ՄԻ ԽՄՈՂ. — Սկի ել մեկ չե : Թե վոր դու խկապես
սարերի անհալ սառույցից, շաքարով ու մրդով
չինած լինեցիր քո շարրաթը, յես հիմի մեկի
տեղ յերկու կխմեցի. հետո, ուրիշ անդամ ուրի-
շից չեյի խմի, քեզնից կխմեցի. խկ հիմա չեմ
խմելու... Տեսա՞ր, վոր մեկ չե, հասլա մտա-
ծի՛ր :

ՄԱՆՈՂԸ. — (Անտարքեր) Այ բալա՛մ, աշխարհը մեծ
և, մարդիկն ել շատ. թե ամեն մեկը մի անգամ
խմի, յես ելի կապրեմ, ի՞նչ եմ կորցնում... Հի-
մի ել դու դնա ու քիչ մտածիր : (Յերգելով) Ծար-
րաթս և քաղցր, համեցեք խնդրեմ... և այլն :

Հրապարակի մի այլ կողմը : Մտնում եմ
Մերյե Կուլարի մարդիկը :

ՄԱՍՁԻՆ. — Ձեկա՞յ կուլարը :

ՅԵՐԿՐՈՐԴ. — Այո՛, ուշացա՞յ :

ՅԵՐԿՐՈՐԴ. — Ձլինի՞ մի վտտ բան ե պատահել :

ՉՈՐՐՈՐԴ.— Կուլարին վռչինչ չի պատահի: Ելի մի սկսի բուի նման վայ կարգալ:

ԱՌԱՋԻՆ.— Գնաց արքունի ախոռապետի հետևից:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ.— Նրանք ել չեկան:

ՅԵՐՐՈՐԴ.— Կգա՛ն:

Ներս Ե մտնում ԿՈՒԼԱՐԸ, արագաշարժ, հուժկու և ահագոյու:

ԲՈԼՈՐԸ.— Կուլարբ... (հմբլում են միա շուրջը) չը...:

ԿՈՒԼԱՐ.— Սը՛ս... Լսեք, դալիս են: Նրանք ծախեցին արքունական ապրանքը և ստացան փողերը: Դուք յերկուսդ կկանգնեք այս կողմը, խի դուք՝ յերկուսդ այն կողմը: Հենց վոր յեկան, կժողանաք՝ դաշույնները կողերին. խի մնացյալը հեշտ է:

ԱՌԱՋԻՆ.— Այստե՛ղ, հրապարակո՛ւմ:

ԿՈՒԼԱՐ.— Այս՛, այստե՛ղ, հրապարակո՛ւմ:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ.— Կզոռան, ողնություն կկանչեն:

ՅԵՐՐՈՐԴ.— Փերբաշները մտա են, կհասնեն:

ԿՈՒԼԱՐ.— Վե՛րջ: Կանե՛ք այնպես, խնչպես ստացի: Մնացյալը թողեք ինձ: Դաշույնները պատրաստողն է, յես դնացի (հեռանում է):

Չորսը անկյուններ են գրավում: Հեռվից գալիս են արքունի ախոռապետ Հուսեյիմ խանը և արքունի մատուկարար Հարիբ խանը, ուրախ, ծիծաղկոտ:

ՀՅՈՒՍԵՅԻՆ ԽԱՆ.— Լա՛վ եր, շատ լա՛վ եր, ալլահը վկա՛:

ՀԱՐԻԲ ԽԱՆ.— Խիղճն ել լավ բան է, Միրզա Հյուսեյին խան. արքունի ձիերի մի տարվա կերը չեք կարելի վաճառականներին ծախել:

ՀՅՈՒՍ. ԽԱՆ. — Իսկ բանակին սոված քո ցորենի մեջ
կարելի՞ յեր կիսով չափ հող լեցնել: Քիչ ել
ասածուդ վախեցի՛ր, հողի ունես սալու:

ՀԱՏԻԲ. ԽԱՆ. — Հողուս համար յես մեսչիտ եմ չինել
սովել, վորակդ որք հինգ անգամ նամաղ ե կա-
տարվում:

Ա. ԿՈՒՂԱՖԱԿ. — (Մուրացկան կեղծելով) Ալլահի դա-
վակնե՛ր, քաղցած եմ, դթացե՛ք:

Բ. ԿՈՒՂԱՖԱԿ. — Փեղամբերի ընտրյալնե՛ր, վո-
ղորմեցե՛ք:

Գ. ԿՈՒՂԱՖԱԿ. — Սոված ենք, խղճացե՛ք:

Դ. ԿՈՒՂԱՖԱԿ. — Գթացե՛ք, վողորմեցե՛ք:

ՀՅՈՒՍԵՅԻՆ. ԽԱՆ. — Ես վորակդի՞ց հավաքվեցին:
Կորե՛ք, աստված սա:

ՀԱՏԻԲ. ԽԱՆ. — Գ՛հ, գ՛հ, կեղտոտ զղեստներով մի
մտանաք մեզ:

Արդեմ դաշույնները նրանց կողերին ե դրված.
Լայտնվում ե ԿՈՒՂԱՖ:

ԿՈՒՂԱՖ. — (Ահարկիւ) Մզբախ Մերյե կուլար Շիր-
ղաղի անուռից հրաման: Հանե՛ք ձեր քսակները:
Սարսափ ախտաղետի և արհուսի մատակա-
րարի մեջ:

ՀՅՈՒՍԵՅԻՆ. ԽԱՆ. — Խնայեցե՛ք ինձ, յես յերեխաներ
ունեմ:

ՀԱՏԻԲ. ԽԱՆ. — Իմ կի՞նք ջահել ե, դթացե՛ք ինձ:

ԿՈՒՂԱՖ. — Շո՛ւտ, ձե՛ր վողերը, յիթե չեք ուղում
ձե՛ր կյանքն հլ վրա սալ. Շո՛ւտ, սաում եմ, թե
չե՛ք...

ՀՅՈՒՍԵՅԻՆ և ՀԱՏԻԲ հանում են քսակները
և տալիս, ծնկի չոքելով:

ՀՅՈՒՍԵՅԻՆ ԽԱՆ. — Վողորմացեք, մեղք ենք:

ՀԱՔԻԲ ԽԱՆ. — Խեղճ ենք, շքացեք:

Բ. ԿՈՒԼԱԲԱԿ. — Կորե՛ք, աստված տա՛:

Ա. ԿՈՒԼԱԲԱԿ. — Դե՛հ, դե՛հ, կեղտոտ զգեստներով
մի մոտենաք մեզ:

Կուլարն ու մարդիկը՝ հեռանում են:

ՀՅՈՒՍԵՅԻՆ ԽԱՆ. — (Ապուշ կտրած) Հը՞... սրան
ի՞նչ կասես:

ՀԱՔԻԲ ԽԱՆ. — Փա՛ռք ալլահին, կարծես թե վողջ
ենք:

ՀՅՈՒՍԵՅԻՆ ԽԱՆ. — (Ուշքի գալով) Տարան, ավա-
զակները, փողերս տարան:

ՀԱՔԻԲ ԽԱՆ. — Գնաց, հայով յեկածը, հույով եւ
դնաց (հսկկարծ տեսնելով պահակին, վար բանից
ամտեղյակ գալիս է) Հայվան, իշի կտոր, ո՞ւր
եյիր կորել:

ՊԱՀԱԿ. — Վոնց վոր հրամայված է՝ տիրոջս իրերն
եյի պահպանում:

ՀՅՈՒՍԵՅԻՆ ԽԱՆ. — Լավ ես պահպանում: Ինչո՞ւ
համար դու հաց ես ուտում, հա՞ (լսիւմ է):

ՀԱՔԻԲ ԽԱՆ. — Ինչի՞ յես պետք, եւ դյուշացի (սկը-
սում է ծեծել):

Աղմուկ, աղաղակ, հավաքվում է ժողո-
վուրդ:

ՀՅՈՒՍԵՅԻՆ ԽԱՆ. — Տարա՛ն, բռնեցե՛ք, կողոպտե-
ցին...

ՄԵԿԸ. — Ի՞նչ կա, ի՞նչ է պատահել:

ՄԻ ՈՒՐԻՇԸ. — Ովքե՞ր տարան, ի՞նչ տարան, ո՞ւմ
կողոպտեցին:

ՀԱՐԻԲ ԽԱՆ. — Այլադակները, Մերյի կուլարը, մար-
դասպանները :

ՀՅՈՒՍԵՅԻՆ ԽԱՆ. — Գնանք թաղավորական պալա-
տը, իմաց անենք : Զի կարելի որը ցերեկով, ադ-
նիականներին կողոպտել (գնում եմ) :

ՄԵԿԸ. — (Պահապանին) Վե՛ր կաց, բարեկամ, կաց,
վերքդ կապեմ :

ՄԻ ԴՅՈՒՂԱՅԻ. — Աստված վոր մեզ ստեղծել է, ա-
դաների վնտի հող է ստեղծել (մոտեցող սեյի-
դին) . Աղոթք արա՛ մեզ համար, սեյիդ, աղոթք
արա՛ :

ՍԵՅԻԴ. — Մեծ է ալլահի կամքը... ամեն ինչ կա-
սարվում է ալլահի կամքով : Շատացել են մեր
մեղքերը, թուլացել է խալաֆի հավատը և աս-
տուծո պատիֆը ընկնում է և՛ անմեղի և՛ մեղա-
վորի վրա : (Սուտ լաց լինելով) Իսլամի վորդե-
ներ, բաց արեք ձեր կուրծքը, արցունք թափեք,
ձեր մարմինները տանջեցեք, ազաշխարեցեք...
Ինչ վոր ունիք պահած ձեզ մոտ, դուրս բերեք և
ուխտի դնացեք... և աստված կների ձեզ, ձեր
աշխատանքը առատ կլինի, ձեր տերերը քաղցր
կլինեն և բարեշնորհ, յերեսներդ կբլլին դարձ-
րե՛ք, աղոթք արե՛ք, աղոթք արե՛ք...

ՅՈՒՍՈՒՅ. — Սուա ես խոսում, մա՛րդ, հերիք այս
թշվառ մարդկանցը խարես :

ՄԻ ՔԱՆԻՍԸ. — Յուսուֆն է, Միրզա Յուսուֆը, ճա-
նապարհ ավեք :

ՅՈՒՍՈՒՅ. — Հերի՛ք է, ժողովուրդ, թույլ տաք ձեզ
խարել : Դուք թաղվել եք թշվառության մեջ,
խի այս խարերան ձեզ ասում է — ձեր ունեցա-
ծը ուխտատեղիներին նվիրեք :

ՍԵՅԻԴ.— (Կառաղի) Փեյղամբերի դավակներ, լսեցի՞ք... ահա ձեր մեղքերի աղբյուրը, ձեր թըշվառութեան պատճառը... Սա մի դև է մարդու կերպարանքով, հալածեցե՛ք նրան, քարեր վերցրե՛ք և քարկոծ արե՛ք... Ալլահը կների ձեզ և բախտի դռները կբացվեն ձեզ համար:

ՄԵԿԸ.— Ո՞ւմն էք քարկոծում:

ՈՒՐԻՇԸ.— Ձհամարձակվե՛ք:

ԱՅԼԸ.— Յեթև նա դև է, դիտին տանք դնա:

ՄԻ ԱՅԼԸ.— Կժորթեմ նրան (քարեր են վերցնում):

ՅՈՒՍՈՒՑ.— Ժողովո՛ւրդ, յես ձեր բարեկամն եմ...

ՄԻ ՔԱՆԻՍԸ.— Սուս կացե՛ք, լսե՛ք:

ՅՈՒՍՈՒՑ.— (Կարծիք բաց անելով).— Քարկոծեցե՛ք ինձ, ժողովո՛ւրդ, յես թող մեռնեմ, բայց կա մի ճշմարտութուն, վոր կապրի հավերժ: Իմ ժողովո՛ւրդ, յես տեսնում եմ ձեր թշվառութունը... Մի՞թե դուք ձեր յերեխաների վերջին պատառը պեաք ե խլեք և այս խարերաներին նվիրեք: Ինչէ՞ յեն պեաք նրանք... Նրանք պեաք են, վորպեսզի ջաննաթի ու ջհաննամի մասին սուտեր պատմեն ձեզ և իրանք կուշտ-կուշտ վորերով բամբուլե բարձերի վրա մուշ-մուշ մղափեն...

ՄԵԿԸ.— Ճիշտ ե խոսում այս մարդը:

ԱՅԼԸ.— Թող ջաննաթին չհայհոյի:

ՍԵՅԻԴ.— Ով մուսուլմաննե՛ր, Ալլի, Հասան-Հուսեյինի դավակներ. այս հրեչը չի հավատում աստ-ծուն ու մարդարեյին, նա նախատում և նրա ծառաներին, նա մի դայլ է դառան դգեստով, արտաքնահարդար բաժակ անմաքուր, խաղարաղ-

նունդ, ծաղր և տեսողաց: Նա իբր խոսքերով պղծում և ականջները, յեղծանում մտքերը և իբր արտածեալ շունչով ապականում և ողբ... Գարհած արեք նրան և կամ հեռացե՛ք, հեռացե՛ք (եհնամում և ահագնատեսիլ):

Ժողովրդի մի մասը ուզում է շարժվել:

ՄԻ ՎԱՃԱՄԻԱԿԱՆ.— Այդ ո՞ւր ևք շարժվում... Մերզա Յուսուֆը արդար եր խոսում: մեղնից ո՞վ է, վոր չի նեղվում: Չեն թողնում կարգին առևտուր առնեք:

ՄԻ ԱՐՀԵՍՏԱԿՈՐ.— Աշխատի՛ր, աշխատի՛ր ու սոված չնիր... Իսկ առանց մեղ, արհեստավորներէ աշխարհը չի դառնա:

ՄԻ ԳՅՈՒՂԱՅԻ.— Հող չկա, հող... Թաղավորը թող մեղ հող սա, հաց ել կլինի, ամեն բան ել:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Իրանի թշվառ դավաղներ, ջաննաթային մեր այս յերկիրը աղքատացել է, դործունյա մարդիկ դաղթում են ուրիշ յերկրներ: Իմ խոքերը ձեղ համար են, ժողովուրդ, արդարություն կանչեցեք, վորտեղ կա արդարություն, այնտեղ ազատություն կլինի. յեղբայրական սիրով կապիկցեք միմյանց և հավասարություն թող տիրի կյանքում:

ՄԵԿԸ.— Խոսիր, Մերզա Յուսուֆ, լուսավորիր մեր միտքը:

ՈՒՐԻՇԸ.— Բաց արա սիրադ և մոտեցրու մեր սրբատերին:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Իմ սիրար բարի յե, ժողովուրդ, և իմ հողին բաց բուրբի համար: Յես հավատացած եմ ճշմարտության ուժին և այդ քարոզում եմ իմ ժողովրդին... Ինձ մտա են դալիս նրանք, վո-

րոնք վիշտ ունեն, վորոնց հոգիներում արքաներ
կան թաղված...

Ներս Ե մտնում համկարծ կուլարը իր մարդկամ-
քով:

ԿՈՒԼԱԲ. — Աղքատ մարդիկ, ինձ լսեք:

ԶԱՅՆԵՐ. — Կուլարն ե... Շիրզադը... ավազակը...
քյասիրաների բարեկամը:

ԿՈՒԼԱԲ. — Գիչ առաջ յես այստեղ թեթևացրի յեր-
կու ազնվականի, թշվառներին կողոպտող յերկու
սրիկաների: Նրանց փողը ինձ մտտ ե... Վերցրեք,
նրանք ձերն ել են, ձեր իրավունքը... (փողեր Ե
նետում) Մենք հեռանում ենք, չասեք, վոր մեզ
տեսել եք, իսկ ով վոր մատնի, կյանքով կտուժի:

ՅՈՒՍՈՒՖ. — (Գմացող կուլարին կանգնեցնելով).
Թանկադին Կուլար, իմ անվախ ընկեր, մենք այս
յերեկո պետք ե հավաքվենք ծերուկ Աչրաֆի բը-
նակարանում:

ԿՈՒԼԱԲ. — Գիտեմ այդ, Յուսուֆ, վորոչված ժա-
մին կաշխատեմ լինել ձեզ հետ միասին:

ՅՈՒՍՈՒՖ. — Այո', աշխատի՛ր: Խոսելու համար
խիտ շատ բաներ կան:

ԿՈՒԼԱԲ. — Գործելու համար— շատ ավելի շատ: (Գըլ-
խով Ե ամում ընկերներին) Դեհ, մենք դնացինք:
Կուլարը իր մարդկամքով հեռանում ե: Հեռվից
լսվում ե շեփորների ձայն:

ՄԻ ՄԱՐԴ. — Ֆերբաշներ են դալիս:

ՈՒՐԻՇԸ. — Սուրհանդակներ, դրոշներ...

ԱՅԼԸ. — Փախչենք, թե չե լավ չի լինի:

Յուսուֆը մնում ե մեմակ:

ՅՈՒՍՈՒՖ. — (մայելով) Այս ի՞նչ ե, բոլորը ձիերից

իջան. այստեղ էն դալիս. թո՛ղ զան, յես չեմ
վախենում...

Պալատական քափոքը գալիս ու կանգնում է
Յուսուֆի առաջ:

ԱՎ. ՄՈՒԼԼԱ.— (Ձեռքերով Յշան է անում, շիփորները
լռում են) Ով, Միրզա Յուսուֆ, Շահ Ջեյիբ ար-
քան հրաժարվելով թաղից ու դահլից, իր աղաթ
կամքով; իրանյան դահլի տերը քեզ կարգեց:
Բարեհաճիր արքունի պալատը դալ, վորպեսզի
հանդիսավոր կերպով դահ բարձրանաս:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Յե՛ս... յե՛ս... սա ի՞նչ է նշանա-
կում...

ՄԵՎԼԱՆԱ.— (առաջ անցնելով) Տեր իմ, ժողովուրդն
ուղում է իր բարեկամին տեսնել դահլի վրա:
Այսօր քո իշխանությունը ընդունված է ամբողջ
Իրանում: Համեցեք, ինչպես առաջարկել է ավադ
մուլան, շնորհ բերել արքունի պալատը, հանդի-
սավոր կերպով դահ բարձրանալու:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Մեվյանա...

ՄԵՎԼԱՆԱ.— (ծառանքիմ) Հազցրեք արքայական
զգեստները աշխարհի ապաստանին:

Յերածշտուրյուն: Ծառանքը հազցնում են
Յուսուֆին, իսկ նա, հլու, հնազամդ է:

Մինչև հանդերձավորումը վերջանալը, բա-
նաստեղծներ իրանց հորինած գովքն են յերգում:

Ա. ԲԱՆԱՍՏԵՂՄ.— «Տարիներ բազում, արևն է ծա-
ղել և լույս է տվել Իրանյան յերկրին այս դրախ-
տային,

«Սակայն չի փայլել յերկնակամարում այնպիսի
արև,

Վոր նման լինի Յուսուֆ արքային»:

Բ. ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ — «Ձկա, չի յեղել և չի լինելու մի
այր իմաստուն, ոժտված բազում ձիրքով մարդ-
կային...»

«Նեելք անչափելի, սիրտ խորախորհուրդ և կամք
աներեր, վոր նման լինի Յուսուֆ արքային»:

Գ. ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ — «Վոչ Դարեհ, խոսրով, վոչ Իս-
կյանդարը, վոչ ել նուրշիվան, վորոնք բաղմել են
Իրանյան դահին,

«Վոչ մեկը փառքով, գործերով արդար, չի փայ-
լել այնպես, վոր նման լինի Յուսուֆ արքային»:

ԱՎԱԳ ՄՈԼԼԱ — (Թագը դնելով Յուսուֆի գլխին)
Կեցցե՛ մեր Յուսուֆ նորընտիր արքան:

ԲՈԼՈՐԸ — Կեցցե՛:

ՅՈՒՍՈՒՓ — (մի քայլ դեպի Մեվլանան առնելով)
Մեվլանա:

ՄԵՎԼԱՆԱ — Ժողովուրդ, ցնծա՛ և ուրախացի՛ր...
Կամոքն աստըծո, այժմ իրանյան դահին իշխում և
քո հարազատը և քո պաշտպանը, կոչեցեք բոլորդ
կեցցե՛ մեր Յուսուֆ նորընտիր արքան:

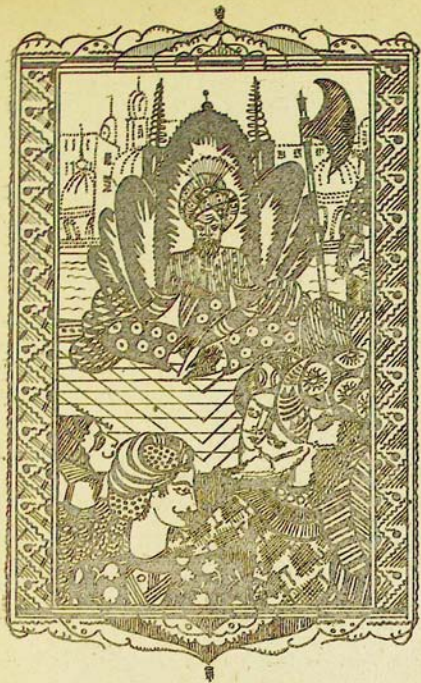
ԲՈԼՈՐԸ — Կեցցե՛...

Գահավորակը մտեցնում են և նստեցնում
Յուսուֆին:

ՁԱՅՆԵՐ — Դեն կացեք... Դեն կացեք...

Շեփորներ, կրքիռներ, քնդանքների վողջույն:

ՎԱՐԱԳՈՒՅՐ

ՅԵՐՐՈՐԴ ԱՐԱՐՎԱԾ

Ա. ՊԱՏԿԵՐ

Պագատում դաւիին: Յուսուփը նստած է գա-
հին, ավագանին կանգնած:

ԱՎԱԳ ՄՈԼԼԱ.— *Յերկրպագէ՛ք աշխարհի ապաստա-*
նին:

Բոլորը յերկրպագում են:

ԲՈԼՈՐԸ.— *Թո՛ղ արքայի շլաքը մեր վրայից անպա-*
կաս լինի:

ՄԵՎԼԱՆԱ.— *Իսկ այժմ թողեք հանգիստ արքայից*
արքային: (Բոլորը վոսփի) Թո՛ղ յերջանկությունն
ու անդորրը անպակաս լինեն աշխարհի ապաստա-
նից և թող զիշերը իր բյուր բարիքը շատրվանե...
Կեցցե՛ Յուսուֆ արքայից արքան:

ԲՈԼՈՐԸ.— *Կեցցե՛ Յուսուֆ արքայից արքան: (Գը-*
նում են):

Դռան առաջ կանգնած են ներքինիներ, ֆերրաշ-
ներ, խոջա Մուրաբեֆ և Ազրմ բեկը:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— *Ո՞վքեր եք դուք:*

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ.— *(առաջ գալով) Մենք տիրոջ հարե-*

մի հեղ, հալատարիմ ներքինիներն ենք: Յես, Խոջա Մուրարեքս, նրանց պետք:

ՅՈՒՍՈՒՅ.— Ազըմ բեկիմ) Իսկ դո՞ւք:

ԱԶԸՄ ԲԵԿ.— Մենք, քո անձնապահ և հալատարիմ զորահանները, յես, Ազըմ բեկս, նրանց պետք՝ պատրաստ միշտ ծառայելու:

ՅՈՒՍՈՒՅ.— Լալ... Լալ... Լալ: Ազըմ բե՛կ, խնդրեմ, բարի յեղիր, դնա Գյուլ Բուլաղ և հարցրու այնտեղ ծերուկ Աշրաֆին: Նրա տանն են իմ բնկերները: Հատուկ կխնդրես նրանց բուրբին, վոր իսկույն ևևթ ինձ մոտ շտապեն:

ԱԶԸՄ ԲԵԿ.— Գլխիս վրա, արքայից արքա: (Դուրս):

ՅՈՒՍՈՒՅ.— Խոջա Մուրարե՛ք, թո՛ղ բուրբը դնան ու հաղստանան, իսկ ինքդ մնա՛: (Մյուսները գնում են) Խոջա Մուրարե՛ք, ցույց տուր ինձ խնդրեմ, այս մեծ պալատի ներքին վայրերը:

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ.— Արքայից արքան թող շնորհ բերի և յես ցույց կտամ պալատում յեղած այն սենյակները, վորտեղ՞ պահված կան մեծն Իրանի փառքն ու դանձը (նախապարհ և տալիս, գնում են):

Ներս և մտնում ներքինի Մուփաղդալը, վառի ծայրերի վրա, զգույշ:

ՄՈՒՅԱՆԴԻԱԸ.— Ո՛ճ, տղվե՛ս, կատո՛ւ, պառաված կտասու, վորը շարունակ իր չորս թաթերի վրա յե բնկնում... Նոր թաղավորը հենց յեկավ թե չե, հինը մոռացավ: Հիմի ել սրա փեշերն և լիդում... Խոջա Մուրարե՛ք, ինչի՞ յես պետք դու, ինչո՞ւ յես ապրում... Գլխիդի նման քաղցր խոտքերով բուրբի առաջ ստրուկ և դառնում,

Հլու, անխնաս, Հնազանդության հալատ ներշնչում, բայց ինքնավատահ խրոխտ տերերին, թագուն ու անտես, ինքն ե իշխում: Անսիրտիս արքա, լավի տեսքով վատ, ստրուկի տեսքով տեր ու տիրական, վորը ինձ նման ներքինուս անգամ զզվանք ե ազդում: Հիմի, յես դիտեմ, նախորդ շահին նա վատարանում ե: Քո այս նոր տերը, Յոջա Մուբարե՛ք, սիրով կլսի թո տեղեկանքը: Նույնիսկ զզվելի դեմքիդ կժպտա, բայց մի՛ մոռանա, մատնիչի դեմքը ցեխոտ ջրերից սառույցի փոխված մաքրություն ունի: Յերբ ժամանակը, իր ջերմությամբը, նրան կլուծի, զզվարար սառցի տված հրճվանքը զզվանք կդառնա: Մատնիչի հանդեսը ամեն մի ազնիվ մարդու ներսույթում ատելություն կա: Յեթե չատի ել, չի՛ հարդի յերբե՛ք և այն ժամանակ, Յոջա Մուբարե՛ք, դո՛ւ նրան կատես, կըզղջաս, կայրվես, թո հին տիրոջը նորից կվնասես, թո հին տիրոջը՝ մեծ Ծահ Զեյիրին... Նա հեռացել ե, բայց նորից կգա: Յես հավատում եմ աստղերի ուժին: Ծահի թաղնված բնակարանի վայրը ինձ միայն վստահացել են, վոր կապ պահպանեմ, պալատի դադանի անցուղարձերից միշտ տեղյակ պահեմ: Կանցնեն քիչ որեր և թո պաշտոնը, Յոջա Մուբարե՛ք, իմ ձեռքը կընկնի: Պառապել ես դու... Հերբե՛ք ե, ինչքան մեր պետը յեղար. տեղ տուր. նորերին... Վողեկորվեցի... Իզուր, Մուֆաղդա՛ւլ, այստեղ ինքդ քեզ, հիմարի նման, լեզու յես մաշում... Բայց թե ի՞նչ անես, յերբ անհրաժեշտ ե, մարդիկ, յերբեմն, հարկից ոտխալված, բարձր են

մտածում... Բայց սը՛ս... դալիս են... Պետք է
հետանամ: (Վոտմերի ծայրով դուրս ե գնում):

Վերադառնում եմ Յուսուֆը և Խոջա Մուրա-
րեֆը:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Ուրեմն, այդպե՛ս... բայց հանկարծա-
կան բարձրացումիցը շփոթ ե դալիս, դլուխս
պտտվում...:

ԽՈՋԱ ՄՈՒՖ.— Թող ինձ թույլ տրվի տիրոջս ասել,
վոք կյանքում վո՛չ մի արտասովոր դեպք գոյու-
թյուն չունի: Մարդիկ մարդիկ են, վոչ վոք չի՛
ծնվում իշխելու համար, միշտ փոփոխական
կյանքի ալիքը մեկին շատ վերև բարձրացնում ե,
մյուսին ներքև... Այդպես ել յեղալ: Վա՛յ
ներան, ով վոք չի կարողանա բարձրացման կետին
իրան պահպանել մինչև կյանքի վերջն: Փա՛ռք
մեծ ալլահին, դու մեծացել ես ժողովրդի մեջ և
ժողովուրդը, արժանի պատվով, քեզ իրա տերը,
արքան ըսնաչեց... Դու պարտավոր ես արքայի
վայել բարձունքի վրա քեզ ընդմիշտ պահել...
Վոչ մի շփոթմունք կամ դլխապտույտ... Բո խո-
նարհ ճառան քեզ միշտ պատվանդան: Դի՛ր քո
սուրբ վոտը այդ պատվանդանին և յերջանկորեն
քո արքայական կյանքը վայելիր:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— (Գրեքե ինֆնիրեմ) Հեշտ գործ չե, սա-
կայն, մի մեծ պետություն լավ կառավարել:

ԽՈՋԱ ՄՈՒՖ.— Մենք կհեշտացնենք այդ գործը, տեք
իմ:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— (Խաղկարծ) Այսի՛նքն, ո՞վ մենք:

ԽՈՋԱ ՄՈՒՖ.— Իմաստուն տերս և...:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Յե՛վ...:

ՅՈՂԱ ՄՈՒԲ — Յե՛վ ի՞ր մտերի՛մ բարեկամները, վո-
րոնց անհամբեր սպասում ե նա... վորոնց դա-
լըստյան վոտնաձայնները արդեն լսվում են:

Մտնում եմ Յուսուֆի ընկերները և սրտագիմ
վողջագուրվում եմ:

ՅՈՒՍՈՒՖ — Յեկե՛ք, թանկազին իմ բարեկամներ՛ր,
յես ձեզ կանչեցի... Բայց, կացեք տեսնեմ, ո՞ւր
և կուլարը, մի՞թե ձեզ հետ չե: Վորքան հիշում
եմ, նա պետք ե այսօր ձեզ հետ դիչերեր:

Մ. ՋԵՄԻԼ — Մեզ հետ եր, այո՛... բայց... ինչպե՛ս
առեմ...

ՅՈՒՍՈՒՖ — Ինչո՞ւ լռեցիր...

ՋԵՄԻ — Կուլարին ինքներդ լավ եք ճանաչում...
Մենք ուրախ և յինք անչափ, անսահման... խսկ
նա, կուլարը...

ՅՈՒՍՈՒՖ — Ի՞նչ, կուլարը ի՞նչ... Դե՛ շուտ ասա-
ցեք:

ԹԱՄԱՋԱՆ — Ի՞ր ձեռքում բռնած հողե բաժակը դե-
տին շարտեց ու ցրիվ փշրեց: Մենք մեր յերջանիկ
բախտովը հարբած, վոչինչ հասկացանք: Նա ան-
վերջ լուռ եր, մինչև քո դրկած դորականն ևկալ,
մեզ շտապ կանչեց:

ԿՈՒՐԲԱՆ ԲԵԿ — Այդ ժամանակ, նա, դլուխը դարձ-
րեց և տխուր ասաց. — Ձեռքդ պնայեք շահի
պալատը, յես սարի մարդ եմ, պալատի ողը ինձ
համար ծանր ե... Յես մի բարեկամ Յուսուֆ ու-
նեյի, վորից լսարվել եմ... Այժմ նա չկա...
Մեռալ ինձ համար... Այժմ միայն կա թաղալոր
Յուսուֆ, վորը, իհարկե, բոլոր շահերի նման,
պետք և իմ թշնամին լինի:

ՅՈՒՍՈՒՅ. — Թ՛չնամի՛ն... Ինչպե՛ս: Մի՞թե չասացիք, չասացի՞ք նրան, վոր մարդը մարդ է, թեկուզ թագավոր:

ՄԻՐՁԱ ՁԵՄԻԼ. — Ինչպե՛ս չասացինք:

ՅՈՒՍՈՒՅ. — Ի՛նչ պատասխանեց:

ՄԻՐՁԱ ՁԵՄԻԼ. — Լաց լինելու պես յերկար ծիծաղեց, հետո, խելադար մի հայացք ձգեց, ասաց կոտաղի. — Ե՛րնացե՛ք դուք ձեր թագավորի մոտ: Երևուկ Աշրաֆը ուղեց նրա մոտ մնալ — համոզել, բայց քո ուղարկած զորականն այնպես շատողեցրեց, վոր թողինք յեկանք:

ՅՈՒՍՈՒՅ. — Տարորինակ է... Անհասկանալի ու դարմանալի... Իմ սիրած մարդը, միշտ դնահասած Մերյե կուլարը, տարորինակ է... (կանչելով) Այլմ՛ բե՛կ, շտապ կզնաս բարա Աշրաֆի բնակարանը, այնտեղ կդռնես Մերյե կուլարին, կասես, վոր կրկին-կրկին խնդրում եմ, վոր շնորհ բերի իր, բարեկամի համեստ պալատը: Կասես, բոլորս է ամենից շատ ինքս, անհամբեր սպասում եմ իր յերջանիկ տեսքին:

ԱՋԸՄ ԲԵԿ. — Գլխիս վրա, տե՛ր:

ՄԻՐՁԱ ՁԵՄԻԼ. — Իսկ յեթե նորից համառի, չգա՞:

ՅՈՒՍՈՒՅ. — Համառի՞... չգա՞... (Ազըմիմ) Այդ գեղջում. վերցրո՛ւ հետդ Ֆերբաշներ, բռնի բեր նրան...

ԱՋԸՄ ԲԵԿ. — Գլխիս վրա, տե՛ր:

ՅԵՐ ԱՇՐԱՅ. — (Ազըմիմ) Կա՛ց, մի՛ շտապիր: (Յուսուֆիմ) Թո՛ղ սա դրսումը մի քիչ սպասի:

Միրելի Յուսո՛ւֆ, յես քեզնից ծեր եմ, թող բախտը աչքիդ լույսը չիտակի: Այդ ի՞նչ ես տեսում: Կուլարին, գլխես, վաղուց եմ ծանոթ: Զաման խանն անգամ, իբր դինյորներով, չկարողացա՛յ նրան ձևոք դցել: Հիմի կարծում ես, տասնյակ ֆերրաչով, կարո՞ղ կլինես բռնի բերել տալ... Բռնի՞... ի՛նչ խոսք ասացիր Կուլարի մասին: Լա՛յ սկիզբ չեր այդ: Յես ինքս կերթամ: Ծերունի մարդ եմ, յերկար տարիներ աղ ու հաց կերած, յես կհամոզեմ, կրերեմ նրան: Նա կատաղի յե, համառ ե, ճիշտ ե, բայց ծեր ընկերոջ քերմ աղաչանքին այլելի շուտով թերևս լսի, քան թե քո դրկած... Լա՛յ, յես դնացի...

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Ինձ չհասկացար, ծերունի՛ Աչրաֆ, Կուլարին յես միշտ սրտանց սիրել եմ: Իմ ցանկությունն ե նրա հետ խորհել, նքա հետ դործել: Ինքս, ուրախությամբ անձամբ կերթայի, բայց... այժմյան դիրքս... Վերջապես քիչ ել հասկանալ ե պետք... Հարմար չի՛ վինի... դիտող աչքեր կան... Լա՛յ, քանի վոր դու այդպես վստահ ես, վոր Կուլարը քեզ հաստատ չի՛ մերժի, սնա՛ նրա մոտ: Շնորհակալ եմ...

ՄԻՐՉԱ ՋԵՄԻԼ.— Գնա՛, համոզի՛ր:

ՋԵՔԻ.— Մեր կողմից խնդրի՛ր:

ԿՈՒՐԲԱՆ.— Մենակ չդառնա՛ս:

ԾԵՐ. ԱՇՐԱՖ.— Լա՛յ, խոսք եմ տալիս (գնում է):

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Ձեյլ ուղենա, վոր մեր պետության առաջին որին, այսպիսի ներքին անախորժ դիպ-

ված տեղի ունենար: Բայց լայլ կլիներ, յերբ ամեն մի բան լայլ ել վերջանա: Նրան կհանձնեմ մեր յերկրի դորքը. փորձված մարդ ե ոսղմի արհեստում. կտրիճ ու խիզախ, վորին կարող ենք մենք մեզ վստահել: Մեր մոտ հարեան սամանցիները ե կամ ջալալիք թերեւ փորձեն, մեր իշխանության առաջին որին, սահմանը նեղել: Կուլարը, անշուշտ, նրանց դեմ կուլող միակ հարմար մարդն ե:

ՄԻՐՁԱ. ՁԵՄԻՒ. — Յեթե, ընդունի:

ՁԵՔԻ. — Պե՛տք ե ընդունի:

ՅՈՒՍՈՒՅ. — Իսկ այժմ անցնենք պետության դորձին: Յես ձեզ տալիս եմ խանության տխողոս ե վեղիբություն: Պետք չե մոռանալ—աղղի սլատիլը ամենքից բարձր ե, աղղն ե այս յերկրի արժանի տերը: Պետք ե բարվոքել յերկրի ապագան, պետք ե մշակել արդար որենքներ, պետք ե ամեն կողմ զպրոցներ բանալ, կամուրջներ շինել, ճանապարհները շտապ նորոգել, հողի մշակման, արդար տուրքերի մասին մտածել ե վաճառական դործունյա մարդկանց՝ միշտ ոժանդակել... Խոջա Մուրարե՛ք, իմ ընկերներին, այս նոր խաներին, առաջնորդի՛ր այն շքեղ սենյակը, վորտեղ թանգաղին զգեստներ կային... Յուրաքանչյուրդ ընտրեք ձեզ համար հարմար զգեստներ:

ՅՈՒՁԱ. ՄՈՒԲ. — Մեծ շահն—շահի հրամանովը աղաչում եմ ձեզ ընկերանալ ինձ: (Առաջնորդում ե նրանց դուրս):

ՅՈՒՍՈՒՅ. — (Մեռակ) Տարորինակ ե մենակություն—

նը: Յերբ յես քիչ առաջ ման եյի դալիս այս մեծ
 պալատում, մի սենյակ տեսա, վորի պատերին և
 առաստաղին վարպետ արվեստով նկարված եյին
 Մաղանդարանի ահալոր դէեր և նրանց դիմաց՝
 նրանց հետ կռիող հին-հին դյուցազներ: Վողջ
 եյությունս համակված ե այդ սոսկալի կռիով,
 վորը դեռ իմ մեջ շարունակվում և, հանդիստ չի
 տալիս... Դէե՛ր, դյուցազնե՛ր, դէե՛ր, դյու-
 ցազնե՛ր... Մի այլ սենյակում, դարձյալ յես
 տեսա, անդուկների մեջ պահված, հաղվադյուտ
 ու դարմանալի, հանդերձեղեններ, անթիւ, ան-
 համար թանկագին ակներ ու մատանիներ... Այդ-
 քան շքեղանք ու հարստություն վո՞րտեղից,
 ինչպե՞ս, յե՞րբ և հավաքուի... Գանդիս մեջ կր-
 կին, ասես կռում են Մաղանդարանի ահալոր
 դէեր և Պարսկաստանի հին-հին դյուցազներ...

ՅՈՋԱ ՄՈՒԲ. — (Դռնից հայտարարելով) Յերկրպա-
 դեցե՛ք մե՛ծ շահն-շահին:

Նոր վեզիրները մի պահ շփոթվում են, բայց
 գգնաւը նրանց հոգեբանութեան վրա ազդած,
 նրանք յերկրպագում են:

ՅՈՒՍՈՒՑ. — Լա՛վ և, այդ լա՛վ և: Իդուր չի
 Հաղրեթը Սուլեյմանի ասած մեծ խոսքը.— «Տո՛ւր
 իմաստունին պատճառ, վորպէսզի առավել ևս ի-
 մաստուն դառնա»: Իմ նոր վեզիրներ, մեր ազգի
 շահը, ճշմարտությունը, ձեզ վահան դարձրե՛ք,
 թո՛ղ ջեննաթային Իրանը ծաղկի և ժողովուրդը,
 հարուստ թե աղքատ, մի հոր հարադատ վորդի-
 ների պես, սիրով, հաշտութեամբ, թող խաղաղ

ապրի: Հալատում եմ ճշմարտությանը, մի՞թե
չպիտի դա...

Ծերունի Աշրաֆը վերջին խոսքի վրա ներս է
մտնում:

ԱՇՐԱՖ.— Եղա... Թեպետ և շատ դժվար յեղալ նրան
համոզելն:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— (Անակնկալի յեկած) Հալատում եյի...

ԱՇՐԱՖ.— Շատ ընդդիմացալ... Վերջին բոսլեյին,
ամաչում եյի ինքս ինձանից... Ասի՛ յա՛ կու-
լա՛ր, ալիլի լալ և, ալստեղ, քո առաջ, անձնա-
սպան լինեմ, քան թե մենակս դնամ Յուսուֆին:
Փորձյա՛ծ բան և, տկարութունը յերբեմն ալիլի
դորեղ և լինում, քան զորությունը... Կուլաբը
կակղկց, ձեռիցս առալ մահատու զենքը, ա-
սաց.— «Լա՛լ, Աշրաֆ, խոսք եմ տալիս քեզ,
դնալ Յուսուֆին, միայն յո՛չ հիմա»:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Ինչպե՞ս յոչ հիմա: Յե՛րբ և ուղում
դալ:

ԱՇՐԱՖ.— Մի-յերկեւ որից: Նա ինձ խոսք տվեց:

ՋԵՄԻԼ.— Նա խոսքի տերն և:

ՊԵՔԻ.— Խոսք տվեց, կզա:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Իսկ ինչո՞ւ համար նա իսկույն չեկալ:

ԱՇՐԱՖ.— Նա ինձ պարզ ասաց.— «Շահերի համար
թանկ և դուրիս, քեզ խոսք եմ տալիս, գիշերով
դնալ, դանել իմ մարդկանց և նրանց վերցրած,
դալ, ներկայանալ: Բայց, նա կարևոր մի պալ-
ման դրեց:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Պայմա՞ն... Ի՞նչ պայման:

ԱՇՐԱՖ.— Վոր նրան ընդունես ինքդ մենմենակ: Դեղ
հեա ցանկացալ առաձին խոսել:

ՅՈՒՍՈՒՅ.— Իսկ դու խոստացա՞ր :

ԱՇՐԱՅ.— Այո՛, խոստացա :

ՅՈՒՍՈՒՅ.— Շնորհակալ եմ : Հոգնել եմ այսոր :
Ե՛հ, Կուլա՛բ, Կո-լա՛բ... Իմ նոր վեղիբնե՛ր, իմ
բարեկամնե՛ր, ազդի կամքովն իրանն և դրված
իմ և ձեր ուսին, պետք և պահպանել պապերի
թողած այդ սուրբ ավանդը... Ձեր գործին ան-
ցեք : Քննե՛ք ու դատե՛ք և վաղը պատրաստ ինձ
ներկայացե՛ք :

ՎԵՋԻՐՆԵՐ.— Հանգստացե՛ք, տեր : Ամեն ինչ վաղը
պատրաստ կլինի (Դուքս եմ գնում) :

ՅՈՒՍՈՒՅ.— Դեև՛ր, դյուցազնե՛ր... դեև՛ր, դյու-
ցազնե՛ր... Խոջա Մուբարե՛ք, հոգնել եմ արդեն
և սաստիկ քողցած : Կարդադրի՛ր շուտով սեղան
պատրաստել :

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ.— Սեղանը ներսում պատրաստված և,
արքայից արքա. միայն թե տերս թո՛ղ շնորհ ա-
նի մի շա՛տ ջնջին բան իրան հիշեցնել :

ՅՈՒՍՈՒՅ.— Խոսի՛ր, միայն կարճ :

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ.— Արքայից արքա, դու քո մտերիմ
մարդկանցը վեղիբ նշանակեցիր... Դա իմաստու-
թյան պարզ ապացույց եր... սակայն մոռա-
ցար...

ՅՈՒՍՈՒՅ.— Ի՞նչը մոռացա :

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ.— Հին վեղիբներին...

ԼՈՒՔՅՈՒՆ :

ՅՈՒՍՈՒՅ.— Լա՛վ, այս բոպեյիո հրամայում եմ
պաշտոնանկ անել :

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ.— Այդ բավական չե՛ :

ՅՈՒՍՈՒՅ.— Ելի՛ ի՞նչ մնաց :

ԽՈՁԱ. ՄՈՒԲ. — Բրուտի դարձրած անխի՛ն անդամ, յերբ դարձնելուց նա դադարում է, դարձյալ, ինքն իրան, անշու՛նչ անխի՛ր, մի քանի ըսպե պտույտ է տալիս... Այսպես է նրանք: Հնարա՛վոր չէ մի հրամանով և մի որո՛ւմ մեջ հին վեղի՛ր-նեբի ուժը պահասեցնել: Նահանգապետներ, զին՛վորականներ և ուրիշ շատ-շատ ազնիվականներ նրանց մարդիկն են: Նրանք պաշտոնանկ լինելուց հետո, յերբ վոր վողջ մնան, վտաքի կհանեն ու կդրդուն գորքին, ամբոխին և քո թանկազին կյանքին կսպառնան:

ՅՈՒՍՈՒՑ. — Ծիշտ և այդ, բայց թե... ի՞նչ պետք է անել:

ԽՈՁԱ. ՄՈՒԲ. — Հին շահերից մին, յերբ դահ բարձրացավ, սիրով, ժպտալով, իր մոտ հրավիրեց հին վեղի՛րներին, իսկ այնուհետև, հրաման տվեց ջարդել բոլորին և հետո ասաց. — «Նոր վրանին նոր պարան»:

ՅՈՒՍՈՒՑ. — Արյու՛ւն... Չե, չե, չե... Ի՞մ ուժը խոտքն է, ճամբարությունը...

ԽՈՁԱ. ՄՈՒԲ. — Ծճամբարությունը, խմորի նման, վորոչ ձև չունի. ինչ ձև ամանի մեջ վոր լցնես, այն ձևն էլ կտանի: Չեյի ուղենա այդ ճամբարությամբ տիրոջն արյունը դուր թափված տեսնել:

ՅՈՒՍՈՒՑ. — (Մտածելով) Դեե՛ր, դյուցադնե՛ր... (Խոչա Մուրաբիֆի) Հրամայում եմ... կանչի՛ր Ադրմ բեկին, անձնապահ գորքիս հրամանատարին...

Դևե՛ր, դյուցազնե՛ր...

Խոզա Մուրաբեք և Ազըմ բեկ գալիս են :

ՅՈՒՍՈՒՖ .— Աղքատ բե՛կ, մինչ այժմ քո ինձ մատուցած ծառայությունը դնահատելով, պարզեում եմ քեզ խանության տիտղոս և խոստանում եմ, քո ինձ ցույց տված հավատարմության հավասար չափով, շտապ բարձրացում և պարզեատրում :

ԱԶԸՄ ԲԵԿ .— Արքայից արքան ինձնից կահանի մի շտեմնված հավատարմություն, դադանապահություն և ծառայություն իմ կյանքի դնով :

ՅՈՒՍՈՒՖ .— Հենց այս բոսիլիս, ծածուկ, խիստ ծածուկ, պալատ կկանչես հին վեղիբներին և... կբանտարկես :

ԱԶԸՄ ԲԵԿ .— Գլխի՛ս վրա, տեր : (Գնում է) :

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ .— Յերևաց իսկույն, վոր տերս ինձնից շատ իմաստուն է : Այժմ թույլ տրվի հայտնել տիրոջս, ինչպես վոր կարգն է, մեր մեծ հարեմում, սիրուն հարճերը պատրաստվել են գալ, նոր արքայի առջ խոնարհվել և իրենց անկեղծ հավատարմության յերաշխիքը տալ :

ՅՈՒՍՈՒՖ .— Ինչպես վոր կարգն է, թո՛ղ այդպես լինի :

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ .— (Ծափ է տալիս, հարեմում սկսվում է յերաժշտություն, դուրս են գալիս հարեմի կանայք, խոնարհվում) Առաջնորդեցե՛ք կենաց աղբյուրին, փառահեղ սեղան և ընծա բերե՛ք ձեր

բյուր շնորհներն: Թո՛ղ նրա շուրջը ջաննաթը
ծաղկի և հուրինները քաղցր որորե՛ն, լուսե մար-
մինը արեղակնափայլ մեծ շահն-շահի... .

Հարեմի կանայք նազանքով առաջնորդում են
Շահ Զուսուֆին:

ԽՈՁԱՄ ՄՈՒԲ.— (Մենակ) Բայց այս վախկոտը ծա-
ռայութիւնն չղնահատեց... Վոչ մի աստիճան
ինձ չշնորհեց... և դրա համար, մի որ կղղջա...

ՎԱՐԱԳՈՒՅՐ

Բ. ՊԱՏԿԵՐ.

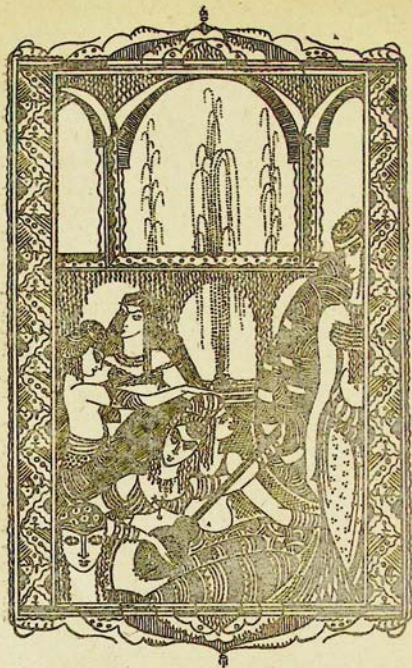
ՀԱՐԵՄ: Մեջտեղում ավագան ջրացայտով:
Նստած են կանայք, մի մասը նվագում է,
մյուս մասը յերգում քալսծոտ: Ղայլան ծխող-
ներ, քարալսված մշուշոտ անծանոթին մեջ:
Մտնում է նազու խարունը, գնում է գունագեղ
և նկարագարդ լուսամուտի մոտ: Կանայք աչքե-
րով հետևում են նրան:

ՁԱՐԱՅԱԾ ԿԻՆ.— Ասես՝ աշխարհի հողսերն իրան
աված լինելին:

ԿՐԲՈՏ ԿԻՆ.— Դժվար է նրա համար այժմ այս-
տեղ, նա յերազում և Ձեյի արքային, վոր զնաց,
չկա...

ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ԿԻՆ.— Մի՞թե խկապես սիրեց նրան
նա, թշտութիւն մեջ:

ՊՃՆԱՍԵՐ ԿԻՆ.— Հպարտութիւնը նրան մղեց լուկ
այդպես հանդուգն մի արարմունքի:

ՉԿԱՄ ԿԻՆ. — Տանել չեմ կարող յես հարարտ կանանց :
ԿՈՒՅՈՒՄԱՎԻՉ ԿԻՆ. — Յես եւ չեմ կարող... դեղեցիկ
եւ և անպիտան կինը :

ՉԿԱՄ ԿԻՆ. — Ի՛նչն և դեղեցիկ... ասում են այստեղ
(ցույց տալով) ականջի յետև մի հատ սև բիծ
կա :

ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ԿԻՆ. — Բայց մեր նոր արքան, յերբ
բոլորիս եւ անողեց, շոյեց, նրա հետ հատուկ
մեղմուքյամբ խոսեց... և դեռ կխոսեր, յեթե
Ֆիրուզան փորձված սիրո բոլոր ձևերով, չհրա-
պուրեր թաղափոսին և...

ԹԱՆՄՈՏ ԿԻՆ. — Չարժի մտածել... Յերդիր թախի-
ծով, զայլանից քաշիբ, ծխի ու յերգի մեջ եւ
հողուղ վառ կրակը խեղդիր...

ՉԱՐԱՅԱԾ ԿԻՆ. — Յեթե ձեռիցս դար, յես կխեղդեյի
Նաղլու խաթունին, վոր լուսամուտից նայում և
այնպես :

ՊՃՆԱՍԵՐ ԿԻՆ. — Նրա նայվածքը հանդիստ չի տա-
լիս և խոսվում և աղնիվ Ֆիրուզա խաթունի հո-
դին... Իսկ մեր սիրելի Ֆիրուզան լալն և, հան-
դուղն, ուժեղ և կարեւորը, նա մեր պաշտպանն և :

ՉԿԱՄ ԿԻՆ. — Նա ցանկանում և լինել պալատի առա-
ջին կինը :

ՉԱՐԱՅԱԾ ԿԻՆ. — Յեղ արժանի յե :

ՊՃՆԱՍԵՐ ԿԻՆ. — Ինձ համար ամեն-ամեն ինչ մեկ
և : Յես կին եմ միայն և դեղեցիկ եմ... այդքանն
արդեն ինձ բավական և : Ով ապահովի ինձ լավ
զգեստներ, զարդ ու զարդարանք և հանդիստ մի
կյանք, նրա մոտ եւ յես կմնամ, կապրեմ... Իսկ

- Թող մտածեն և հուզվեն նրանք, վորոնք ուղու՛մ են ժամանակից շուտ թառամել, թռչնել:
- ԿՈԿՈՉԱՎԻԶ ԿԻՆ.** — Յես մինչև անգամ չեմ ծիծաղում, վոր յերեսիս մաշկը ծալքեր չունենա:
- ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ԿԻՆ.** — Ա՛յ «հին թաղավոր», ա՛յ «նոր թաղավոր»... մեզ պետք է միայն արքա, թաղավոր: Կնոջը պետք է մի ամուսին, վոր ունենա բարձր և զորավոր դիրք, թե ունեցա՛վ ել զորավոր մարմին, այդ ել քո բախտին:
- ԿՐՔՈՏ ԿԻՆ.** — Իսկ ի՞նչ եք կարծում... նոր թաղավորը կարող է թերևս բոլոր կանանցս ել բախտավորացնել: Չնկատեցի՞ք, առաջին դիշերն, նա պատրաստվեց բոլորիս դա՛վանքն միաժամանակ վայելելու և կիրքը բորբոքվեց. նրա աչքերը խիստ պղտորվեցին և նա նմանվեց մի յերածիշտի, վորն իր յերգի մեջ տենչում է բոլոր գեղեցիկ կանանց հրապույրներն ի մի ձուլելու:
- ՊՃՆԱՍԵՐ ԿԻՆ.** — Այո՛, դա ճիշտ է... Յեթե Ֆիրուզան, մեզ վերջին պահին չհեռացներ, նոր թաղավորը արդեն պատրաստ եր բոլոր կանանցս իր մոտ պահել և...
- ՉԿԱՄ ԿԻՆ.** — Անկուշտ և հողա՛յ...
- ԿՐՔՈՏ ԿԻՆ.** — Միմիայն հողին ի՞նչ պետք է անեմ:
- ԹԱՆԾՈՏ ԿԻՆ.** — Չարժի մտածել... Յերգիր թախծորեն, դայլանից քաշիր, ծիխ ու յերգի մեջ ել հողուդ վառ կրակը խեղդիր...:
- ԿՐՔՈՏ ԿԻՆ.** — Յե՛վ մտածել, վոր այս պահին, ինչքան մարդիկ կան կարոտ նույն ա՛յն տենչանքին, վորի կրակով վառվում ենք ներքուստ:

Կանայք սկսում են մտածալ լուսամուտներին
ասես փնտռում են հեռու հորիզոններ: Ներսե
մտնում Եղոջա Մուրարեբէը, վառը գետինն է
խփում, փշափաղիչ ճայնով:

Խ. ՄՈՒԲ. — Լուսամուտներից հեռանալ խելույն:

Հարեմի կանայք իրար են խառնվում, ասես
աղուևակների խումբ լինի:

ՆԱԶԼՈՒ. — Ինչո՞ւ յես նորից կատաղել, Տերո՛ւկ:

Խ. ՄՈՒԲ. — Յերազանքներն եմ տեսնում հարեմի կա-
նանց աչքերում... Իսկ կանանց համար ամեն մի
յերազ վառ է վերջանում:

ՆԱԶԼՈՒ. — Ինչքա՞ն ցուրտ են քո խոսքերն այսօր,
Սոջա Մուրարեք... Այն հողիները, վորոնք մըր-
սում են, ի՞նչ ունեն բացի յերազանքներից:

Խ. ՄՈՒԲ. — Կի՞նը, մանավանդ այստեղ, հարեմում,
պեռք չես յերազի:

ՆԱԶԼՈՒ. — (Չեղագեղ ծաղկամանի միջից վերցնելով
մի ծաղիկ) Բա՛վախանության համար մարդկե-
րանց, կարում են ծաղիկն իրա թփից... ծաղիկն
այդ պահին վռչինչ չի զդում, միայն ցողունն է
լռիկ ձողստում: Դա հրաժեշտի, հավերժ բա-
ժանման, արտասուքն է իրական կյանքից:

Խ. ՄՈՒԲ. — Հեաո՞, իսկ հեաո՞...

ՆԱԶԼՈՒ. — Հեաո, զնում են ծաղիկն այդ չքնաղ
չքեղ ամանում, ջրի մեջ պահում: Թ՛վում է, թե
նա սպրում է այնտեղ առաջվա նման, բացում է
նույնիսկ թերթերն իր նուրբ, թիթևախ նման է
մեղմադձուտ ժպտում է մարդկանց: Ո՛ր, այդ

Ժպիտը, վոր պարտադիր ե... յերազանքն ե այդ
ծաղիկին քնքուշ, վոր թոռմելու յե :

Խ. ՄՈՒԲ.— Հեռու յես դնում...

ՆԱԶԼՈՒ.— Միևնույնն ե... Մեզնից ամեն մեկն
նման ե ծաղիկն, թփից կտրված : Նրա այդ ան-
շարժ թվացող կյանքը լուռ, բայց սրընթաց մի
սլացում ե, ուղղված դեպի մահ :

Խ. ՄՈՒԲ.— Ուղղված դեպի մահ :

ՆԱԶԼՈՒ.— Այո՛, դեպի մահ : Թո՛ղ վոր, ուրեմն,
մահվան մութ ճամբին, լուսե մի յերազ մեզ լու-
սավորե...

Վերջին մախադասության ժամանակ մտնում
ե Ֆիրուզա խաթունը, զգացվում ե մտավոր փո-
քորիկ :

ՖԻՐՈՒԶԱ.— Իսկ ո՞վ ե զո այդ յերազը լուսե :

Խ. ՄՈՒԲ.— (բարկությամբ) Իսկ դու ինձ ասա, ո՞վ
ե ավել քեզ իրավունք այդպես հանդուգն ձևով
հարցում անելու :

ՖԻՐՈՒԶԱ.— (Նազուի ուսից բռնելով) Քեզ հարց եմ
տալիս, ասա, ո՞վ ե զո յերազը լուսե :

Խ. ՄՈՒԲ.— Չհամարձակվես դու ձեռք տալ նրան :
Քեզ հարց եմ տալիս.— վո՞րտեղից զո այդ հար-
ցում անելու հանդուգն ձևը իմ ներկայության :
Աես թազուհյաց թազուհի լինի :

ՖԻՐՈՒԶԱ.— Յե՛վ լինելու յեմ :

ԿԱՆԱՌՔ.— Ինչպե՞ս :

Խ. ՄՈՒԲ.— Ի՞նչ ասիր :

ՖԻՐՈՒԶԱ.— Յե՛վ վոչ մի արդեւէ չի կարող յերբեք
խափանել ճամբաս : Շահ Յուսուֆի հետ յես եմ

անցկացրել զիշերն անքուն: Յես բաց եմ արել
Հրապույրներիս անվերջանալի շտեմարանը՝ ջեր-
մաջերմ խոտքեր, նազանք ու դալանք, մարմնի
բյուր ձեեր, այդ բոլորի հետ մի սառը քրտինք,
վորը նշանն և ստեղծագործման... Նորընտիր
շահը ամենքից առաջ ինձնից կունենա ծնունդն
առաջին և այն ևլ տղա... Հավատացած եմ...
Յես Հիմիկանից ինձ մայր եմ զգում թագաժա-
ռանդի... Լսեցի՞ր այժմ, Խոջա Մուրարեք:

Խ. ՄՈՒԲ.— Լսելը քիչ է:

ՅԻՐՈՒՉԱ.— Ուղում ես ասել, մինչ այդ իմ ճամ-
բին հաղար արգելքներ... .

Խ. ՄՈՒԲ.— Այո՛, արգելքներ կարող են լինել:

ՅԻՐՈՒՉԱ.— Կարո՞ղ են լինել... Եդ վազրի
նման, գիտեմ յես կոյիլ ամեն տեսակի արգելքի
ընդդեմ... միայն կա մեկը...

Խ. ՄՈՒԲ.— Միմիայն մե՞կը...:

ՅԻՐՈՒՉԱ.— Այո, միմիայն:

Խ. ՄՈՒԲ.— Ո՞վ է այդ մեկը և ինչո՞ւ մեկը:

ՅԻՐՈՒՉԱ.— Յես կին եմ, խոջա, իսկ կնոջ սիրտը,
հաղար մի անտես ներքին թելերով իսկույն զգում
և հակառակորդին:

Հարեմի կամայք սկսում եմ ցրվել, նազում
ևս ուզում ե հեռանալ:

Խ. ՄՈՒԲ.— Նազու խաթուն, դո՛ւ ինչո՞ւ յես
դնում:

ՆԱՉԼՈՒ.— Իր բարկության մեջ լավ է առանձին
թողնել խաթունին:

- ՖիրՈՒԶԱ.**— Յես առանձնության կարիք չեմ գտում :
ՆԱԶԼՈՒ.— Իսկ յես գտում եմ :
- ՖիրՈՒԶԱ.**— Ըշմարիտ չե այդ... Մնա՛ դու այստեղ և ինձ ականջ դիր : Յերբ Յուսուֆ արքան, սիրո առաջին ընթացքից հողնած կարգադրեց իրան առանձին թողնել, յես առիթ գտա սենյակում ելի մի քիչ մնալու... Նա դեռ պառկած եր, աչքերն շեշտակի խրած անորոշ տարածության մեջ : Հետո թուլթ վերցրեց, սկսեց գրել...
- Խ. ՄՈՒԲ.**— Նազու, ճի՞շտ ե, վոր նորընտիր արքան գրում ե այժմ բանաստեղծություն :
- ՆԱԶԼՈՒ.**— Այն վո՞ր գրադետ պարսիկն ե, վոր կյանքում չի փորձում բանաստեղծություն :
- ՖիրՈՒԶԱ.**— Իսկ Յուսուֆ արքան իրա գրածը ո՞ւմն ե կարդում :
- ՆԱԶԼՈՒ.**— Ձգտեմ ումը, բայց յերեկ գիշեր ինձ կանչել տվեց, նստացրեց իր մոտ, հարց ու փորձ արեց հնից ու նորից, հետո սկսեց, վողևորությամբ, իր գրած տողերն կարդալ բարձրաձայն :
- ՖիրՈՒԶԱ.**— Իսկ ի՞նչ եր գրած :
- ՆԱԶԼՈՒ.**— Յես պարտավոր չեմ հայտնել արքայի գրած տողերի բովանդակությունն ամեն մի կնոջ :
- ՖիրՈՒԶԱ.**— Ամեն մի կնո՞ջ... ոգնիր ինձ, Խոջա, վոր կարողանամ ինքս ինձ զսպել...
- Խ. ՄՈՒԲ.**— Հանդարտ պահիր քեզ, Ֆիրուզա խաթուն... Ով վոր ուզում ե իշխել մեծ մարդկանց կամքերի վրա, ամենից առաջ պետք ե դիտենա՛լսել իմանալ, առանց վրդովման :
- ՖիրՈՒԶԱ.**— Յես չեմ վրդովվում... Մխայն թող ասի, ինչե՞ր ե գրում նոր շահնշահը, ի՞նչ և ո՞ւմ մասին :

Յ. ՄՈՒԲ. — Եկե՛ք անձնական մի դադանիք չկա նադ-
լու խաթունի և արքայի մեջ, նա մեզ պարզ
կասի:

ՆԱԶԼՈՒ. — Անձնական դադանի՞ք... Իմ և նորընտիր
արքայի միջև՞...:

ՖԻՐՈՒԶԱ. — Ինչո՞ւ յես հուզվում... քո ամբողջ
կյանքը մենակութուն և յեղև շարունակ: Յերբ
նախկին արքան մերժեց քեզ իրա հետք վեր-
ցնել... նորից մեն-մենակ մնացել ես դու...
Իսկ մարդկանց համար, մանավանդ կնոջ, փոր-
ձությունները ամենամեծը մենակութունն և...:

ՆԱԶԼՈՒ. — Վոչ, յերբեք, յերբեք...

ՖԻՐՈՒԶԱ. — Այսինքն ի՞նչ յերբեք... Եկե՛ք հիմա
և նորանոր կապով կապված չես դու՞մ Եւուսեֆ
արքային, ուրեմն ասա, նա ի՞նչ և գրում:

ՆԱԶԼՈՒ. — Արքան գրում և դատողություններ ապ-
րած սրերի և կյանքի մասին:

ՖԻՐՈՒԶԱ. — Եկվ նա կարդում և, իսկ դու լսո՞ւմ
ես:

Կ. ՄՈՒԲ. — Շատ ճիշտ եր ասված, — «Ամեն կնոջ
սիրտ հաղար մի անաս նրբին թեկերով իսկույն
դդում և հակասակորդին»:

ՆԱԶԼՈՒ. — Վոչ, սխալվում եք, յես մտադիր չեմ
հակասակորդը լինել վոչ վոքի: (Լռությունից
հետո քնարական հուզականությամբ) Պատմել են,
գիտեմ, թե ինչպես նախկին շահերից մեկը կնու-
թյան վերցրեց քեքուչ, դրայուն, շուշանի նման
մի պարսպուհու, անունը Թո՛ւթի... սիրեցին
նրանք, սիրեցին միմյանց արտակարգ սիրով...
Թո՛ւթի համար, մեծ սիրտ առաջ, փառք, իշ-

խանություն կորցրին իրանց խաբուսիկ փայլը...
Բայց աշխարհումն այս ունայն, անցողիկ, ո՞ւմն
ե տրված ապրել յերջանիկ յերկար ժամանակ...
Վաստիոզ մոմի պես ապառվեց կինն այդ իր սիրո
բոցով և մի դաժան որ, մահվան ցուբտ քամին
փչեց ուժգնորեն և մոմը հանդավ և թո՛ւթին մե-
ռավ...

Խ. ՄՈՒԲ. — Հարեմի մյուս կանայք նրան թունավո-
րեցին...

ՖԻՐՈՒԶԱ. — (Աչքերում մի փայլատակում) Թունա-
վորեցի՞ն...

ՆԱԶԼՈՒ. — Թունավորեցին... Ձեզ, թող ձեզ լինի
թաղավորական այս շքեղությամբ վոսկեղոծ
քանտը... յես նախընտրում եմ լեռների ողբը,
տարածությունն ազատ դաշտերի, դժվարություն-
նով վաստակված չոր հաց, կապույտը յերկնի,
և հողու անդորր, սեր, ազատություն...:

Խ. ՄՈՒԲ. — (վզմիտի նման փշուսվելով) Լսի՛ր, հե-
րիք ե... վտանգավոր ե խոսքերիդ վողին-
(շուրջի կանանց) հեռացեք իսկույն, ի՞նչ եք հա-
վաքվել, ինչո՞ւ յեք լսում:

Մտնում ե Մուփադդալը:

ՄՈՒՖԱԴ. — Արքայից արքան ցանկացավ իր մոտ...

ՖԻՐՈՒԶԱ. — Ինչպե՞ս, զարթնե՞լ ե...

ՄՈՒՖԱԴ. — Այո, զարթնել ե և ցանկանում ե...
Նազյու խաթունին:

ՆԱԶԼՈՒ. — Ի՞նչ, ինչո՞ւ համար:

ՄՈՒՖԱԴ. — Այնպես, կանչում ե...

ՆԱԶԻՆԻ.— Այդ չի կարելի...

ՖԻՐՈՒԶԱ.— Յես ել եմ ասում այդ չի կարելի...
Լսիր ինձ, Նաղլու, խարելն ինձ հեշտ չես... Լսեք
ինձ, կանայք, տեսնո՞ւմ եք սրան դեղածալ մի
ոձ, մոր սողոսկիկ և մեր հարեմից ներս և բույն
և դնում: Նախկին արքային չքող կանանց մեջ
միայն սու կողմեց բացառությունը... Յեթե աշ-
խարհի կանանց հավաքեն և նրանց բոլոր խորա-
մանկությունն դնեն կշեռքի նժարի մի կողմն,
սրա արածը մյուս նժարում ավելի՛ ծանր կշիռ
կունենա... Զուհարեթյունն այն կեղծ դիմակն
և, մորոյ ծածկված ավելի հեշտին, հաճախ խա-
րում են տղամարդկանցը:

Բ. ԿԻՆ.— Իսկ Յուսուֆ արքան մի տղամարդ և...

ՖԻՐՈՒԶԱ.— Յե՛վ ուժեղ, և՛ թույլ ինչպես տղա-
մարդ... Ինչո՞ւ յեք կանգնել, հարձակվեցեք
չուտ Նաղլուի վրա, պատանեք կաշին, դղեք մա-
ղերը, խեղդեցեք նրան, քանի նա ինքը... (հար-
ձակվել և ուզում նազուի վրա):

Կանանց մեջ շարժում:

Խ. ՄՈՒԲ.— (Ահավոր ճիչով) Հանդա՛րտ... հեռա-
ցե՛ք...

Կանայք կանգ են առնում:

Խ. ՄՈՒԲ.— Ճանապարհ ավելք արքայի սիրուն, ար-
քայի կամքին:

ՖԻՐՈՒԶԱ.— Ձե, չե, չեմ թողնի... (նետվում է և
չոփում նազուի առաջ արտասվաթառն ու դառ-

Յաղի) Նաղլո՛ւ, իմ Նաղլու, քո այդ մեղմու-
թյամբ, անդամադրելի կանացիությամբ, մի խլիբ
ինձնից Յուսուֆ արքային... Աղաչում եմ քեզ,
աղաչում իրրեւ մի կին, վոր հաստատ հալատա-
ցած ե, թե իր արդանդում մի թաղածառանդ
ծնունդ ե առնում ե մայր ե դառնում: (Մագերը
սիւռում ե Նաղլուի վտտների առաջ):

Նաղլուն հետ-հետ ե քաշվում:

Ձ. ՄՈՒԲ. — Ճանապարհ տվեք արքայի սիրուն, ար-
քայի կամքին:

Կամայք շարք են կանգնում, Ֆիրուզան ըն-
կած ե: Իսկ Նաղլուն անշարժ:

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ի Յ Ր

Գ. ՊԱՏԿԵՐ

Պալատում դահլիճ: Յուսուֆը նստած ե
քախտին, նրա վտտներին, գետնի վրա, նստած
Նաղլուն, խոնարհ:

ՅՈՒՍՈՒՖ. — Շքեղանք, արվեստ ե կյանքի բոլոր
բարձրագույն ձևերն թաղալորներն են միայն ըս-
տեղծել: Շահերն են կերտել դեղի, պերճանքի, ան-
մահ կոթողներ, վորպեսզի մարդկանց սերունդը,
հալերժ, դաջերով, դիտի: Մտտիս մեջ, ասես, ան-
դադար յերգող տալիզներ լինեն... Գեղեցիկ
կանայք աղնվացնում են մարդկային հուզին...
Մարդ, յերբ սիրում ե, բարի յե դառնում... բա-
րիք եմ ուզում ամբողջ մարդկության, փարթամ

Հարստին, հետին աղքատին և այդ բարբիքը յես
կիրադործեմ... Լափ և, շատ լափ և թաղալոր
լինել... :

ՅՈՁԱ ՄՈՒԲ. — (մտնելով) Մեծ Ծահն-Ծահը միշտ
ապրած կենա :

ՅՈՒՍՈՒՅ. — Ի՞նչ նորութիւն կա, խոջա Մուրարեք :

ՅՈՁԱ ՄՈՒԲ. — Տերս մողջ մնա, նոր վեղերները ներ-
կայացել են և ցանկանում են իմանալ, արդո՞ք
արքայից արքան արամադի՞ր և իրենց ընդունել :

ՅՈՒՍՈՒՅ. — Այդ ի՞նչ հարցում և, ասա՛, թո՛ղ ներս
դան :

(Խոջա Մուրարեքը ծափ և տալիս, յերկու
նեբֆինինք տամուս էն նազուլին) :

ՅՈՒՍՈՒՅ. — (մեմալ) Ինչպիսի՞ սրեր և ի՞նչ դիշեր-
ներ յես անցկացրել եմ արդեն պալատում...
Կյա՞նք ևր թե՛ յերազ... (վերցնելով արծաթյա
հայելին) Մի՞թե իսկապես զեղեցիկ եմ յես...
Ինչո՞ւ այդ մասին թաղալոր չեղած յես չեյի
լսել... Հարեմի կանայք բոլորն ևլ դտան, վոր
զեղեցիկ եմ, հուժկու, կորովի. կարապի նման
ծոցո յոզ ավին, բլբուլի լեզվով ինձ փաղաքչե-
ցին... Այժմ, յերբ կյանքի յերկու կողմին ևլ
անձամբ ծանոթ եմ, պետք և անաչառ իմ խոսքն
ասեմ. — Գեղեցկութիւնը, վորն անմահ և, ամ-
բոխի դործ չե :

ՅՈՁԱ ՄՈՒԲ. — (դռնից) Յերկրպագեցեք կենաց ազ-
բյութին :

(Մտնում էն նոր վեղերները) :

ՅՈՒՍՈՒՅ — Յեկե՛ք, սիրելի՛ք, այսոր մեր ազգի և մեր պետութ՛յան մասին ուզում եմ խոսել և յսել: Ասացե՛ք տեսնեմ, ինչպե՛ս են դնում յերկրի դործերը:

ՋԵՄԻԼ — Ամեն ինչ լավ և, արքայից արքա: Պետք է քեզ հայտնենք, վոր յերեկ մի խումբ շատ հարուստ մարդիկ մեզ դիմում արին և իրանց անկեղծ ծառայութ՛յունը առաջարկեցին:

ԿՈՒՐԲԱՆ — Խնդրեցին թույլ տալ, վոր բանվոր մարդկանց և մշակներին սիրով հավաքեն և կամուրջների, ճանապարհների վերաշինութ՛յան իսկույն ձեռնարկեն:

ՋԵՔԻ — Մի խումբ պատվավոր վաճառականներ, վորոնց մեջ նաև մի անգլիացի ազգեցիկ Բալյոզ, մեզ ներկայացան և հայտնեցին, վոր նորընախ բաժին, իրանք պատրաստ են, սիրով ծառայել...

ԹԱՄԱԶԱՆ — Յեթե մենք, նրանց դյուրութ՛յուններ տանք ու պայման կնքենք, նրանք պատրաստ են դործարան բանալ, բոլոր պետութ՛յանց հետ կապ հաստատել, մեծ յերկրների բարիքներովը վողջ Պարսկաստանը հարստացնել:

ՅՈՒՍՈՒՅ — Պատրաստեցեք շուտ թաղավորական մի հրովարտակ և հայտնեցեք այդ պատվավոր մարդկանց, վոր իրանց բոլոր ցանկութ՛յունները, իսկույն, մեր որոք, կիրադործվեն:

ՋԵՄԻԼ — Շատ բարի, տեր լո՛ւ:

Մտնում է Մելլաման, բոլորը վտտի. նա նստում է Յուսուֆից հետո առաջից տեղը և Յշամ է անում դեպի դուռ:

(Խոջա Մուրաբեբի մտնելով մատուցում է ան-
սեյի մեջ մի քանակագին ըմծա) :

ՄԵՎԼԱՆԱ. — Տեր իմ, մայրաքաղաքի վաճառա-
կաններն այս համեստ ընծան ահիվ դնում են կե-
նաց աղբյուրի վտանքի առաջ և խնդրում են,
վոր արքայից արքան մեծ շնորհ անի իրանց տե-
սության արժանացնել :

ՅՈՒՍՈՒՅ. — Խնդրեմ : Հարգանքով ներս բերեք
նրանց :

Խոջա Մուրաբեբը դուրս :

ՅՈՒՍՈՒՅ. — Այսօր իմ կյանքի յերջանիկ օրն է .
ամբողջ Իրանին յես պետք է ցույց տամ, վոր
Թաղավորը ժողովրդի հետ սրտանց կապված է :

ՍՈՋԱ ՄՈՒԻ. — (դռնից) Յերկրպագեցե՛ք մեծ շահն-
շահին :

Վաճառակամները մտնելով յերկրպագում են :

ՅՈՒՍՈՒՅ. — Ձեր հավատարիմ այցելությունը ուրա-
խալի յե : Հաստատ ասում եմ, ձեզ նման մար-
դիկ, հմուտ ու տեղյակ յերկրի դանձերին,
հմուտ ու տեղյակ հարևան ազգաց ճանապարհնե-
րին, բոլորի ջանքով, արդար առևտրով, պետք
և աշխատեն, վոր թշվառ, հյուծված այս մեր
յերկիրը, իր հարստությամբ փայլի ու ծաղկի :
Հարստությունը մի ազգի թաղն է և դուք կլինեք
իմ դլխի թաղի ազամանդները :

Ա. ՎԱՃԱՄ. Արքայից արքա՛, մենք յերջանկության
խոսքեր չենք դռնում : Առաջին անգամ Պարսից
աշխարհում, Իրանի դահին բաղմած մի արքա,
պատիվ և անում էր արեղնափայլ շնորհը սիրելի

համեստ, դժբախտ, առևտրի մարդկանց: Մեր
դլխի վրա կաշխատենք պահել այդ մեծ շնորհը:
ՅՈՒՍՈՒՅ — Ձախազանց դո՛ւք ենք մեր ժողովրդից:
Վոր այսպես ջերմին հալատարմությամբ, իր
ղղացմունքը յեկալ մեզ հայտնել: Վաճառական-
ներ մեծն իրանի, ձեր խնդրանքները բավարարված
են: Մեր մեծ վեղիբը, Միրզա Ջեմիլ խան, շու-
տով կհանձնի ձեզ մի հրովարտակ, վորով, մեր
որոք, կվայելեք դուք ամեն տեսակի ոժանդա-
կություն, պատիվ և հարգանք:

ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐ — Կեցցե՛ք լուսատու, բարերար աղ-
բյուր, մե՛զ Յուսուֆ արքան: (Դուրս եմ գնում):
Դրսում աղմուկ:

ՅՈՒՍՈՒՅ — Ի՞նչ աղմուկ է այդ:

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ — (ներս է մտնում այլայլված) Արքա-
յից արքա, յերեք անձանոթ մարդիկ են յեկել,
վորոնք հաղած են հին ցնցոտիներ, բունի ուղում
են քո վտան համբուրել: Նրանք պնդում են, վոր
կենաց աղբյուրին վաղուց ծանոթ են և խնդիր
ուենն:

ՋԵՄԻԼ — Հանգստացե՛ք, տեր, նրանց խնդիրը ինքս
կքննեմ:

ՅՈՒՍՈՒՅ — Վո՛չ, վո՛չ, այդ լավ չէ: Խոջա Մուբա-
րե՛ք, ներս մտցրու նրանց... Մի՞թե հոր համար
բոլոր վորդիքը հավասար կերպով սիրելիներ չեն:

Խոջա Մուբարեֆը ներս է մտցնում յերկրորդ
արարվածի յերեք գյուղացիներին:

ՋԵՄԻԼ — Կարդ ու կանոնը խանդարում էք դուք:
Շո՛ւտ, առաջ անցե՛ք:

ՅՈՒՍՈՒՅ.— Ասացեք տեսնեմ, ի՞նչ խնդիր ունեք:

Ա. ԳՅՈՒՂ.— (ուրախ շփոքմունքով) Հա՛...:

ՅՈՒՍՈՒՅ.— Ասա՛, մի քաջվի՛ր, ինչո՞ւ յեք յեկել:

Ա. ԳՅՈՒՂ.— Այն և... Ուղում ենք, քանի վոր հիմի պատուօթյուն և, Շահն ապրած կենա, հող չունենք...

ՅՈՒՍՈՒՅ.— Լա՛վ, լա՛վ, հասկացա: Միրդա Ձեմիլ խան, կարդադրի խելույն այս մարդկանց համար հողեր պարզեկել:

ԳՅՈՒՂ ԱՅԻՔ.— Շահն ապրած կենա:

ՁԵՄԻԼ.— Տերս արդար և, մի քանի մարդու հողեր պարզեկել ինչ դժվար բան և. սակայն մտածեք, սրանք մենակ չեն. յերբ սրանց տփինք պետք և բուրն ևլ անվերջ պահանջեն: Յնրկնի աստղերի թիվը կհասնի, բայց սրանցը վոչ. իսկ մենք չենք կարող ուրիշի հողն ու սեփականությունը խլել, սալ սրանց. դա արդար դործ չէ:

ՄԵՎԼԱՆԱ.— Անարդար դործ մենք յերբեք չենք անի:

ՅՈՒՍՈՒՅ.— Այս՛... Անարդար դործ մենք յերբեք չենք անի:

ՁԵՄԻԼ.— Մենք մեր գյուղացուն լա՛վ ենք ճանաչում: Նա իր վիճակից վոչ մի սր դոհ չէ, դոհ ևլ չի լինի: Տրխափորից աստված մեզ վերկի: Խորամանկ, աղետ, խարդախ, խարերա...

Ա. ԳՅՈՒՂ.— Յա՛... (Յուսուֆիլի) Ձլինի՛, վոր դու սրան լես... Բա՛, ինչե՛ր ասաց:

ՅՈՒՍՈՒՅ.— (հանդարտ) Լա՛վ:

Ա. ԳՅՈՒՂ.— Դու մեզ լա՛վ գիտես, քեզ մոտ յեղեկ ենք, այն ժամանակը, վոր դու մեզ համար նամակներ ու արխաներ ելիր գրում... Ե՛հ...

ՄԵՎԼԱՆԱ.— Լռի՛ր:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— (դժգոհ) Լռի՛ր, ասում եմ:

Ա. ԳՅՈՒՂ.— Սրան մի՛ լսիր, մեզ հայհոյում ե...

ՅՈՒՍՈՒՖ.— (բարկացած), Լռի՛ր, ասացի: Հեռացրե՛ք մի՛ք սրանց:

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ.— Դահլճին կանչե՞մ:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Վոչ, հարկավոր չե, հեռացրե՛ք մի՛այն:

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ.— (դռնից փերբաշներն կանչելով, գյուղացիներին դուրս ե գշել տալիս) Աղոթք արե՛ք կենաց աղբյուրին, վոր ձեզ կյանք բաշխեց: Գյուղացիները դուրս:

ՄԵՎԼԱՆԱ.— Արքայից արքան այսոր փայլեց իր արդարությամբը: Թագավորների պատմության մեջ թող մի նոր եջ բացվի ու յերգիչները այս պայծառ որը թո՛ղ բանաստեղծեն:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Բանաստեղծներին, արվեստի մարդկանց ու յերգիչներին լավ վարձատրեցե՛ք: Մերունդներ կանցնեն, աշխարհ կլիոխվի, գեղեցիկ ու լավ ասված խոսքերը, գիշերվա փայլող աստղերի նման, միշտ վառ կմնան: Աշխատե՛ք նրանց մեր ճշմարտության ուղիներն ցույց տալ...

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ.— (մտնելով). — Տեր արքա, մի խումբ դինված մարդիկ պալատ են յեկել. Աղըմ բեկը, վոր պալատի կարգի պահպանության գլխավոր պետն է, թույլ ե տվել ներս, քանի վոր նրանց առաջնորդողը, տիրոջ սիրելի, քաջ Կուլար խանն է: Այժմ նա կանգնած դահլճի դրսում, կենաց աղբյուրին ուղում ե տեսնել, առանձին խոսել:

ՅՈՒՍՈՒՓ.— (վեզիրնեբիմ), *Կուլաքն և յեկել խոսելու ինձ հետ: Մեզ մենակ թողեք: Ուշում և ինձ հետ առանձին խոսել և այդ խոստումը տրված և նրան:*

վեզիրները գմում են:

ՋԵՄԻԼ.— (իսկույն մտնելով) *Անդլիացի մեծ միսորը Բալյոյը, յոր ազդեցությունն ունի մեր բալյոյ վաճառականաց և կալվածատեր ազնվականաց վրա հավասար, խնդրում և շտապ մի ունկրնդություն:*

ՄԵՎԼԱՆԱ.— (մտնելով) *Տեր իմ, մեծ անդլիացին տես նեւոյ այստեղ Մերյե Կուլաքին, զինված մարդկանց հետ, հարմար չի դառել պալատում մնալ:*

ՅՈՒՍՈՒՓ.— *Սա՛ ինչ բան և, մե՞թե ինքներս չենք տերը մեր յերկրի:*

ՄԵՎԼԱՆԱ.— *Տեր արքա, մեր պետության այս սկզբի սրին, սխալ կլինենք այդպեւ խորամանկ և ուժեղ մեկին լարել մեր դեմը:*

ՅՈՒՍՈՒՓ.— *Շուտով գնացեք և դորժը պարզեք:*

վեզիրները դուրս:

ՅՈՒՍՈՒՓ.— (խոշտ Մուրարեֆիմ) *Կանչի՛ր Կուլաքին:*

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ.— *Մի խնդիր, տեր իմ, հակառակ, յոր յես կրկին և կրկին խնդրեցի նրանց զենքերը հանել ու պահապանի մոտը պահ թողնել, նա հակառակեց: Պալատում յեղած սրենքի մասին թեև խոսեցի, բայց նա չզիջեց պատասխան խկ տալ:*

ՅՈՒՍՈՒՓ.— *Խնդրիր, թո՛ղ ներս դա:*

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ. — (դռնից) Յերկրպապէ: մեծ Շահնօ
— Շահին:

Կուլարն ուղիղ ներս եւ մտնում, հանում եւ վը-
րայից արան: Նա զինված եւ ամբողջ մարմնով:

ՅՈՒՍՈՒՖ. — (վառճի) Յե՛կ, իմ սիրելիս... միշտն
ասած, յերբեք չեյի սպասի, վոր իմ մտերիմ
Մերյե Կուլարը կարող կլինի իմ դեմ այսպիսի
անհաշտ դիրք բռնել: Գիտեմ, վոր մարդիկ դըժ-
բախտ որերին, յերբ ամեն մի դործ ձախող եւ
դնում, սկսում են շուտ թշնամի դասնալ: Յես եւ
դու, Կուլար, թշվառության մեջ, միմյանց
սրտակից ընկեր ենք յեղել: Այժմ մեր առաջ,
յերբ վոր բացվել են բախտի դռները, խոսվել
ես դու: Նույնիսկ չես ուզում իմ հարկը պատ-
վել: Ասա՛ ինձ, Կուլար, ի՞նչ եր պատահել, վոր
յերբ բոլորիդ լուր եյի դրկնլ դալ ինձ մտ, այս-
տեղ, դու ասել եյիր. — «Յես մի բարեկամ Յու-
սուֆ ունեյի, այժմ նա մեռաւ»: Մի՞թե յես
այն չեմ, ինչպես վոր եյի: Ենթե իմ սերը նախ-
դած լիներ, չեյի պնդի, վոր դու իմ պատության
բոլոր դործերում դործակից լինես: Յեթե կուլը
բախտը ինձ Շահ դարձրեց, ասել ե քեզ ել Շահ-
եղբայր դարձրեց:

ԿՈՒԼԱՐ. — Վերջացրի՞ր: Գիտես, վոր յես քեզ նը-
ման կարող չեմ ճառել: Իմ ասած խոսքը միշտ
պարզ ե յեղել, պարզ ել կլինի: Ասա ինձ խընդ-
րեմ «Թաղալոր Յուսուֆ», միթե՞ յես եւ դու
նախկին մարդիկն ենք: Ասում ես, թե մենք

Թշվառութեան մեջ յեղբայր ենք յեղեւ. ճիշտ ե,
մարդիկ, միշտ, նեղութեան որին, յերբ բաժա-
նելու վոչ մի բան չուենն, յեղբայր են լինում:
Իսկ այժմ ասում ես թե՛ պետութեանը: Այլիկ
լավ ե, դու ինձ այն ասա. ո՞վ ավելց քեզ այդ
քո՛ պետութեանը:

ՅՈՒՍՈՒՖ. — Ո՞վ պեաք ե, վոր տար:

ԿՈՒԼԱՖ. — Համենայն դեպս, վոչ Շահ Զեյիբը, վորի
դեմ յես միշտ կռիվ եմ մղել, իսկ դու հայհոյել:

ՅՈՒՍՈՒՖ. — Գիտե՞ս, սիրելիս, ժանտ ու մահա-
բեր, զորեղ թույնն անդամ, յերբ կարողանաս
խելքով զործածել, մեռնող հիվանդին կյանք ե
պարգևում: Շահ Զեյիբ չկա, նրա մարդիկը
բանտարկիված են: Ամբողջ Իրանը մեր ձեռքն ե
այժմ: Մենք նոր չունչ կտանք մեռնող Իրանին ե
Պարսկաստանը ազատ կլինի:

ԿՈՒԼԱՖ. — Գիտե՞ս ինչ, Յուսուֆ, յես կոպիտ մարդ
եմ, բայց մի բան պիտեմ. կարիճի թույնը պո-
չումն ե պահպան:

ՅՈՒՍՈՒՖ. — Շատ մութն եր ասված... Բայց կա-
րե՛վորը՝ աղղային շահի, աղղային պատվի պահ-
պանութեանն ե... Պեաք ե, ուրեմն, ամենից ա-
ռաջ մեր աչքը դարձնենք դրաի թշնամուն:
Պեաք ե ամբայցնել յերկրի սահմանը, ուժեղ
զորք պահել: Իրա համար ել յես քեզ կարգել
եմ Զաման Սանի ակդ. թող վոր քեզ կոչեմ,
այժմ, գլխավոր հրամանատար Մերյե կուլար
խան:

ԿՈՒԼԱՖ. — (Լռութեամբ հետո) Կաշառո՞ւմ ես
ինձ... վա՛ս չե:

ՅՈՒՍՈՒՎ .— Վիրավորում ես ինձ... լա՛վ չե
(փոքր լուսւթյունից հետո) Իսկ յեթե ինքդ արքա
դառնայիր...

ԿՈՒԼԱՖ .— Մի՛ շարունակիր... դրանից ավել մի
մեծ անարգանք դու չեյիր կարող... Այն կյան-
քը, վոր յես անց եմ կացրել տարիներ ամբողջ
արքաների դեմ կռիւ մղելով, յերբեք չեմ փոխի
հազար ու հազար թագավորութեան: Յես կողոս-
տել եմ բեկին, աղային, խանին, իշխանին և
կողոստոս իսկույն բաժանել թշվառ աղքատին:
Յերբ վոր պալատի հարստութեանն քո ձեռքն
են անցել, ինչո՞ւ չես տալիս, հալածար բաժնո՞ւմ
դու այդ բոլորին... Ձե՞ր վոր նկուղում ասրող-
ներն ել իրավունք ունեն կյանքը վայելել պայ-
ծառ պալատում: Ինչո՞վ ես ուղում ինձ շլացնել-
այս շքեղութեամբ, քո այս պալատո՞վ, դոր-
քո՞վ ու փառքո՞վ... մի՛ հպարտանա... Բանվոր
ձեռքերն են, արյուն քրտինքով, պալատներ կեր-
տել, իսկ անարև, խոր նկուղների մեջ իրանք մա-
հացել: Ամեն շքեղանք, թշվառ մշակի կրծքումը
ծլած մի վարդենի յե, փշերը խրված ցալոս սըր
տերում, իսկ ծաղիկները տերերն են քաղում:

ՅՈՒՍՈՒՅ .— Դու ասում եյիր, չդիտեմ ճառել,
բայց քո ասածը գեղեցիկ խոսք եր, ասված թեև...
խոսք մնալու համար: Այժմ մենք պետք ե դործ-
նական լինենք: Թշվառին յես ել կարող եմ խըղ-
ճալ, բայց յերբ պետութեան դլուխն ես անց-
նում, այն ժամանակ ե, վո՛ր պարզ տեսնում ես,
թե կյանքն ինչպիսի՞ ալեկոծ ծով ե, ի՛նչ լայնա-
ծալալ առփութեան կա: Դարեր ես պետք մեղ,

յույս և դիտութիւն, վորպեսզի՝ կյանքի խռով-
յալ ծոյբ, հարթ, խաղաղ դառնա: Մինչ այդ
մեղանից յուրաքանչյուրը պիտի ալիքի կամ
բարձրում լինի, կամ թե անդնդում: Դու ուրախ
յեղիր, վոր նկուղներում ասլոզ մարդկանցը
խաներ, իշխաններ, առիթ են տվել, յերդը շրթ-
ներին, այսպիսի չքեղ պալատ կառուցել: Ամբո-
խը յերբեք իր աղատ կամքով մի բան չի՛ շինի:
ԿՈՒԼԱՑ. — Ընչա չե՞ յի ասել, վոր իմ բարեկամ Յու-
սուֆը մեռաւ: Արդեն դատում ես թաղալորի
պես:

ՅՈՒՍՈՒՑ. — Անկեղծն ասա ինձ, մի՞թե իմ և Շահ
Ձեյիրի միջև չի՛ լինի և վո՞չ մի տարբերու-
թիւն:

ԿՈՒԼԱՑ. — Կլինի, այն ել մեծ տարբերութիւն:
Հին Շահ Ձեյիրը անդուծ էր, վայրադ, դրա
համար ել ամեն մի թշտաւ ատում էր նրան.
Իսկ դո՞ւ, խորամանկ ճոճաւն խոսքով պիտի աշ-
խատես կեղծել ու խարել, ինչպես ամբիներ դու
ինձ ես խարել... Բո բռնութիւնը թագուն կլի-
նի, բայց ասլի՛լի խոր:

Յուսուֆը հեզնտ ժպտում է:

Ի դուր և ժպտաղ... վո՞չ մի ուժ ողում կախված
չի՛ մնա, քո արհամարհած ամբոխը մի որ քեզ
կը տապալէ:

ՅՈՒՍՈՒՑ. — (Կարուկ). — Բա՞՛վ է, վերջացնենք:

ԿՈՒԼԱՑ. — Դու վերջացրել ես, իսկ յես պետք է
վոր...

ՅՈՒՍՈՒՑ. — Իսկ դու պետք է վոր...

ԿՈՒԼԱՖ. — ՊԼՈՔ Ե ՎՈՐ ԳՆԱՄ Ե ՀԱՐՈՆՈՒԿԵՄ:

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ. — (Մտնելով, վրդովված). Արքայից
արքա, ահեղ պատահար... Մի խումբ անծանօթ
մարդկանց միջոցով սպաննված ե տիրոջ սիրելին,
ազնիվ Մեվլանան...

ՅՈՒՍՈՒՖ. — Մեվլանա՛ն... Այդպե՛ս... (Կուլարին,
վոր հագել ե արան, շոյող) Մնա՛ դու ինձ մոտ,
թանկագին Կուլար:

ԿՈՒԼԱՖ. — ՅԵՍ ԱԿՈՔ Ե ԳՆԱՄ Ե ՀԱՐՈՆՈՒԿԵՄ...

ՅՈՒՍՈՒՖ. — (Խիստ) ՅԵՍ քեզ չեմ թողնի: Դու
ԿճՆԱՍ ԱՅՍԵՂ:

ԿՈՒԼԱՖ. — (Ջեմֆր հանելով) Չհամարձակվես: Իսկ
յես գնում եմ, վոր ՀԱՐՈՆՈՒԿԵՄ: (Դուրս):

ՎԱՐԱԳՈՒՅՐ

Չ Ո Ր Ր Ո Ր Դ Ա Ր Ա Ր Վ Ա Ծ

Ա. ՊԱՏԿԵՐ

Արեւելյան բազար:

Արատի սնտո ծախողը և բազմուրջում:

ՅԱՆՈՒՆՔ. — Իրանի ազատ գաղափակ՝ ու պայազատ-
նե՛ր... Տեսե՛ք, բռնիւմ և յերկու մասով, աջ
ձեռքդ բոլորովին ազատ և. մի քիչ տաք ջուր,
չեղամ՝ դու ջուր, չեղամ՝ սառը ջուր, հաշիվը
մեկ և, միայն թե լինի հայրենյաց ջուրը... Թըր-
ջեցիր... Վո՞րակոչ և լաքան: Ո՞վ չոր ունի գլխու-
տի մրա լաքա, թող բերի. հանեմ, մաքրեմ,
ցույց տամ. թող տեսնեն՝ գիտութեան ուժը և
համոզմեն:

Մարդիկ են մոտենում, վարոնց գգեստի վրա
այնքան արատ կա, վոր մաքուր տեղը արտո ե
թվում:

Մի անգամ, իրանցի ջահել մի գիտնական, չոր
ման եր յեկել Հնդստանն ու Արարստան, Ռուսի
աշխարհն ու Իրանդստան, մտածեց, աքնեց ու
հնարեց այս սճասը, չոր մեր յերկրի մարդիկ
չաչելուչ ու մաքուր հազնիկն և առաջագեմ աղ-

դերի շարքում դասվել կարենան: Հրաշքնեք
չկան, կա միայն դիտութուն. անե՛ծք խարերա-
ներին... Բերե՛ք, բերե՛ք ձեր դղեստները, ո՞վ ա-
րատ ունի՝ մաքրենք... Ա՛յ, բռնվում ե յերկու
մատով, աջ ձեռքդ աղատ ե ե այլն:

Բաւահաստները գրպաններ եմ փնտռում,
փող չկա: Բագարի մի այլ կողմը՝ Յուսուֆի
նախկին տեղում նստած ե սարրափը. մի մարդ ու
կիմ մոտենում եմ նրան:

ՄԱՐԴԸ. — Քեզ մոտ ենք յեկել, ելի դո՛ւ սլտի մեզ
ողնեա... Տղաս հիվանդ ե:

ՍԱՐՐԱՅ. — Զուենեմ, ալլահը յիբա չուենեմ... Ինչքա՞ն
փող ե պետք ձեզ:

ՄԱՐԴԸ. — Մի քսան թուման:

ՍԱՐԱՅԸ. — Բասն թումա՛ն... Դժպար ե ճարել...
Ձեր տունն ի՞նչ արիք, մնո՞ւմ ե:

ՄԱՐԴԸ. — Մեկ եզ տունը մնաց, մնացածը ծախել
ենք:

ՍԱՐՐԱՅ. — Իմ փողերն հիմա, սրա-նրա մոտ են...
Հիմա ձեզ նմանները շատ՝ են... Ուրիշից կարող
եմ ճարել, բայց ուրիշը ինձ նման չե, քսան թու-
մանի համար ամսական յերեք թուման ել տոկոս
կուղի:

ՄԱՐԴԸ. — Ամսական յերեք թումա՞ն... Ի՞նչ ա-
րած... Մենակ թե աղաս փողի կանգնի:

ՍԱՐՐԱՅ. — Լավ, այդ մեկը թող ձեր ասածը լինի...
Մի պատվալոր յերաշխալոր անշուշտ ճարած
կլինեք:

ՄԱՐԴԸ. — Յերաշխալո՞ր, յո՞ր տեղից...

ՄԱՐՐԱՅ :— Յևս արդարություն սիրող մարդ եմ ,
ձեր աղին ել եմ սիրում... Ձեռքումս և մեծա-
ցել... Յեկեք ձեզ մի խելք սովորեցնեմ... Դուք
այդ ձեր տունը ինձ դրալ թողեք, քսան թումանը
այսոր ձեզ ճարեմ... Այս ել մեր բարեկամության
խաթեր եմ անում, թե չե, այնպիսի ժամանակ
և, վոր...

ՄԱՐԴԸ :— Շա՛տ շնորհակալ եմք, աստված ոչախդ
չեն պահի, ուրիշի կարոտ չթողնի, գալիլի կսկիծ
չտեսնես...

ՄԱՐՐԱՅ :— Լա՛յլ, ժամանակ մի կորցնի... Կացեք
մի հաշվենք, ի՞նչքան և անում. յերեք թումա-
նից, տարլա տոկոսը՝ 36, քսան ել մայան՝
56... Գնացե՛ք դրել տվե՛ք, վոր ինձնից
56 թուման նաղդ ստացել եք, առանց յերաչխա-
վորի, իսկ փոխարենը ձեր տունը դրալ եք թող-
նում, մեկ տարի ժամանակով : Դուք դրել տվեք,
յես ել դ՛նամ փողը ճարեմ : Դե՛հ, աստված ձեզ
հետ :

ՄԱՐԴԸ :— Գնա՛նք, ա՛յ կնիկ, դեա՛նք դրել տանք-
մեր դարդը պատմենք ու մեր ցավը լանք... Աստ-
վա՛ծ : (Գնում են) :

Հրապարակի մի այլ կողմը : Պատգարակի
վրս աղբանի ծախողներ :

ԾԱՆՈՂՆԵՐԸ :— (Յերգելով) Յեյրոպական հայելի-
ներ, սիրուն սանրեր, ժամացույցներ և սուլիչ-
ներ հասար յեքիու շահիով, ինչ վոր ուղեք հասար
յերիու շահիով : (Վայր են դնում պատգարակը) :

ՏՈՒՐՔ ՀԱՎԱՔՈՂ. — Կանգնած ծախելու համար
տուրք վճարե՞լ էք:

ԵՍՆՈՂ. — Ձե, չենք կանգնելու, ուսերնիս հողնեց,
վայր դրինք մի բոսակ շունչ քաշենք, ելի կվերց-
նենք:

ՏՈՒՐՔ ՀԱՎԱՔՈՂ. — Ձի՛ կարելի, որենք կա՞ թե չե:
Դե՛, դե՛, շուտ վերցրեք:

Ձայնեք եմ լսվում. — Դեն կացե՛ք դեն կա-
ցե՛ք:

Մեկը. — (Մտնելով) Թագնով՛ք, թագնով՛ք:

ՅԵՐԿՐՈՐԴԸ. — Ինչո՞ւ:

Մեկը. — Թագնովք, ասում եմ:

ՅԵՐԿՐՈՐԴԸ. — Ի՞նչ է պատահել:

Մեկը. — Շահն իբ հարեմով վերադառնում է գրոսնե-
լուց:

Իրարանցում:

ՉՈՐՐՈՐԴԸ. — (Մտնելով) Մի՛ վախենաք, նրանք
մյուս փողոցով շրջեցին:

Մեկը. — Լավ դիտե՞ս:

ՉՈՐՐՈՐԴԸ. — Ձես հավատո՞ւմ, արի ինքդ տես:

Բազարի բազմութունը հանգստանում է:

Մեկը. — Փա՛սք ալլահին... Ախար մենք իրավունք
չունենք շահի կանանց փեշի ծայրն խկ տեսնե-
լու:

ՅԵՐԿՐՈՐԴԸ. — Իսկ շահերն իրավունք ունե՞ն մեր
բուրբի կանանց տեսնելու:

ՅԵՐԿՐՈՐԴԸ. — Տեսնելու... Բան ասացիր. յիթե հա-

վանեն իրանց մտտ տանելու: Խողե՛ր, սրիկա-
նե՛ր...

ԶՈՐՐՈՐԴԷ. — Ար՛ս... կամա՛ց, կլսեն:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴԷ. — Ե՛հ, թո՛ղ լսեն: Թաղապոսի հետևից
միշտ կարելի չէ խոսել: Նա չե՞ր, վոք թաղա-
պոս թխան ասաջին սրերին ժողովրդին մեծ—մեծ
խոստումներ արեց:

ՎԵՅԵՐՈՐԴԷ. — Խոսքով վոք վիլավ յեփփի, ծովի
չափ յուղը ինձանից:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴԷ. — Հիմի մենք ալելի վատ ենք աղ-
բում: Գործ չկա:

ՎԵՅԵՐՈՐԴԷ. — Վոչ գործ կա, վոչ փող:

ՅԵՐՐՈՐԴԷ. — Փողը չգլխեմ՝ բայց թե գործ ուզես
կարող ես դանել մեծ անդլիացի Բայլսոյի մտաբ:
Նրա բայ արած արհեստանոցը արհեստանոց չէ,
այլ մի ուրիշ բան: Շան աշխատանքի գնով լցրել
և կին ու աղամարդ, ամեն տեսակի արհեստա-
վորներ...

ԶՈՐՐՈՐԴԷ. — Կարավաններով հում նյութ, խալիչա
ուղարկում և նա իրա յերկիրը և փոխարենը շու-
կան լցրել և սաարականի պատրաստ ապրանքով:

ՅԵՐՐՈՐԴԷ. — Զեր ձեռքով հյուսած տեղական աղ-
բանքն ո՛ւմը հարկավոր կլինի այժմ: Այն վո՞ք
հիմարը մեքենայի գործ եման ապրանքը կթողնի
ու ձեր գործածը կտանի:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴԷ. — Ահա՛ այս էլ քեզ թաղապոս Յու-
սուֆ... Մեկ տարին անցավ դահ քարձրանալը և
մեծ խոսքերից, նոր սրենքներից մենք խեր չտե-
սանք:

ՎԵՅԵՐՈՐԴԷ. — Առաջ, հին սրենքով, հին մարդիկն

եյին գլխում ժողովրդին, հիմի, նոր որենքով, նոք
մարդիկն են գլխում:

ՅԵՐՐՈՐԴԸ.— Թագավորի լիովինը քյասիբ խալխի
համար ի՞նչ: Մեր գլխի տերը աղքատությունն է
յեղել:

ՅԵՐԿՐՈՐԴԸ.— Իզուր չի ասված.— Վներախտի բա-
ղում, յերկնքից թափված անձրևից անդամ, կա-
թիլ չի ընկնի:

ՄՈՒՆԵՏԻԿ.— (Մտնում է, կանգնում բարձր մի տեղ
և հայտարարում) ժողովո՛ւրդ! լսեք, մեծ շահըն-
շահի նոր հրամանը: Հայտնի ավաղակ Մերյե
Կուլարը շարունակում է խռովքի մատնել մեր
սուրբ յերկիրը. դրա համար ել հայտարարվում է
որենքիցը դուրս, ազգի դավաճան: Սպանել նրան
նշանակում է, աստվածահաճո մեծ գործ կատա-
րել: Ով չոր Կուլարին վողջ կամ թե մեռած հանձ-
նի պետության, արժան կլինի պատվի և վատքի
և վարձատրության: Թո՛ղ յերկար ապրի ժողո-
վրդի հայր մեր Յուսուֆ արքան: (Ուրիշ տունը)
Լսողները լսեն և իմաց անեն չլսողներին:

ՀԻՆԴԵՐՈՐԴ.— (Վեցերարդին) Ասում եյիր գործ
չկա, հիմա գործ բացվեց:

ՎԱՐԱԳՈՒԹՐ

Անգլիացի մեծ Բալլոգին պատկանող գորգի արհեստանոց:

Մի մասում նստած են կանայք, գործում են ուժաստիկ: Նրանցից մեկը յերգում է, հեծեծում, պարսկական մի յերգ: Մյուս մասում, հյուսնեքը նորոգում են գորգի դազգյահները:

Ա. ՀՅՈՒՄՆ. — (Տալով ուրագի վերջին մի հարված) Եւ չեմ կարող:

ՄՅՈՒՄՆԵՐԸ. — (Նրա նման) Թողնենք:

Բ. ՀՅՈՒՄՆ. — Աշխատեւ առանց հացի չի՛ լինի:

Ա. ՀՅՈՒՄՆ. — Յեթե այսօր էլ բողարում հաց չի՛նի...

Գ. ՀՅՈՒՄՆ. — Գնացին հացի համար ու չեկան:

Բ. ՀՅՈՒՄՆ. — Ասում են այսօր ուրիշ տեղից ալյուր են բերելու:

Գ. ՀՅՈՒՄՆ. — Գեռ չեկան:

ՈՒՐԱՆ ՀՅՈՒՄՆ. — (Փորին խփելով) Այս ջանն ինչի՞նչի դիմացեւ, վոր սրան եւ չդիմանա: (Միծաղ):

ՀԻՆԳԵՐՈՐԳԸ. — Եհ, դնանք, տեսնենք:

ՎԱՆԿՈՏ ՀՅՈՒՄՆ. — Իսկ յեթե վերակացուն դա՞:

ՈՒՐԱՆ ՀՅՈՒՄՆ. — Եհ, թո՛ղ դա...

ՎԱՆԿ. ՀՅՈՒՄՆ. — Ախար դեռ աշխատանքի ժամ է:

Ա. ՀՅՈՒՄՆ. — Ուղում ես ինքդ աշխատիր:

ՎԱՆԿ. ՀՅՈՒՄՆ. — Ուժ չունեմ, հասկանո՞ւմ եք ինձ...

ՀՈՒՌ ՀՅՈՒՄՆ. — Ուժ եւ ունենայիր, քեզ չեյին թողնի... Եւ չի կարելի համբերել: Գնանք:

Կանանց բաժինը, իսկույն գործը բողոքելով :

ԳՅՈՂԶԵՐ .— Լսեցի՞ք... Հաց չի լինելու . բա ի՞նչ ենք ուտացնելու մեր յերեխաներին :

ԳՅՈՒԼԼԻ .— Ի՞նչ ենք ուտացնելու... (ամուշ ծիծաղում է) :

ՍԻԱԽԹԵԼ .— Ծիծաղիր... քեզ համար ի՞նչ :

ԶՅՈՒԼՖԻԱՐ .— Հիմի ի՞նչ անենք... Այսո՞ր ել պիտի մնանք առանց հացի :

ԳՅՈՒԼԼԻ .— (Հանկարծ լրջանալով) Թողեմ այս աստակ կասսայարությունը... Ի՞նչ է, ուղում է, վոք բոլորս ել Լեյլա՞ դառնանք :

ԳՅՈՂԶԵՐ .— Ի՞նչ Լեյլա :

ԳՅՈՒԼԼԻ .— Ղաչազը, Քարա Լեյլան, վոք աղամարդու նման սարերումն է ապրում :

ՍԻԱԽԹԵԼ .— Ասում են, նա աղամարդու պես ել հազնվում է :

ԴԱՐԱԽՇԵՆԴԵ .— (Թափված առամներով) Ասա՛ պուռնիկ է :

ՆԱՆՐԱՋԱՅ .— Ասում են, Քարա Լեյլային թաղալորի գորքը շատ է հալածել... Ինչքան ել վոք կրակել են, զնդակը չի դիպել :

ՍԻԱԽԹԵԼ .— Հո Քարա Լեյլան հաց չունենալու համար սարը չքաջվեց :

ԳՅՈՂԶԵՐ .— Հապա ինչո՞ւ համար :

ԳՅՈՒԼԼԻ .— Նա զաչաղ Մերյե կուլաբի հետ կապեր պահպանել, նրա մարդկանց ողնել, ուտելիք

ճարել, ապաստան տվել... Կառավարութիւնը
լեյլալին ուղեցել և բռնել:

ՍԻԱՆԹԵՆԷԼ — Կուլարբը ինքը ստանլիք միշտ ունեցել և,
նա զևս իրա ունեցածն էլ ազբատների հետ և բա-
ժանել:

ՆԱՆՐԱՋԱՅ — Կուլարբը առաջ թաղալոր Յուսուֆի
հետ բնկեր և յեղել...

ԳՅՈՂԵՐ — Եզ բուրբը լալ, հիմի ի՞նչ ենք ուտաց-
նելու մեր յերեխաներին:

ՆԱՆՐԱՋԱՅ — Կնանի՛ք, յեկեք ձեզ մի լալ բան ա-
սեմ:

ԲՈՒՈՐԸ — Ի՞նչ լալ բան:

ՆԱՆՐԱՋԱՅ — Յեկեք մեր յերեխանց սուննք ու շա-
հի պալատում բևսա մաննք:

ԲՈՒՈՐԸ — Հեռո՞...

ՆԱՆՐԱՋԱՅ — Ի՞նչ հեռո, դրա մասին ձեզ չե՞մ
պատմել:

ԲՈՒՈՐԸ — Ձև, պատմիր:

ՆԱՆՐԱՋԱՅ — Մենակ թե նայեք, վերակացուն չլինի
հանկարծ դա:

ՄԻՆԸ — (Նայելով) Վոչ վոք չկա:

ԲՈՒՈՐԸ — Պատմիր, պատմիր:

ՆԱՆՐԱՋԱՅ — Հա՛, ուրեմն այսպես... Մի անգամ Ի-
բանում հաց չի լինում. սոյր ամեն կողմ բռնում
և: Մարդիկ ստիպված են լինում լեռներ ու ան-
տառներ բնկնել, ինչ վոր դասն՝ ստեղծել: Մի որ
էլ մի խումբ կնանիք հավաքվում են, դնում են
շահի պալատի առաջ, սկսում են դալ:
Թագապարբը լսում և, լուր և ուղարկում, թե՛ ին-
չո՞ւ կնանիքը դնում են: Ես կնանիքն էլ պատաս-

խանութիւնսն — թագաւորն ապրած կենա, հաց
չկա, այնքան խոտ ու կանաչ կերանք, վոր եչ
դարձանք. մի ճար արա, ամբարներէցդ մի քիչ
ալյուր բաշխի՛ն:

ԳՅՈՒԼԼԻԻ. — Յեկեք, մենք եւ դնանք պալատի առաջ
դռանք:

ՄԻԱԽԹԵՆԻ. — Հետո՞, բախշո՞ւմ ե (Նամրաջափը
լուս ե):

ԶՅՈՒԼՅԻԱՐ. — Դե՛հ, վերջը ի՞նչ ե լինում, չասա-
ցիր:

ԲՈՂՈՐԸ. — Դե՛հ, ասա՛, ասա՛, ի՞նչ ե լինում:

ՆԱՆՐԱԶԱՅ. — Թագաւորն ասում ե. — Քրանի վոր
այդ կնանիքը եչ են դառել, հրամայում եմ
մտտեբը նալել... ու նալում են խեղճերին:

Ճիչ ու ծանր լուրք-յում: Յերգողը սկսում ե
դառնագին մի յերգ: Մտնում եմ գնացող հյուս-
նքը, նրանց հետ և ուրիշները:

ՂՈՒԹ ՀՅՈՒՄՆ. — (Առաջից) Եւ չի՛ կարելի... եւ չի՛
կարելի:

Ուրիշ կողմից գալիս եմ յերկու մարդ, բո-
լորը նրանց շրջապատում եմ:

ԲՈՂՈՐԸ. — Հը՞... Ի՞նչ յեղալ:

Ա. ՅԵԿՈՂ. — Չկա:

Ա. ՀՅՈՒՄՆ. — Ինչպե՞ս թե չկա:

ՎԱԽԿՈՏԸ. — Ասել ե՛ կտո՞ր եւ քողցած ենք մեալու:

Բ. ՅԵԿՈՂ. — Դեռ չի յեկել... Ասում են, հայտնի չե՛
յերբ ալյուր կգա:

Ա. ՅԵՆՈՂ. — Ասացին կառավարութիւնը աշխատում է :

Գ. ՀՅՈՒՄՆ. — Աշխատո՞ւմ ե... Աշխատո՞ւմ ե...

ՈՒՐԱՅ ՀՅՈՒՄՆ. — Այդպէս յես ել կարող եմ աշխատել. այնպէս չե՞, փոքր իմ տխուր ու անդին (փոքրի վրա նիւնուր նվազելու նման) : «Ասում են, թե դրախտումը պիտի լինի դինի ու յար, յար ու գինի : Զի՞ լինի, վոք այդ բոլորը այստեղ լինի» : Բայց հետը ուտելու բան ել լինի :

Հայտնվում է հանկարծ վերակացում : Կանանց բաժինը աշխուժով աշխատում է :

ՎԵՐԱԿԱՅՈՒ. — (Հյուսնեքին) Ինչո՞ւ յեք թողել աշխատանքը. դես դադարի ժամանակը չէ :

ՈՒՐԱՅ ՀՅՈՒՄՆ. — Այ, յես այստեղ Հաճիկից բանաստեղծութիւն ելի ասում, սրանք ել վողեւորված լսում ելին :

ՎԵՐԱԿԱՅՈՒ. — (Երտտ) Գուքո այդ հանաքները թո՞ղ, գիտե՞ս :

ԼՈՒՌԸ. — Ել չի կարելի :

ՎԵՐԱԿԱՅՈՒ. — Ի՞նչ չի կարելի : Առանց հանաք չի՞ կարելի :

ՄԻ ՔԱՆՍԸ. — Առանց հաց չի կարելի :

ՎԵՐԱԿԱՅՈՒ. — Ի՞նչ չի կարելի :

ԼՈՒՌԸ. — Հատրերել չի՞ կարելի :

ՈՒՐԱՅԸ. — Աշխատել չի՞ կարելի :

ՎԵՐԱԿԱՅՈՒ. — Ինչե՞ր էք ասում, ինչե՞ր եք ասում... Մի ժողովանաք, վոք խալիի այս մեծ արհեստանոցը պատկանում է անդլիացի միտարը Բալթային : Նա պայմանադիր ունի թաղապետից

հաստատված: Յեթև դուք թողնեք ձեր դործը, նա ահագին տուգանք կպահանջի մեր պետութունից... Ուրեմն, խնդրում եմ, շուտ դործի անցնել: (Վոչ մի շարժում) Դուք չե՞ք լսում ինձ, լսո՛ւ... Ձեզ կարդադրում եմ շուտ դործի անցնել:

Վոչ մի շարժում:

Ձե՞ք անցնում դործի, շատ լսո՛ւ... Յես հենց կզնամ անգլիացի միտարը վարիչին իմաց կտամ, տեսնե՞ք վոնց չեք աշխատի... (գոռալով) Դա՛վաճաննե՛ր...

ՄԻ ՔԱՆԻՍԸ.— Մենք հաց ենք ուզում:

ՈՒՐԱԽԸ.— (Գոռալով) Յես հեան ել ուտելու մի ուրիշ բան եմ ուզում:

ՎԵՐԱԿԱՅՈՒ.— (Հեռվից սպառնալով) Յես քեզ ցույց կտամ:

ՈՒՐԱԽԸ.— Աճոթ չլինե՛ր՝ կասե՛յի... Լսո՛ւ, չեմ ասի:

Ծանր լռուքյուն:

Ա. ՀՅՈՒՄՆ.— (Դեղի վերահացուի կողմը) Ձեր հերն անիծած: Հենց վոր մի քիչ ձայնդ բարձրացրի՛ր, հենց վոր իրավունքդ պահանջեցիր, իսկույն կպցնում են «գառլաճան»: Այ, Մերյե կուլարին ել եղպես են կանչում:

Բ. ՀՅՈՒՄՆ.— Ճի՛շտ ե, ելի: Մերյե կուլարը կողպտելո՛ւ է սաղրում:

Ա. ՀՅՈՒՄՆ.— Նայած թե ո՛ւմն ե կողոպտում:

ՈՒՐԱԽԸ. — Յեզ կողոպտածը ո՛ւմն է բաժանում :

ԼՈՒՌԸ. — Նա մեծ դադափարի համար է անում , բո-
լորես համար է անում :

ՈՒՐԱԽԸ. — Դրա համար ել նրա մարդիկ շատանում
են : Աստիած յկա , յես ել եմ նրանց մխանալու :

ԼՈՒՌԸ. — Շատերս :

ՄԻ ՔԱՆԻՍԸ. — Սը՛ս , լուեցե՛ք , ինչե՛ր եք խոսում :

Ա. ՀՅՈՒՄՆ. — Տեսնենք յերջը ի՞նչ կլինի :

ՎԱՆԿՈՏԸ. — (Քաղցից նոնվիլով) Արդյոք չաշխա-
տե՞նք , մեկ ել տեսար ֆերբաշներ բերին , լըց-
բին... Այդ անդլիացին շատ դադան մարդ է , սե-
տուխյան մոտ ձայն ունի... Վերջը ավելի վատ
չլինի :

Ա. ՀՅՈՒՄՆ. — Սրանի՞ց ել վատը...

ՈՒՐԱԽԸ. — Կախողանի վրա կլինի... Այսպես... ճոճ-
վելիս...

ԼՈՒՌԸ. — Ել չի կարելի...

Այդ միջոցին, մերս է մտնում ՇԱՀՐՈՒՀ
խամը :

ՇԱՀՐՈՒՀ. — Ի՞նչ չի կարելի :

Հյուսների մեջ իրարանցում :

Ա. ՀՅՈՒՄՆ. — Շահրուհ խանն է :

ՈՒՐԱԽԸ. — Նախկին նահանգապետ զորականը :

ՎԱՆԿՈՏԸ. — Մեր բարերարը : (Շահրուհին) Քո որով
լավ եր ամեն ինչ , խան :

ՇԱՀՐՈՒՀ. — Ամեն ինչ լավ է , յերբ անցյալ է դառ-
նում :

Ա. ՀՅՈՒՄՆ. — Ելի հաց չկա... նեղն ենք , խան :

- ՇԱՀՐՈՒՀ.— (Հեզնոտ) Անցողիկ բան է, ժամանակավոր... Ճիշտ է, հաց չունենք, բայց չե՞մք վոր ուրիշ ասլրանքներ լիքն են, աղատություն կա:
- ՈՒՐԱԽԸ.— Դատարկ փորով աղատությունն ինչի՞ս է սլետք: Դու ինձ կուշտ փոր տուր, աղատությունը ինքնիրեն կուգա:
- ՇԱՀՐՈՒՀ.— Դու սխալվում ես, յեղբայր սիրելի... Աղատությունը յերբեք չի յեկել կուշտ փորից հետո. աղատությունը քաղցից է ծնվել, հույսով որորվել է հանդիմությամբ աճել, մեծացել:
- ՈՒՐԱԽԸ.— (Կոտրված) Այդ ել ճիշտ է: Լսեցի՞ք:
- ԶՈՐՐՈՐԴ.— Հիմի ի՞նչ անենք:
- ՇԱՀՐՈՒՀ.— Ինչ անե՞ք... Յերգեք:
- Ա. ՀՅՈՒՄՆ.— Այդ ինչո՞ւ համար:
- ՇԱՀՐՈՒՀ.— Ամեն ժողովուրդ դեռ նախ յերդում է, իսկ հետո...
- Բ. ՀՅՈՒՄՆ.— Հետո ի՞նչ...
- ՇԱՀՐՈՒՀ.— Հետո կավում է, յեթե ույժ ունի... Այդպես են ասում:
- Գ. ՀՅՈՒՄՆ.— Քաղցած փորով արջն անգամ չի յերգի:
- ՇԱՀՐՈՒՀ.— Բայց կմոռնչե՞նք...
- ՎԱԽԿՈՏԸ.— (Ախավոր մոռնոցով) Հաց տիեք ինձ, սոված եմ...
- ՇԱՀՐՈՒՀ.— Ի՞մ հարադատներ, թշվառ յեղբայրներ... Դեռ մի քիչ առաջ, յես խոսում եյի անդլիացի մեծ Բալոդի հետը, մեր յերկրի ծանր դրության մասին, ձեր թշվառության վերացման մասին:
- Ա. ՀՅՈՒՄՆ.— Իսկ Բալոդն ի՞նչ ասաց:
- ՇԱՀՐՈՒՀ.— Նա ասում էր, թե թաղավորը չի հար-

դում իրա տօմած խոստումը, իրա մտա բանող
դործալորներ չոր հացն անգամ չի ապահովում
և դեռ շատ բաներ...

Բ. ՀՅՈՒՄՆ. — Այժմ ի՞նչ անենք:

ՇԱՀՐՈՒՀ. — Ի՞նչո՞վ կարող եմ ձեզ ոգուտ բերել:
Իշխանութուն այժմ գիտեք, յիս չունեմ...
Յես ձեզ տվել եմ ինչ վոր հին որից մնա-
ցել եր քիչ, հիմա մնում ե վերջին վերաբ-
կուս: Առեք ու ծախեք (հանելով վերաբկում,
նկտում ե նրանց) Թերեւ սրա փողով կարենաք
մի քիչ հաց ճարել: (Հուզված): Յես հեռանում
եմ, ծանր ե ձեզ տեսնել թշվառ վիճակում:
(Գնում ե):

ՎԱՆԿՈՏԸ. — Նա մեզ սիրում ե:

Բ. ՀՅՈՒՄՆ. — Սիրում, ինչպես հայր:

Գ. ՀՅՈՒՄՆ. — Նա մեզ հույս տվեց:

Ա. ՀՅՈՒՄՆ. — Յե՛վ հանդգնության կայծեր թողեց
մեր հոգիների մեջ:

Դ. ՀՅՈՒՄՆ. — Սթանով դու հաց չես ճարի, սակայն
նա մեզ տվեց իր վերջին վերաբկուն:

ՈՒՐԱԽԸ. — (Հանելով իր պատառոտում զգեստը և
նետելով) Վերցրեք նաև իմ վերջին վերաբկուն:
(Գնում ե մերկ):

ԼՈՒՌԸ. — Ել չի կարելի...

ՈՒՐԱԽ. — Գնանք Կուլարի մտա:

ՎԱՐԱԳՈՒՅՐ

ՇԱՀՐՈՒՀ խանի մտտ : Նստած են Հարիբ խան, Ա. և Բ. ազնվական : Գալիս են հրետամի-
ների նախկին պետ Շաֆիբ խանը, հեծելագործ
պետ Փարբաջ խանը և Սեյիդ Ամանուլլան :

ՍԵՅԻԴ.— Ինչո՞ւ չկա Շահրուհ խանը... մեզ կան-
չել և, իսկ ինքը չկա :

Ա. ԱԶՆՎ.— (կողքիցից) Նա սիրում է ուշանալ, վոր-
պեսզի մտնելիս բոլորիս վտախ կանդնեցնի :

Բ. ԱԶՆՎ.— Լռի՛ր, Շահրուհ խանը խելոք ու հան-
դուղն է... Այդպիսի մարդիկ ծնված են մեծ լի-
նելու համար :

ՀԱՖԻԲ ԽԱՆ.— Լսե՞լ եք ժողովուրդը ի՞նչ յերդ և
հնարել թագավորի վրա :

ՄԻ ՔԱՆ.— Ի՞նչ յերդ :

ՀԱՖԻԲ ԽԱՆ.— «Քանդեցիր թավրիդ, աղբեցիր Մա-
րանդ» :

Բոլորը ծիծաղում են :

ՇԱՔԻԲ ԽԱՆ.— Յես ու իմ ալլահը, ժողովուրդը մե-
զանից խելոք է :

ՍԵՅԻԴ.— Յեթե ճիշտ է, վոր Շահ Զեյիբը վողջ է...

ՇԱՔԻԲ ԽԱՆ.— Ճիշտ է... Հիմա մենք կարող ենք
ժողովրդին վտաքի հանել, պալատը շրջապատել
և...

ՖԱՐՐԱԶ ԽԱՆ.— Յեյ Յուսուֆին դահընկեց անել,
սպանել : Բայց...

ՇԱՀՐՈՒՀ.— (վարձ աննկատ մտած լսում եր) Ի՞նչ
բայց...

Նեղութիւն մի կրեք, նստեցեք խնդրեմ:

Ա. ԱՁՆՎ. — (Վոռքիմից) Տեսա՞ր, թեև աննկատ,
բայց ելի հրամայեց:

Բ. ԱՁՆՎ. — Լսիր:

ԲՈՂՈՐՐ ՍԱՄԱԾ ԵՄ: ԼՈՒՔՅՈՒՄ:

ՇԱՀՐՈՒՀ. — Ինչո՞ւ լուցիք: Քիչ առաջ շատ լուրջ,
նույնիսկ աաքացած, խոսում եյիք դուք: Ինչի՞ց
եք վախում (հեզմտ) «դինչորականներ», «աղ-
նօյականներ»...

ՅԱՐՐԱՋ ԽԱՆ. — Հերի՛ք ե, . Շահրուհ... դու մեզ
հայտնել ես, վոր Շահ Ջեյիբը վողջ և առողջ և
և գանջում և մայրաքաղաքում: Դու ունես նաև
շատ շատերի հետ խիստ դաղանի կապեր... Վրեժ
և յգվել մեր հողինեքում... Գործի ցանկութիւն:
Մենակութիւնը սպանում և մեզ, մենք ել ուզում
ենք ի մի խմբիլել, մեր կամքն ունենալ, գործի
գիր դու մեզ:

ՇԱՀՐՈՒՀ. — Անկեղծ խոսեցիր, ազնիւլ քարքաջ խան,
այժմ տեսնում եմ, դա ցանկութիւնն և, այս բո-
լորից... Ուրեմն, լսեք: Խոտլք և ապրում յեր-
կիրը հիմա: Սառս ոսամիլը, Կուլարի զաղիր
մարդկանց դրդումով, հարձակվել և մեծ կալ-
վածոց վրա, այրել, թալանել և ձեռքն անցածը
իրանց մեջ բաժնել. նրանց մի մասին ձերբաղա-
րել են, բերել են այստեղ ու բանա նստացրել:

ՀԱՏԻՒԹ ԽԱՆ. — Կարվածներն այրել ու թալանել
են... գրանից վրա բան կարող և գուրս դալ:

Ա. ԱԶՆՎ.—Վո՞րտեղից եւ այդ Մերյե կուլարը այդ-
քան մարդ ճարում:

ՇԱՀՐՈՒՀ.— Վորտեղի՞ց... Գյուղը դժգոհ եւ, քա-
ղաքը նույնպէս... Աղահանքերում, յերկաթի,
դարձի արհեստանոցում աշխատող մարդիկ,
հյուաններ, քարտաշներ, թամբաքուլի մեծ դաշտե-
րում բանող շատ-շատ մշտիներ սկսել են տարվել
կուլարի հայտնած դաղափարներով:

ՖԱՐՐԱԶ ԽԱՆ.— (Վրդովված) Ի՞նչ ապշեցուցիչ
հանդարտությամբ ես պատմում բոլորը:

Բ. ԱԶՆՎ.— Այդ ավաղակի, Մերյե կուլարի, դաղա-
փարները աղնվածնունդ ամեն մի մարդու շահե-
քին դեմ ե:

ՇԱՀՐՈՒՀ.— Հանդարտութեք, խնդրեմ... Կարևորն
այժմ դժգոհությունն ե: Ստոր ուսմիկը, լինի նա
դեղջուկ թե արհեստավոր, թող վասքի կանդնի:
Մենք կողոտարծենք ամեն կոյող ձեռք... Հե-
տո այդ ձեռքը կտրելը հեշտ ե: Մայրաքաղա-
քում...

ՀԱԲԻԲ ԽԱՆ.— Իսկ ի՞նչ կա այստեղ-մայրաքաղա-
քում:

ՇԱՀՐՈՒՀ.— Մայրաքաղաքո՞ւմ (ծիծաղում ե): Դրա
համար ել, շատերի նման, դատարկ խոսքերով
որս չեմ կորցրել:

ԲՈՂՈՐԸ.— Ասա՛ մեզ, պատմի՛ր վերջուպէս:

ՇԱՀՐՈՒՀ.— Շահ Զեյիբի հետ դաշն ենք կապել
անդլիացի մեծ Բալլոզի հետը, վորը նախապէս
Յուսուֆի մարդկանց ոժանդակում եր: Նա այժմ
իր դիրքը հիմնովին փոխած, փողով ու խելքով
ոժանդակում ե մեր ձեռնարկներին: Բացի դրա-

նից, խիստ զազանի կերպով, կարողացել ենք մենք հավատքել տալ քաղաքում յնդած ամբողջ ալլուրը... Բնթե կարենանք յերնք որ ևս մայրաքաղաքի ժողովրդյանը անհաց, անալլուր սովե մեջ թողնել:

ՀԱՖԻՒՒ ԽԱՆ. — Այդ և պատճառը, վոր այժմ հաց չկա:

ՇԱՔԻՐ ԽԱՆ. — Ամեն տեղ սով և:

ՖԱՐՐԱՋ ԽԱՆ. — Իսկ Թալիքուժը և այլ տեղերում խոսովություն կա:

ՇԱՀՐՈՒՀ. — Այստեղ ևլ նույնպես քաղցած ամբոխը վառքի կկանդնի: Դրա համար ևլ ամբոխի միջից մարդիկ ևմ վարձել... Շատ չանցած, շուտով ամբոխը հուլոված, փուերի վրա հարձակում կանի, վոչինչ չի դանի... Քաղցը իր դործը մեղնից լավ գիտի... Ենվ վոչխարի պես մեր ժողովուրդը, սովի պատճառով, վազր կդառնա: Պետք և վաղրերին ազդություն ցուլց տալ, պետք և գրզուել, տուել թե ահա նոր թաղալորի և նրա մարդկանց վրին և մեղքը:

ՍԵՅԻՒ. — Պետք և խոստանալ, գրզուել նրանց:

Ա. ԱՋՆՎ. — Ամբոխ ասածդ յերր վոր կատաղեց, ևլ իր սեփական դուլսը չունի, դուլխ և լինում, սվ վոր կարող և ամբոխին իշխել:

ՇԱՔԻՐ ԽԱՆ. — Մենք դուլխ կանցնենք:

ՇԱՀՐՈՒՀ. — Մենք դուլխ կրերենք նախկին Շահն-Շահ Ջեյր արքային, վորը խարվելով ասողերի գալից, այժմ իր զազանի թաղստոցում մատներն և կրծում... Նա շատ և փոխված իր հայացքներով... Այժմ դուլքին և համողել նրան,

կուլի դուրս դալ ամբոխից թռած մի թաղալորի,
Յուսուֆի բնդեմ:

Բ. ԱԶՆՎ. — Յերբեք սրանից ավելի հարմար բույն
չի լինի:

ՍԵՅԻԴ. — Ամբողջ քաղաքը վտաքի կհաննենք:

ՇԱՀՐՈՒՀ. — Յեւ վենքի ուժով պալատ կխուժենք:

ՖԱՐՐԱԶ ԽԱՆ. — Յերբ Զեյիբ արքան մեզ հետ միա-
նա, թնդանոթաձիգ իմ զինվորները իսկույն վտաք
կեննեն:

ՇԱԲԻՐ ԽԱՆ. — Հեծելազորին վտաքի հանելը նույն-
պես դժվար չէ... Յեւ հարմար ժամին պալատի
սրահ հարձակում կանենք:

ՇԱՀՐՈՒՀ. — Այդ հարմար ժամը հասել և արդեն:

Ամբոխի ազմուկ և աղաղակ:

Մի՞թե չեք լսում, հիմար ամբոխը ինչպես և վո-
նում... Արդեն սկսվեց, «հա՛ց», «հա՛ց» են դո-
ւում... Յերդվեցեք ինձ հետ, վոր պետք և կը-
վենք Իրանյան աղլի վերածնության համար մին-
չև վերջ—ասեք վալահի:

Բոլորն առում են — «վալահի»:

Դե՛հ, դործի անցնենք:

Դ. ՊԱՏԿԵՐ

Ամբոխի ձայնը մոտենում է:

ԱՌԱՋԻՆ. — Մեռա՛նք, հաց ենք ուզում:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ. — Կոտորվեցինք... Սովա՛ծ ենք...
հա՛ց...

ԲՈՂՈՐԸ. — Հա՛ց, հա՛ց ենք ուզում...

ՇԱՀՐՈՐՀՆԷՆ (Բարձրամալով ժողովրդի մեջ) Իրանի
քնարչալ, արի դասակներ, զուտքի յեք կանդնել
ու հաց եք ուղում, իրախացի յեք... բուրբիդ
կանայք ու յերկխեքը հենց այս բողեյիս քաղցից
մեռնում են: Արդեն լսել ենք և ստույղ գիտենք,
հաց չի լինելու դեռ շատ շարաթներ... Խղճով ա-
սացեք, յերբ թողալուք Շահ Զեյթին եր, յե՞րբ
եք դուք այսպես քաղցած մնացել... Ամեն տուն
սուստ, հացն անսպառ...

ԱՌԱՋԻՆԸ.— Ըիշտ և, սուսջ մենք միշտ կուշտ ենք
յեղել:

ՅԵՐԿՐՈՐԴԻ.— Ասաջ մեկն ինչ լալ եր:

ՅԵՐՐՈՐԴԻ.— Ասաջլա նման ենք ուղում մեկն ինչ:

ՉՈՐՐՈՐԴԻ.— Ասացեք մեղ՝ ի՞նչ անենք:

ՀԻՆԴԵՐՈՐԴԻ.— Ինչպե՞ս անենք:

ՎԵՅԵՐՈՐԴԻ.— Թողալուք ի՞նչ և անում:

ՇԱՀՐՈՐՀՆԷՆ.— Թողալու՞ք... Նրա սպալատում մեկն
որ քեֆ և, սար, յերդ, խրախճանք: Նրանց ի՞նչ
փույթն և... Չկա ձեզ հասար հաց, ցորեն չկա...
Մնում և միայն մեկն ինչ բռնի ուժով հետ խլել:

ԱՌԱՋԻՆԸ.— Յեղ կխլենք:

ՅԵՐԿՐՈՐԴԻ.— Կխլենք ուժով:

ՅԵՐՐՈՐԴԻ.— Ել մեղ համար մեկն ինչ մեկ և (աղ-
մուկ, աղաղակ):

ՄԵՅԻԴ.— Ո՞վ մուրաբաններ, մեծ պատուհաս և շե-
կած մեր դիտին: Պալատ խուժեցեք, սրբատ խու-
ժեցեք... սթալած մեղ հետ և, նա մեղ կընծայի
խկահան արքա մեծ Շահ Զեյթին: Մեծ և ալ-
լահը, մեծ և ալլահը...

Ամբոխի մեջ կրոնական հուզում է սկսվում:

ՅԱՐՐԱԶ ԽԱՆ. — Իմ քաջ ժողովուրդ: Այլա՜հի կամ-
քով, յերբ վոր խկական մեծ շահն-շահը դար-
ձյալ մեղ հեռ է, մի՞թե Իրանի թագը գողացող
թանաք լիզողից պետք է վախենաք.՞ Ահա,
լսո՛ւմ եք, քաջ Շաքիր խանի թնդանոթներն ել
սկսան շարժվել, նրանք մեղ հեռ են... Իմ հե-
տեից ա՛ռչ, ա՛ռչ դեպի պալատ:

Ժողովուրդը գոռում գոչումով շարժվում է:
Լսվում է Բեքիր խանի շեփոքների ձայնը: Հայտ-
նվում է Կուլաբը, հիմզ ընկերներով:

ԿՈՒԼԱԲ. — Տեսա՞ք, լսեցի՞ք... Մենք յեկանք Շի-
րազ, վորպեսզի բանտում տանջվող լավազույն
մեր ընկերներին, մեր կյանքի դնով, փորձենք ա-
զատել: Բայց նոր դեպքերը մեր առաջ խոչոր
խնդիրներ դրին: Թագավորական յերկու բանակ-
ներ իրար դեմ շուռտով կռիվ բաց կանեն: Այժմ
մենք պետք է ժամանակ չանցընենք, պետք է մեր
մարդկանց շտապ հալածենք, զինենք և բերենք:
Թող յերկու կողմն էլ միմյանց կոտորեն, իսկ ով
վոր հաղթի, նրա ցնծության անպատրաստ պա-
հին, մենք դրոհ կտանք պալատի վրա: Հալա՞ն
եք դուք ինձ:

ԿՈՒԼԱԲԱԿ. — Այո, հալան ենք:

ԿՈՒԼԱԲ. — Դե՛հ, ուրեմն, շո՛ւա, առանց հապաղ-
ման:

Գնում են: Հեռվից դեռևս լսվում են աղա-
ղակներ և շեփոքի ձայներ):

ՎԱՐՍԳՈՒՅՐ

Հ Ի Ն Գ Ե Ր Ո Ր Դ Ա Ր Ա Ր Վ Ա Մ

Շահի պայատույն դառնալիս:

Խոջա Մուրաբեքը նստած է դռան մոտ, լայն-
ված ուշադրությամբ, ասես բրնձից ձուլված
արձան լինի: Ներս է մտնում ներքինի Մուփաղ-
դալը:

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ. — Սը՛ս...

ՄՈՒՖԱԴ. — Ի՞նչ է պատահել:

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ. — Ներսը ժողով կա:

ՄՈՒՖԱԴ. — Ուղթե՞ր են:

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ. — Թագապուրը և իր վեզիրները:

ՄՈՒՖԱԴ. — (Շշուկով) Ճի՞շտ է:

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ. — Ի՞նչը:

ՄՈՒՖԱԴ. — Ասում են, քանի քանի նահանգներում
խռովություններ են պատահել. բոլորը դժգոհ
են: Ասում են, վատ սրեր են լինելու:

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ. — Ալլահը գիտե, ո՞վ կարող է մի բան
հասկանալ:

ՄՈՒՖԱԴ. — Դու կարող ես ամեն բան հասկանալ:

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ. — Ա՛խ դո՛ւ խորամանկ, շողոքոր-
թում ես ինձ:

ՄՈՒՖԱԴ. — Վո՛չ, ալլահը վկա: Դու կարողացել ես

ալաքան տարի պալատում բոլորի հարդանքը վա-
յելել, Իմաստութեան և պետք դրա համար և
ալլահը պարզեւել և քեզ այդ իմաստութեանը:

ԽՈՁԱ. ՄՈՒԲ. — Եւս շնորհակալ կլինեմք քեզ
յեթև շխուր ինձանից այն՝ ինչ բնութեանն ևր
պարզեւել: Ինչի՞ նման ևնք մենք, Մուֆաղդալ,
ինչի՞ յենք պետք մենք:

ՄՈՒՖԱՂԴԱՂ. — Դու դեռ վոչինչ... դու անց ևս
կայրել քո արերը... իսկ յես յերիտասարդ ևմ...
Կնախորհարելի վոխանակ այս պալատի՝ ամենա-
թշվառ խրճիթում աղրել, աշխարհի ամենա-
սարուկ մարդը լինել, առաջախից մինչ զիշեր
քար քաշել, բեռ կրել, միայն թե կարողանայի
սիրել:

ԽՈՁԱ. ՄՈՒԲ. — Մերե՞լ... Անցել ևմ իմ արերը, Շիշաե,
բայց ինչպե՞ս... Մի անգամ վրաց յերկրից, վոր-
ակ կանայք ծագկում են վարդի պես, բոնի բե-
րել և յին Ջաննաթ խաթունին: Շահը հետը
մի անգամ նյասկեց ու լքեց: Տարիներ նա
մնաց հարեւում անուշադիր, մոռացված: Մի-
բում և յի յես նրան, սիրում և յի լո՛ւս, հեռ-
վի՛ց: Նա տխուր երչ բույնը կորցրած տասրակի
նման... Մի որ, չգիտեմ ինչո՛ւ, դնացի մո-
տը և ուղեցի միտթարող խոսք ասել: Վոտքս
կտարեր՝ չգնայի, լեղուս վտակեր՝ չխոսելի...
Նա նայեց աչքերիս այնպես՝ վոր իմ մեջ անբա-
ցատրելի մի հուզում գդացի, կորած մի գդա-
ցում... Ամբողջ մարմնովս կրակ կտրած, դողում
և յի յես: Նա վաթաթվեց ինձ այնպես՝ ինչպես
վորթատունկի ծիւրըրը ցողունին. դա իմ կյանքի

ամենաերջանիկ բոսկին եր... Յերա՛լի աշդ բոսկե-
յին սիրտս պայթեր, մեռնեյի... Նա ուզում եր
աստուծո պես շունչ տալ մեռյալին, բայց ախ-
սո՛ս... Սիրո վայելքին անկարող, կատաղու-
թյան արցունքը աչքիս, վախա ամոթից, ուզում
եյի ինձ խեղդել, բայց հանկարծ, մի ուրիշ զգա-
ցում ինձ պատեց և յես վճռեցի ապրել:

ՄՈՒՖԱԴԴԱԼ. — Ի՞նչ զգացում:

ՆՈՋԱ ՄՈՒԲ. — Վրե՛ժի՛ զգացում, Մուֆազդալ,
վրե՛ժի՛, լսո՛ւմ ես:

ՄՈՒՖԱԴԴԱԼ. — Լսում եմ:

ՆՈՋԱ ՄՈՒԲ. — Լսի՛ր... Իմ յախտակից բարեկամ,
դու վոր ուզում ես իմ վտտի տակի հողը փորել,
լսի՛ր:

ՄՈՒՖԱԴ. — Յե՛ս... Բայց...

ՆՈՋԱ ՄՈՒԲ. — Վոչ մի բայց... Յես չեմ վախենում:
Լսի՛ր — յես վճռեցի ապրել, ապրել պալատում
և ինձ միշտ պահել արքաների մոտ... առերես
նրանց միշտ հաճոյանալ և նրանց մշտական թու-
լության պահին, մարդկանցից վրե՛ժս լուծել:
Չե՛՞ վոր արքաները միշտ սուբ ունեն ձեռին: Ան-
տես, պաղած, յես նրանց կողքին, սրել եմ աշդ
սուրը, վոր հատո՛ւ լինի, անողո՛ք, անպո՛ւթ,
բոլոր նրանց դեմ, վոր մեղպեսներին ներքինի
յեն դարձրել:

ՄՈՒՖԱԴԴԱԼ. — Բայց նոր թաղալորը մեղմ ե:

ՆՈՋԱ ՄՈՒԲ. — Մե՛ղմ... Հի՛-հի՛-հի՛... Նա ինձ
չլսեց... վեղիբությունը՝ իր մարդկանց համե՛ճեց:
Դրա համար ել նա պետք և տու՛ժի...

ՄՈՒՅԱԴԴԱՅ. — Մի՞թէ իսկապէս դու ել Շահ Ձե-
յիբին...

ԽՈՉԱՄ. ՄՈՒԲ. — Նա թաղաւոր էր, արքայի վայել
արքա:

Ներս է մտնում Ագրմ բեկը:

ԱԶԸՄ ԲԵԿ. — Վճրակող է սշխարհի ապաստան ար-
քայից արքան:

ԽՈՉԱՄ. ՄՈՒԲ. — Վեղիբնեբին հալաքած ժողով է ա-
նում:

ԱԶԸՄ ԲԵԿ. — Պետք է լուր տալ:

ԽՈՉԱՄ. ՄՈՒԲ. — Ինչի՞ մասին:

ԱԶԸՄ ԲԵԿ. — Ժողովուրդը ապստամբած պալատ է
արշավում:

ԽՈՉԱՄ. ՄՈՒԲ. — Այդպիսի լուր հաղորդելը դժվար է,
բայց... լավ, սպասիր...

Ներս է մտնում: Քիչ հետո գալիս են Յու-
սուփը և վեզիրները:

ՅՈՒՍՈՒՅ. — (Այլայլված) Վճրակող է Ագրմ բեկը:

ԱԶԸՄ ԲԵԿ. — Այստեղ, տեք իմ:

ՅՈՒՍՈՒՅ. — Առա՛, ո՞վքեր են, ո՞վ են, ի՞նչ են ու-
զում, շո՛ւա:

ԱԶԸՄ ԲԵԿ. — Շահն ապրած կենա, տմբոխը դուխը
կորցրած, պալատ է խուժում: Նրանք զինված
են վայակրով, կացիններով և յերկաթյա ժա-
նիբներով: Նրանք գոռում են. — «Հաց ենք ու-
զում», «Կորչի Յուսուֆի թաղաւորը»: Յես հրա-
ժայեցի պահակապորին վակել պալատի դարպաս-

ները և պատրաստ լինել արքայական հրամանին :

ՅՈՒՍՈՒՓ .— Լավ, դարպասի դռները թող փակված մնան : (Վեզիրներին) . Իսկ դուք, իմ բարեկամներ, ժողովրդին ընդառաջ դնացեք և հասկացեք, թե ի՞նչ է պահանջում, համոզեցեք նրանց : Սոստումների մեջ ժլատ մի՛ լինեք :

Վեզիրները դուրս Ազըմ բեկի հետ :

ՅՈՒՍՈՒՓ .— Ինչո՞ւ յե ամբոխը ինձանից դժգոհ :

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ .— Ի՞նչ ողուտ, տեր իմ, մարդկային ցեղը յե՞րբ և վիճակից դո՞ւ յեղել :

ՋԵԲԻ .— (Ներս մտմելով) Տեր իմ, ապստամբությունը սուլելի լուրջ է, քան մենք կարծում եյինք : Մոլեղնած ամբոխը առաջնորդներ ունի :

ԹԱՄԱՋԱՆ .— (Մտմելով) Հանդարտվեք, տեր իմ : Մեր կուսակիցներից շատ մարդիկ, տեսնելով յերկրին ու դահին ապառնացող վտանգը, դինակիրներով, ապստամբների դիմաց կանգնեցին : Միրզա Ջեմիլ խանը նրանց մեջ կանգնած ամեն տեսակ խոստում անում և ապստամբներին :

ՋԵՄԻԼ .— (Մտմելով) Յե՛վ վոչ մի խոստում ապրտամբներին չի հանդարտեցնում : Նրանք կանչում են չկորչի Յուսուֆ թաղավարը, «Պետուֆյան ու թաղի դողը» . . .

ՅՈՒՍՈՒՓ .— Պետուֆյան ու թաղի դո՞ղը . . . Համբերությունն ել սահման ունի . . . կրակ բաց արեք ապստամբների վրա . չպետք է խնայել հայրենիքի դավաճաններին :

Վեզիրները դուրս: Լսվում է հրացամաճգու-
քյան ձայներ:

ԿՈՒՐԲԱՆ.— (Մտնելով) Տե՛ր իմ, Վասնդը մեծ է:
Զորական Շահրուհ խանը, միացած հրետանիներին
հրամանատար Շաքիր խանի և հեծելազորի պես
Ճարրաջ խանի, համողել են զորքի մեծ մասը և
Թնդանսթներով սլալատի վրա հարձակվել: Նրանք
աղաղակում են.— «Կեցցե՛ Իրանի իսկական տե-
րը, Շահ Զեյիբ արքան»:

ԱԶԼՄ ԻԵԿ.— (Մտնելով) Արքայից արքա, նախկին
Շահ Զեյիբը, վոր հրաժարվելով Թաղից ու դա-
հից անհետացել էր, այժմ ապստամբների գլուխն
է անցել: Յերբ իմ դեմ կանդնած է մի նախկին
արքա, զորքն անկարող է նրա դեմ կռվել: Ո՛վ
մեծ շահն շահ, դո՛ւ կարող ես լուկ նախկին շահի
դեմ կռվի դուրս դալ: Յեթև ուղում ես այս անեղ
կսվում հաղթողը լինել, պետք է զենք կապես և
զինվորներին առաջնորդ դառնաս:

Ձեմիլ մյուս վեզիրների հետ մտնելով

ՁԵՄԻԼ.— Տե՛ր իմ, նախկին շահն իր զորքերին կենտ-
րոնացրեց սլալատի ամրաշեն դարստսի գաղտնի
դուան վրա, բայց նա լինելով ամուր, անխոր-
տակ վարսդ է յերկար դիմադրել հարձակումնե-
րին:

ՅՈՒՍՈՒՅ.— Հայտնեցե՛ք բոլոր իմ ռազմիկներին,
վոր կռվի վճռական պահին Թաղավորն իրանց
կողքին է: Տվե՛ք ինձ զենքեր: (Գնում է զինա-
վորվելու):

Մտնում ե Մուփադդալը :

ՄՈՒՅԱԴ. — Այս ինչ փորձանք ե, վորտեղ ե կորել
Խոջա Մուբարեքը... Դրսում կուխ ե, իսկ հա-
րեմն ամբողջ խառնաշփոթ ե, ջղադար վրանոց,
լաց ու հեծեծում...: Աստված իմ, աստված, ուժ
տուր, դորություն, նախկին արքային, մեծ Շահ
Ջեյրին, վոր կարողանա այս դաժան կովում
հաղթական դուրս գալ:

Թեղամոքի խուլ վորսու :

Ո՞վ ե հնարել այս թնդանոթը ե ինչո՞ւ այդ-
պես զղվելի ձայնով, մի՞թե դաշույնով ե կամ
սուրերով անհնարին եր մարդկանց սպանել:

Նարից վորսու :

Ավելի լավ ե ականջներս փակեմ: Բայց ո՞ւր
ե կորել Խոջա Մուբարեքն:

Խ. ՄՈՒԲ. — (Մտնելով) Այստեղ եմ, ի՞նչ կա:

ՄՈՒՅԱԴ. — Հարեմի կանայք...

վորսու :

Խ. ՄՈՒԲ. — Ի՞նչ ես վախենում:

ՄՈՒՅԱԴ. — Չեմ վախենում, բայց զղվելի ձայն ե:

Խ. ՄՈՒԲ. — Լսի՛ր, Մուփադդալ, դրսում կուխ ե...
այսպիսի դեպքում հարեմի կանայք լմբոտա-
նում են:

ՄՈՒՅԱԴ. — Արդեն հարեմում իրարանցում ե:

Խ. ՄՈՒԲ. — Խիստ պետք ե վինել, դաշույնդ մո՞տդ
ե:

ՄՈՒՅԱԴ. — Այո՛, մոտս ե:

Խ. ՄՈՒՔ — Փախուստի դեպքեր կարող են լինել...
Յերբ վոր կանանցից մեկին հարեմից դուրս յե-
կած տեսար, դաշույնդ խրիբ ուղիդ կրծքի մեջ:
Գնա՛ և այդպես հայտնիր հարեմում, հենց իմ
անունից:

Մուփաղդալը գնում է:

Խ. ՄՈՒՔ — Վճռական ժամ և... Յե՛վ կո՛վի բախտը
ո՛վ պետք և վճռի... Վազուց, շատ վազուց ինձ
լավ ծանոթ և ամուր դարպասի դռան դաղա-
նիքը... Բայց կանեմ նրան և... Բայց կա՛ց,
լա՛վ խորհեմ... Ծահ Զեյթ՛րը, թե՛ դատար-
կահնչյուն խոսքերի սյահեստ ուսմիկ Յու-
սուֆը, վորն ավելի խրատ և տալիս, քան
խորհուրդ լուծ... Նրա սրովը մի վողորմելի
մարդուկ դարձա յես: Իսկ Ծահ Զեյթրը խիստ և
և դաժան, արքայաչել արքայից արքա... Նրա
հետ գործելն յերկյուղալի յե... Զե՛ վոր յեր-
կյուղն ել իր հաճույքն ունի... Բայց մարդն այդ
անդուժ կնեբի արդյո՞ք իմ անցյալը մուժ...
Զեյթ՛ր, Ծահ Զեյթ՛ր... Ինչքա՛ն ել լինի մեծ
հրատուրիչ անցյալ անունը, յերբ նորից ներ-
կա գառնա, կլինի կամ ծիծաղելի և կամ...
Զե՛, չեղով, շա՛տ և խճճվում... Բայց Զեյթրի
հետ, իբր գորական ու խորհրդական, կո՛վում է
նաև մեծ Ծահրուհ խանր... Ծահրուհ... հի՛,
հի՛, հի՛, վորը թարգմանի՛ հոգով թագավոր...
Նա յե որևրի փաստացի արքան և յես նրա հետ
մխայն մե՛կ բառով դաշն կկապեմ: Իմ մարդիկն
այո՛, այնտե՛ղ են, ա՛յն կողմ, դարպասից դենը...
Արդեն վճռվեց: Պետք և վոր գնամ...

Մտնում ե Յուսուֆը գրահավորված, հետև-
վորդներով:

ՅՈՒՍՈՒՖ. — Այժմ բաղկին մեջ, զգում եմ բազում
բազում բանակներ: Բայց կույից տառջ արդյոք
չտեսնե՞մ իմ սիրած կանանց, հրաժեշտ տամ
նրանց:

ԽՈՋ. ՄՈՒԲ. — Առյուծակորով արքայից արքա, Ի-
րանյան դահի դուրացողուններին փառքն ե յեղել
միշտ, կանանց վայելելի հաղթանակից վերջ...
Այդպես ե կարգն, արքայից արքա:

ՅՈՒՍՈՒՖ. — Ինչպես վոր կարդն ե թող այդպես լի-
նի... Բորբոք կույի՛ (զնում եմ):

ԴՐՄԻՑ ՁԱՅՆԵՐ. — Կորչի թաղավորության դողը...

ՈՒՐԻՇ ՁԱՅՆԵՐ. — Կեցցե՛ Յուսուֆ արքայից ար-
քան... (լուսքյում):

Խ. ՄՈՒԲ. — (Առանձին մտնելով) Իսկ հիմա, շու-
տով, պետք ե վոր դնամ, դարպասը բանամ
(զնում ե քավալում վագով):

ՄՈՒՖԱԴ. — (Մտնելով) Ո՞ւր ե դնացել Խոջա Մու-
բարեքն... նորից ո՞ւր կորալ: (Դիտելով): Այդ
ո՞ւր ե վազում խելազարի պես... ի՞նչ, ինչ-
պե՞ս, ինչպե՞ս... քաֆթառը նորից ճարպիկ
դանակեց. նա կարողացալ ծածուկ բաց անել ա-
մուր դարպասի դաղտնի մեծ դուռը: (Ուրախ)
Շահ Ջեյիրն արդեն հաղթական փառքով դալիս
ե այս կողմն:

Լսվում եմ ռազմական յերածշտուրքյում,
ձայներ — «Կեցցե իրանի անսասան արքան»:

Մտնում ե Շահ Ջեյիրն հետևորդներով:

ՖԱՐՐԱՋ ԽԱՆ. — (Մտնելով ծունր ե չոփում արժայի

առաջ և դնում արշուճուտ մի սուր) Արքայից արքա, այս սուրն իջալ պետութեան ու թաղի գող, Յուսուֆի դարչելի գլխին: Նրա զորքը պարտվեց, նրա կուսակիցները փախչում են: Մեր զորքը Հեաապնդում և նրանց: Ամեն ինչ լալ և, արքայից արքա:

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ. — (Հանդիսավոր) Աղնիվ իշխաննե՛ր ու զորահաններ, Իրանի անձնվեր զալակներ: Մե՛ծ և ալլահը և նա—այն որից, յերբ մենք Հեռացանք գահից ու թաղից—կամեցալ խառնուք մատնացույց անել, թե մեր յերկրումը կան անդին դանձեր, փորոնցից առաջ չենք կարողացել լրիվ սղալել: Մեր աղնիվ իշխան ու խորհրդական Շահրուհ խանը և նույնպես իմաստուն Համախաները, մեզ Համողեցին, ինքներս ել տեսանք, փոր աշուհեառ մենք պետք և դարկ տանք բայր արհեստից, Հարսարարվեստից և առևտուրը մեր ձեռքին պահենք: Մեծն Իրանի դառն որբին պետք և՛ Հաջորդե ցնծութեան, փառքի մի պայծառ շրջան:

ՅՈՒՈՐԸ. — Կեցցե՛, բայր կեցցե՛ Շահ Ձեյիր արքան:

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ. — Բայց յես չեմ տեսնում Շահրուհ իշխանին:

ՇԱՀՐՈՐՀ. — (Մտնելով կիսայլալ) Այստեղ եմ, տեր իմ: Հայանի ուխտակ Մերյե Կույարը, ստոր ամբոխի, ապստամբների, գլուխն անցած մայրաքաղաքի դռների մոտ և: Նրանք գուռում են.—Էկործանում բայր թաղափորներին:

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ. — Շաքիր խա՛ն, հրամայում եմ, թնդա-

նոթներն ուղղել ստոր, դավաճանի բաղձության վրա:

ՇԱՔԻՐ ԽԱՆ.— Գլխիս վրա, տե՛ր (դուրս):

ՃԱՀ ՁԵՅԻՐ.— Ֆարրաջ խա՛ն, իսկ դե՛ռք, մեր քաջ զորքերին, մեզ համար կուլող քաջ ժողովրդին, իբրև մեծ պարգև, խոստացեք մի որ, մինչև արևմայր, մեծ շուկան մտնել և հրեաների և թե՛ հայերի թաղերով... անցնել:

ՅԱՐՐԱԶ ԽԱՆ.— Գլխիս վրա, տե՛ր:

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.— Իսկ հազար թուճան պարգև խոստացեք, քաղաքի դռնից դեռ ներս չմտած Մերյե կուլարի դուռից մեզ մոտ բերող խզիթին:

ՃԱՀՐՈՒՀ.— Շահն ապրած կենա, Մերյե կուլարը լիկ մեկ դուռի չե, ամեն մի ստոր ամբոխի սըրտում անտես թաղնված մի-մի կուլար կա:

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.— (խոճոռելով) Խոսքիդ շղարշը թանձրեր, Շահրուհ: Պարզ խոսի՛ր տեսնե՛ք:

ՇԱՀՐՈՒՀ.— Արքայից արքա, ասացի, այնտեղ ազադակում են.— Վորձանում բուլոթ թաղավորներին: Յերբ վոր մի անգամ ստոր ամբոխը սովորեց բռնի և ղենքի ուժով հայրենյաց շահին ընդմիջոտ հակառակ պահանջներ ղնել, դրա առաջնաճնելու համար, արտակարգ միջոց պորձադրել պետք է:

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.— Ի՞նչ միջոց, խոսի՛ր:

ՇԱՀՐՈՒՀ.— Մի նոր պատերազմ տաճիկիների դեմ և կամ արշավանք դեպի Վրաստան: Կովի հմայքը արդար վրեժի և կողոպուտի հեռանկարը մեր ժողովրդի աչքը կկասպե: Այդպիսով ներքին մոլեղ-նությունը ռոտար ազգերի դեմը կուղղվի:

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.— (Հանկարծ նշմարելով) Ո՞վ է, վոր
այդպես խոնարհ, ծնկաչոք դալիս ե այստեղ :

Բոլորը նայում են :

ՇԱՀՐՈՒՀ.— *Խոջա Մուրարեքն, արքայից արքա,
վորը մեր կոյի վհուական պահին, անձնադոհ
կերպով, ներսից բաց արնց դարպասի դուռը :*
Ըստ սոյորության հին պարսկեների, մատուցում
ե նա նեկտարն հաղթության, պարզ ու հասարակ
հոգե սմանով : Մեծ շահն շահից աղաչում ենք,
մենք, խիստ պառչան կերպով վարձատրել նրան :

ՅՈՁԱ ՄՈՒԲ.— (Հողի բաժակը կարկառելով) Արե-
զա՛կն արդար, ազբյո՛ւր դթության, անհիշա-
յա՛ր տեր, ջրվե՛ժ բարության... պայծառացրո՛ւ
մեր մթաղնած հոգին, վորը թաղվել էր խորը
սոյի մեջ :

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.— (Գավարը վերցնելով) Շնորհակալ
եմ, *Խոջա Մուրարեք* (խմում է) Իսկ այժմ վե՛ր
կաց :

Խոջա Մուրարեքը վեր է կենում գլխիկոր :

Խերս'ք ևս դու, Խոջա Մուրարե՛ք :

ՅՈՁԱ ՄՈՒԲ.— (Խոնարիւլելով) Միայն ախրոջս ծա-
ռայելու համար :

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.— *Շա՛ա ևս խելոք դո՛ւ, չափից ասե-
լի... Իսկ մի մարդու համար դա, վնասակար
է... Կանչեցե՛ք դահճին :*

Մուփադդայն խկույն դուրս է վագում և
մտնում է դահնի հետ :

ՇԱՀՐՈՒՀ. — Արքայից արքա՛...

ՇԱՀ ՋԵՅԻՐ. — (Դահնիմ) Կարե՛լ այս խելոք շահ
գլուխը, վորպեսզի վոչ մի թագավորի նա չդա-
վաճանի:

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ. — (Բուրիմ) Կացե՛ք մի բոսկ... Յես
հենց այդպես ել սպասում եյի... Ո՛վ դու, Շահ
Ջեյիր, յեթե հիշում ես, ժամանակ առաջ, ինձ
ստիպեցիր, վոր յես նայելով ուղիղ աչքերիդ,
դոնե մի անգամ անկեղծ խոսք ասեմ... Ահա ս-
սում եմ. — Դու ինձ տալիս ես դահճի դանակին
նրա համար, վոր յես շատ խելոք եմ... Շնոր-
հակալ եմ... Իսկ մի պետութեան կառավարելը
խաղալիք հո՛ չե և դրա համար, շատ ես դու հի-
մար: Հաղթուի՞լան նեկտարն, վոր դու խմեցիր
ըստ պարսիկների հին սովորութեան հողե ամա-
նից, խառն եր թույնով:

Ընդհանուր վրդովմունք:

ՇԱՀՐՈՒՀ. — Լու՛ր, կսպանեմ (դաշունահար ե տնում
ևնոյա Մուրարեֆիմ և իսկույն Ջեյիրիմ ոգնու-
թյան փութալով) Արքայից արքա՛...

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ. — Այդ ավելորդ եր հի՛հի՛-հի՛-
մա... (վերջին վանկը հանգչում ե և սառչում
նրա շրթումքին):

ՇԱՀ ՋԵՅԻՐ. — Շահրո՛ւհ, ի՛մ Շահրո՛ւհ... Մի՛թե
ճշմարիտ, իմ խմած թասը թունավորված եր
(կատաղի, ցույց տալով ինքն Մուրարեֆիմ)
Մրա մարմինը կացինով մանրե՛լ դարու հետ
խառնե՛լ և հաց եփելով շներին կերցնե՛լ:

Մութադդալ ինքն Մուրարեֆի դիակի մտ:

ԿՈՒՅԱԴԴԱԼ.— Ամեն դավաճան խախտածնունդ,
մահիցը հետո, վախոջիլի պես, թողնում և մի-
այն դադիր դարչանոտ:

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.— Ի՞նչ և կատարվում ինձ հետ, ո՞վ
այլաւ... ասես ներսումս սկսված լինի զարալոր
կոխի նրան-թուրանի: Նորի՛ց իշխելու լափլիզող
կրքիս գոհացման պահին, յերբ հաղթանակը, լու-
սընթացի պես, վառքիս արևը վե՛ր-վե՛ր եր քա-
չում... մի՞թե խկապես մահս և մոտենում...

Ո՛հ, անծայելի մոայլ, խախտո՞ւմն (քուլացած):
Ահա՛, կյանքն իմ, իմաստասպառ, մարդկորնն
խղճուկ, մորի բարձրադույն կետն, ինչ ել վոր
լինես, մահը կդանես: (Կատաղի) Ձե, չե, չեմ
ուզում... աչքերս ձգտում են պոկվել, ծախալ-
վել, մողջ տիկներքը ամփոփել իր մեջ ու հետո
վտարվել... Ի՞նչ և կատարվում շուրջս, աստված
իմ... Ինչո՞ւ յեն մարդիկ, իրերը համայն, վե-
րխայր ճոճվում... Հրամայում եմ, տեղից
չջարժվե՛լ: (Վճիտով) Յես դադարում եմ դեալնը
զդա՛ւ... Հերի՛ք ե, կորե՛ք, ուրվահաննե՞ր եք
կամ բոնամահնե՞ր առանց դերեզման թե զալ-
կի կսկիծ հավե՛րժ, հողեմաշ... Չախկս ահա՛...
Սեյմա խաթո՛ւնը... Հողար հողարնե՛ր... Այս
ի՞նչ դեերի շուրջպար սկսվեց: (Կատաղի) Ը՛հ,
կկոտորեմ, կզլխատեմ, խեղզամահ կանեմ...

Յերբ բոլորը ահագաթիւր կանգնած են, Շահ-
րուհ հանդուզն բռնում է նրան:

ՇԱՀԻՐՈՒՀ.— Արքայից արքա՛...

Ա. ԱՁՆՎ.— Արդյոք Շահբուհր չթունալորե՞ց Ձե-
յիր Արքային:

Բ. ԱԶՆՎ. — Գլուխդ ծառնը ե դալիս քեզ համար :
Լոխի՛ր, սլասլանձիլի՛ր :

Մտնում ե Մուփաղդալը :

ՇԱՀ ԶԵՅԻՐ. — (Խեղճացած) Հը՛, Շահրուհ, դո՛ւ
յես...

ՇԱՀՐՈՒՀ. — Քո խոնարհ ծառան, արքայից արքա :

ՇԱՀ ԶԵՅԻՐ. — Ողնի՛ր ինձ... ահա՛, սուբս քեզ ըն-
ծա (տալիս ե) : Հալածի՛ր նրանց, յես ուժասպառ
եմ, բոլորն ել լինձ դալածանեցին, դո՛ւ յես մնա-
ցել, դո՛ւ, նեղ որերի միակ բարեկամ... Ահա՛
քեզ թա՛ղս... Հալածում են ինձ, հաղար հաղար-
նե՛ր, դեանից են յելում, յերկրի ընդերքի՛ց...
Մի՛ թողնիր նրանց, ստոր սամիկին, գլխաալի՛ր,
խեղդի՛ր, խե՛ղ... խե՛ղ... (Մտնում ե) :

ՇԱՀՐՈՒՀ. — (Թանձր լուրքումը մեղքելով) Թող
սխուր հնչի մահվան մեղեդին (յերաժշտու-
քում) : Ո՛ր սլալալաներ Մեծն Իրանի, լուսո
ճառադայթ Շահ Զեյի արքան հողին սվանդեց...
Ի՞նչ եք զարհուրել... Տերապես անշիղթ արքա-
յից արքան, իք հողեարքի արքադան սահին, իք
կտակն արեց ձեր ներկայության : (Թագն ի ձե-
ռին, հայտարարելով) Մեռավ հողելույս Շահ
Զեյի արքան : (Նայում ե բոլորին խտտեայաց,
սպանագին ու քեղադող) Մեռալ հողելույս
Շահ Զեյի արքան...

Բ. ԱԶՆՎ. — (Առաջ անցնելով) Թող հալերձ կեցցե
մեր Շահրուհ արքան...

ԲՈՂՈՐԸ. — (Հարկադրյալ) . կեցցե՛, բոլր կեցցե՛
մեր Շահրուհ արքան :

ՇԱՀՐՈՒՀ. — (Թագը գլխին դնելով) Մանր ե ինձ

Համար ստանձնել դահլը, մեր սուրբ յերկրի այս շիտթ պահին: Դրսում կոխվ եր, ներքին սաղմա-դաշտ: Ձեր ներկայության, ձեզ հետ միասին, դիտելի առաջ այս արքայական, խոստանում եմ յես անսահման բարիք ձեզ և հայրենյաց... Մենք պետք և փութով բոլոր խաներին և իշխաններին հատվաքենք մեր շուրջ և կենտրոնացած ուժեղ պե-տությամբ, հանդես բերենք մեր իրանյան ցեղի անխարդախ արյան արժանիքներն ու գլուցադ-նությունը... Մենք պետք և իսկույն ջանանք հետ խելել սամանցիներից դրավված հողը... Իսկ յերբ սամիկը ուղեց խլրտիլ... Հավաքվե՛ք այս վեհ դիակի շուրջը:

Բոլորը հավաքվում են դիակի շուրջը:

Իսկ յերբ սամիկը ուղեց խլրտիլ, գլուխ բարձ-րացնել... Առաջե՛ք, ի՞նչ եր Ձեյիբ արքայի վեր-ջին բառերը, սմենավերջին պատգամը նրա...

Բ. ԱՁՆՎԱԿԱՆ. — Դիտատի՛ր, խեղդի՛ր...

ՇԱՀՐՈՒՀ. — Տեղաշարժներ են կատարվում մեր շուր-ջը: Ձաղիբ ամբոխն էլ աւղում և իրա համար ա-բյունտա պատմություն կերտել: Ինձ յերդում ասվեք, զոր յեթե այդպես մի բան պատահի...

Ահավոր պայքյուն: Բոսորագույնը հըր-դեհի:

ՇԱՀՐՈՒՀ. — Ի՞նչ պայթյուն եր այդ:

ՄԻ ՍՊԱ. — (Մտնելով) Արքայից արքա՛... հայանի ասլուզակ Մերյե կուլարը, սասր ամբոխի գլուխն

անցած, հարձակում դործեց սլալատի վրա...
Վառողքի պահեստը նրանք պայթեցրին:

Բ. ՍՊԱ.— Արքայից արքա'... Անգլիացի մեծ միտ-
տըր Բալթոզը պահանջում է շտապ մի ունկնդրու-
թյուն:

ՇԱՀՐՈՒՀ.— Սկսվում է...

ՎԵՐՁ

ՎՐԻՊԱԿՆԵՐ

Եգ—տաղ Տպված է Պետք է լինի

33—7 ներքևից — հետո հետ

99—9 վերևից — Յերազանքներն Յերազանքներ

99—11 ներքևից — Բավականության Բավակա-
նությանն

101—8 ներքևից — ներքին նրբին

ԳԱԼ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0041622

PROB. 2. 11.

5914 1. 11.

A $\frac{I}{5914}$